

SOMOGYI IMRE

**KERTMAGYARORSZÁG
FELÉ**

BUDAPEST, 1942

M A G Y A R É L E T K I A D Á S A

Felelős kiadó: Püski Sándor dr.
Pesti Lloyd-nyomda. (lg.: ifj. Kertész Árpád)

Új Magyarország felé

A harmincas évek óta új magyar szellemi front kezd kialakulni. Szellemi téren népi íróink lelkében és a valóságban is kezd kibontakozni a szociálisabb, az emberibb, az igazabb közösségi magyar élet. Az urambátyámok Magyarországa, hála Istennek, kihalófélben van.

Eddig úri Magyarország voltunk, ezután népi Magyarországnak kell lennünk.

Új szellemi világok, új életformák keletkeznek.

Ennek az új Magyarországnak a megálmodói és előharcosai, a fiatal paraszt és népi írók, most rakják le az igazán magyar, mindenkit egyformán értékelő szociális új életforma alapjait.

De itt álljunk meg egy percre.

A gazdasági élet átalakulása nélkül el sem lehet képzelni az új élet kialakulását.

Népi íróink megmutatták a mostani társadalom minden szociális és kulturális hibáját, sőt már azt is elének rajzolták, hogy az új népi, közösségi társadalomnak milyennek kell lennie. Idáig rendben is lenne minden. A hiba csak ott van, hogy a szociális problémákkal a földreformon túl még elméletben sem jutottunk.

Szellemi irányítóink hála Istennek vannak. De az új magyar gazdasági élet nem elégedhet meg a föld-reformmal. Nem elégedhet meg a javak igazságosabb elosztásával, új gazdasági életformára kell áttérnünk, *ha nem akarunk elveszni, ha be akarunk illeszkedni a új népi Európa közösségébe.*

De olyan gazdasági életre kell berendezkedni, amelyik minden magyar munkáskezet foglalkoztat.

A külterjes szemtermelés nagybirtok-védő drága fényűzéséről le kell mondanunk és a magyar földet azoknak a kezébe kell adnunk, akik azon csakugyan dolgoznak is.

De nem elég, hogy a földet szétosztjuk. Az nem cél, hogy nagybirtok ne legyen, minthogy az sem cél, hogy minden mezőgazdasági munkásnak földje legyen. Ennek csak eszköznek kell lenni egy olyan életforma kialakításához, amelyben a közösség minden tagja egyformán boldogulni tudjon.

Olyan gazdasági életre kell berendezkednünk, amelyben termelési költség szempontjából versenyezni tudunk más államokkal.

Körülbelül tíz esztendővel ezelőttig a hottentottákról, a zulu-kafferekről, az eszkimókról többet tudtunk, mint a legmagyarabb magyarokról, a magyar parasztokról. A világ minden nagy és kis nemzetéről a kötetek egész sora jelent meg magyar nyelven is.

A magyar nép életéről, ősi paraszt-kultúrájáról, szociális problémáiról egészen a közelmúltig alig tudtunk valamit.

A magyar parasztot a szomorú emlékű népszínművekből, a kaszárnnyából és a korteshordóról ismerték.

A közelmúltig mindig csak azok írtak a magyar népről, a magyar parasztról, akik maguk nem voltak parasztok, azt az életformát soha nem élték. Tehát nem is ismerhették. Szomorú benne csak az, hogy nem is igen akarták ismerni. Csak vállveregetve, leereszkedni akartak a néphez. Az igazi közeledést szegyeitek. Nem tartották úri dolognak, ha valakinek közele, vagy méginkább rokonsági kapcsolata volt a nép-

pel. Ezzel a *parasztirtózással annyira mentek*, hogy a lehető legrosszabbnak tartották parasztnak lenni.

Általában szokássá lett nálunk, hogyha valakit nagyon meg akartak bántani, de azért mégis csak úgy. hogy annak törvényes következményei ne legyenek, azt mondták rá, hogy paraszt. Nemcsak a múltban volt így, így van még most is.

Nincs a világon még egy állam, ahol egy foglalkozási ágat a többi társadalmi rétegek annyira lenézték volna, annyira lealáznak tartották volna, mint nálunk.

Nemcsak az uraink szégyellik a parasztságot, a paraszt kapcsolatot, vagy rokont, de így van ezzel a jelzővel, ezzel a fogalommal maga a parasztság is.

Az elmúlt esztendőben az egyik felvidéki szövetséget, a „Hanza”, az újságjában vitorozatot indított meg: „*Parasztok vagyunk-e, vagy nem vagyunk parasztok?*”

És a hozzászólások 90%-a tiltakozás volt: nem vagyunk parasztok!

Ezt a megbélyegző jelzőt azok vállalták, leginkább, akik már nem, vagy sohasem éltek a paraszt életformát.

A nagy tömeg, a parasztság nem vállalja. Sem a szegény, sem a zsirosnyakú. Pógároknak, földműveseknek, gazdáknak, kiscgazdáknak, mezőgazdasági-termelőknek stb. mondják magukat. A parasztságot nem vállalják. De ez természetes is.

Az utolsó évtizedekben a középosztály számottevő tagjait a parasztság szolgáltatta. A leghíresebb orvosok, ügyvédek, mérnökök, stb. a parasztság közül kerültek ki. Legtöbbnek paraszt volt az édesapja, vagy ha az már nem, akkor az öregapja. Ezek a parasztivadékok renegátok lettek. Szégyelték a parasztságot, szegyeitek a fajtájukat.

A paraszt elnevezést pedig nekünk vállalnunk kell. Ez a jelző csak addig sértő, amíg tagadjuk, amíg szégyeljük. Ha az öntudatosabb parasztság vállalja, hamarosan megbecsülést jelent.

Szociális és kulturális bajainkról az utóbbi évtizedben már a kötetek egész sora jelent meg. Felsorolták az elkövetett hibákat, és utat is mutattak a kiküszöbölésükre.

De nekünk, sajnos, nemcsak kulturális bajaink vannak, ugyanolyan helytelen utakon jártunk eddig gazdasági téren is. De erről, sajnos, a nagyközönség számára még alig írtak. Gazdasági életünk múltjáról alig tudunk valamit. Ez a kis munka ezt a hiányt szeretné pótolni. Nemcsak a hiányokra és elkövetett hibákra mutat rá, de megpróbál utat is mutatni, amelynek a követése ha egymagában nem is oldaná meg, de mindenesetre elősegítené Magyarország gazdasági megújítását.

Gazdasági életünk átalakulása

Amikor az új magyar gazdasági lehetőségeket tárgyaljuk, nem elég a jövőt színesen, szépen felrajzolni, kell, hogy a gazdasági életünk múltját és jelenjét megismerjük. A magyarság szempontjából nézve is fontos, hogy olyan jelenségeket is megtárgyaljunk, amelyek még a szakkönyveinkben sem szerepelnek.

Hogyan engedték kipusztulni ősi állatfajtáinkat?

Minden vidéknek, minden tájnak, éghajlat és talajviszonyaikból adódóan más az állat-, más a növényvilága és az emberfajtája is.

Amikor, ki tudja hány ezer évvel ezelőtt, az ember mostani háziállatainak őseit megszelídítette, nem is tehetett mást, az ott élő állatfajtákat szelídítette meg. Ez természetes is. Még ha akarta volna, sem tudott volna más vidéken honos állatfajtákat tenyészteni. Az életforma őt is, az állatokat is ahhoz az éghajlathoz kötötte, ahol olyanokká fejlődhettek, amilyenek voltak.

Éppen ezért az ősi kultúrák mindegyikének mások voltak a szelídített állatai. Később a kultúrák egymásrahatása és a már régen ki tenyészett állatfajták keresztezése lehetővé tette, hogy bizonyos szelídített állatfajták az egész világon elterjedjenek.

De nem minden szelídített állatfaj honosítható meg egyformán mindenütt. Vannak háziállatfajok, amelyek csak a forró égöv alatt élnek, mások mérsékelt égöv alatt, ismét mások csak hideg, sarki éghajlat alatt. De még azonos éghajlat alatt élő állatfajok sem cserélhetők fel mindig az áttelepítés káros következménye nélkül. A mérsékelt égöv alatt is van tengeri, hegyvidéki, alpesi, magasföldi, folyóvölgyi stb. éghajlat. E különböző vidékek levegőjének más a páratartalma, általános hőmérséklete, az évente kapott napfény mennyisége, más a talaj összetétele és ezekből kifolyólag más a növényvilága is.

Ugyanaz az állatfaj más-más éghajlat alatt más-más növényi eledelekkel táplálkozik, s így évszázadok vagy évezredek alatt sajátosan fejlődik, szervezete átalakul és állandóan fogyasztott bizonyos növényfajta megemésztéséhez alakul az egész szervezete.

A magyar szarvasmarha

ősi állatfajunk. Évszázadokig élt itt velünk, úgy, ahogy az Isten megadta. Nyugodt természetével, igénytelen fehér-szürkeségével, fekete orrával, gyönyörű villás szarvával szinte összeforrott rideg paraszti életünkkel. Évszázadokig istállót, vályút, takarmányt, abrakot soha nem látott. Télen-nyáron, éjjel-nappal, esőben-hóban, zivatarban a szabadban élt. Megszokta szélsőséges hideg telünket, száraz, meleg nyarunkat, hozzáalakult (akklimatizálódott) a mi éghajlatunkhoz. Télen-nyáron magának kellett táplálékról gondoskodni. Nyáron legelt, télen amikor a hó leesett, a nádasok befagytak, a befagyott nádasokra hajtották és a hó alól túrta, kaparta ki a sovány télieledelt, a száraz kákát, sást és a nádat. Ezt a sovány takarmányt igaz, megsínylették, a gyöngébbje, vagy ahogy minálunk mondják, „a fergese” elhullott. El kellett hullnia már évszázadokkal ezelőtt. De ami megmaradt, azt nem bántotta semmilyen tuberkulotikus betegség vagy marhavész.

Az öreg pásztorok elbeszélése szerint, amíg idegen, más éghajlat alatt kitenyésztett állatfajtákat be nem hozták, a száj- és körömfájás is ismeretlen volt. A magyar marhát csak akkor fogták be és fogjuk be most is kivétel nélkül mindenütt (mert különben most is gulyákban él), amikor igavonásra akarták vagy akarjuk használni. A magyar fajta marhánál a tejhozam mellékes volt. Az volt a fontos, hogy dolgoztassuk, megfolytassuk, hogy utódokat neveljünk. Ha még fejni is lehetett, jó, de ha nem adott tejet, az sem volt baj.

Szóval a magyar tájfajta marhát tejhozam szempontjából sohasem tenyésztették. A különböző vidékeken éghajlat és talajviszonyokhoz alakult fajtákat sohasem kereszteztük tervszerűen.

Tőlünk nyugatra lévő államok állatfajtái mind az Alpeseekben, mind a tengerparti kis parasztállamokban egészen más életfeltételek mellett fejlődtek. Az Alpesek hegyi levegője és növényvilága egészen más állalfajokat alakított ki. Ugyanúgy a nyugati, tengerparti kis parasztállamok tengeri levegőjű, paradús éghajlata kitermelte az ott legjobban meghonosítható növényeket és az ezeket legjobban kedvelő állatfajokat.

A múlt század második felében ezek a gazdasági összeomlás előtt álló kis parasztságok, a náluk honos, különböző tájfajta szarvasmarhák közül a jobban tejelő fajtákat addig keresztezték, amíg a legtöbb napi tejhozamú, sok zsírtartalmú tejet adó fajtákat kitenyésztették.

Óriási gazdasági föllendülést jelentett, hogy megszervezték a tej és tejtermékek fogyasztását és kivitelét.

Az azelőtt legelésző, vagy már igavonásra befogott szarvasmarhát csak a tejelés és szaporodás céljából tenyésztették. Istállózásra fogták, mozgását annyira korlátozták, hogy még inni sem engedték ki az első megellés után. Az üszöket ellésig legeltetik és szabadon járatták, hogy a csontjai megerősödjenek. Íp később, mint a gépek, nem igen hagyhatják el he-

lyeiket. Takarmányozzák, abrakolják és fejik. Ezen a tej és tejtermék gazdálkodáson ezek a kis paraszt-államok meggazdagodtak.

Ezt nálunk is meglehetne csinálni.

A rideg jószág tartást fel lehetne váltani tehenészetekkel. A mi népünknek is elkelne, ha minél több tejel és tejterméket fogyasztana. Gombamódra szaporodtak először az uradalmi tehenészetek. De nem a hazai különböző tájfajta, jobban tejelő magyar marhát próbálták istállózással, takarmányozással és természetesen keresztezéssel kitenyészteni, nem, ez eszükbe sem jutott.

Behozták az idegen, alpesi, meg nyugati kis tengerparti államokban kitenyésztett fajtákat.

Ezek az idegen állatfajták mind az Alpeseiken, mind a nyugati kis államokban, páradús éghajlat alatt nevelődtek és nedvdús takarmányon éltek. Évszázadok alatt ezekhez az életlehetőségekhez alakultak. A mi éghajlatunk éppen ellenkezője a nyugati államokénak. Nálunk, szárazföldi éghajlat van, félig steppe-klima. A mi éghajlatunkhoz szokott magyar fajta marhát kellett volna ebből a célból tovább tenyészteni.

1880 óta ezt az ősi magyar marhát az idegen tájfajták kedvéért 80% -ban kiirtottuk. De ezek az idegen tájfajták nehezen, vagy sehogysem akklimatizálódnak. Mintagazdaságokban, tehenészetekben mégcsak megvannak, mert ott a béressel, a fejős gazdával az állatorvos is ott ül a tehén faránál. De hol van a magyar parasztnak olyan lehetősége arra, hogy nemcsak erre a célra kiképezett fejős gazdát, de hogy állatorvost tartson. Nálunk sajnos falusi és községi állatorvosok nincsenek, hanem csak járásorvosok. És Magyarországon alig van olyan járás, amelyike tíznél kevesebb község vagy falu tartozna. És bármennyire szíven viseli is az állatorvos a rábizott állatok egészségügyét, a munkájának alig van jelentősége.

Azok az idegen tájfajta szarvasmarhák, amelyek a kiscsüdök kezén vannak 80% -ban, valamilyen tuberkulózisos betegségben szenvednek. A magyar kis-

gazda gazdasági lehetőségei nem engedik meg, hogy a tejelésre beállított marhákat észszerűen takarmányozza és istállóban tartsa. A kisgazdánál majdnem mindenütt egész nyáron át vagy legelőn, vagy ha nem ott, akkor járomban van a tejelő marha. Természetesen ilyen tenyésztés mellett valami sok tejet nem is adhatnak. Viszont a magyarfajta marhák között is vannak jobban tejelők. 5—6, 8 liter tejet is adnak.

És hogy milyen tejet?

Nincs olyan idegen lófajta szarvasmarha, amelyik nálunk ilyen ízű és ilyen zsírtalmú tejet adna. Ezeket a jobban tejelő magyar marhákat kellene megkímélni az igavonástól, a legelőre járástól, a legelőn koplalástól. Csak istállóban kellene tartani és amiről a magyar gazda sohasem álmodhatott, jól takarmányozni és jobb tejelő magyarfajta marhákkal keresztezni.

A szalontai disznó

Nemcsak a szarvasmarhák, minden évszázadokig vagy évezredekig itt élő állatfajtánk éghajlatunkhoz alkalmazkodott. Így akklimatizálódlak a különböző disznófajták is. Régebben disznaink sem láttak ólat, vályút és takarmányt. Az élelmüket télen-nyáron maguknak kellett megkeresni. Nyáron legeltek, turkáltak, télen meg azt ették, amit a megfagyott földön, a behavazott és befagyott nádasokban találtak. Kegyetlen, kemény élethez voltak szokva. És hogy megszokták, hogy kibírták, bizonyítja az, hogy voltak. Ilyen koszt mellett zsírra nem is hízhattak meg, nem is nagyon alkalmasak hizlalásra. De ezek közt is voltak olyan fajták, amelyeknek a sorsuk jobb életlehetőséget adott. Voltak olyan tájfajták, amelyek nyáron legeltek, télen meg az Alföld és más vidékek erdősegeiben makkoltak. Mert valamikor az Alföldön nemcsak óriási kiterjedésű délibábos legelők voltak, de válto-

gatták ezeket a mocsári tölgyerdőket is. Az erdőségekben telelt disznók nem sínylették meg annyira a telet, mint a többiek.

Ha tervszerűen megpróbáltuk volna ezeket az ősi, félig vadon élő disznófajtákat kitenyészteni, a hízkonyabb egyedek keresztezésével és jobb takarmányozásával, akkor nem lenne problémánk a sertésvész.

Az angolok a háború utáni időkben kitenyésztettek egy új húsertés fajtát. Ez jövedelmezőbbnek bizonyult, mint a berkshirey, yorkshirey, vagy a magyar származású, de Balkánból nem mindig szerencsésen keresztezett mangalicák akármelyik válfája. Ezek mind zsírsertések. De az újabb időkben, hogy a húst már tudják évtizedekre tartósítani (konzerválni), s mert a csak húsrá nevelt disznók lényegesen kevesebb takarmányt fogyasztanak, tenyésztésük igen jövedelmezőnek bizonyult.

De ezekre a kitenyésztett fajtákra jobban vigyáznak, mint az aranyra. Élve nem engedik kivinni az országból semmilyen áron. Ez természetes is. Mert ha akármelyik állam ezeknek a fajtáknak a tenyésztésével versenytárs lesz a világpiacon, akkor az árak irányításába is beleszólhat. A mi illetékes uraink vakargatták a fejüket. Valamelyiknek mégis egészséges ötlete támadt. Utána kellene nézni, hátha van nekünk olyan disznófajtánk amelyet érdemes lenne húsrá tenyészteni?

Gazdasági életünk múltját kutató tudósainkhoz fordultak. Azok azt mondták: dehogy nincs! Tenyészszék ki a szalontai vörös disznót. Azzal úgyis az volt mindig a baj, hogy nem tudták zsírra hizlalni, olyan volt mindig, mint az agár. Illetékes uraink megőrültek. Rögtön fel is kerekedtek és mentek, mentek. Hová is mehetek volna? A Hortobágyra. Előszedték az öreg kondásokat, vallatták őket a szalontai vörös disznók irányában. De az öreg pásztorok nem tudtak szalontai disznót adni, de mégcsak mutatni sem. Az öreg számadók szomorúan mondták: „Nem köllött az mán uram, a fenének se, az utóját má' úgy köllött

agyonütni. Nem tudtuk őket elanni. Pedig azok vótak ám a disznók! Majdnem akkorákra nyóttek, mind egy számár. Hosszú, görbehátú, vörös szőrű disznók vótak. Hosszú köcsög orral.”

Disznókereső uraink szomorúan hagyták ott a hortobágyi pásztorokat, akik nemcsak, hogy szalontai vörös disznót nem tudtak nekik adni, de még csak velük keresztezettet sem.

Új remény'ekkel elindultak a másik szomorú és kéteshírű, vagy inkább hírhedté vált állattenyésztő pusztánkra, Bugacra. Pásztorvallatás a disznók irányában. De bizony a bugaci kanászok sem tudtak többet mondani, mint a hortobágyi sorstársak: — Uram, húsz esztendő óta nem láttam szalontai disznót —, mondta az öreg kanászszámadó.

Uraink üres kézzel mégsem akartak hazajönni, megnyúlt orral és megcsappant reménnyel nyakukba szedték a lábukat és járták az országutakat. Hogy hát-ha a parasztnál, a kisgazdánál sikerül egy párat föl-hajszolni. Nem akarom leírni az egész útjukat, csak az eredményt. Nem találtak semmit. Legalább is nem azt, amit kerestek. Sok helyen már nem is emlékeztek rá, ahol emlékeztek is, 15—20 esztendő között változott az az idő, amikor még volt. De mindenütt azt mondták és mondják még most is az öregebb emberek, akik ismerték ezt a disznófajtát, nem emlékeznek rá, hogy ezek közül valamikor egy is a „saját dögibe” elpusztult volna. „Nem köllött azt ótanyi, — mondja egy öreg kanászszámadó —, csak mink ótot-tunk ki közülük néha-néha egyet-egyet a fütykössel, hogy a bográcsba is kerüjön valami.”

Már hazafelé tartottak a disznókeresők, hogy megbízójuknak beszámoljanak munkájuk eredménytelenségéről, amikor valaki fölhívta a figyelmüket, hogy az Állatkertben is van szalontai disznó. Ha máiminden kötél szakad, akármilyen áron is, onnan szerezzenek be egy pár szalontai malacot. Mentek is az urak az Állatkertbe. Előadják az igazgató úrnak, hogy mi járatban vannak. A szalontai vörös disznó malacai-ból szeretnének elvinni legalább egy párat. Az igazgató

elmosolyodik, abból uraim nem visznek egy fiát sem.

— Miért? Az Állatkert nem ad el?

— Nem, mert nincs. Két évvel ezelőtt dögölt meg az utolsó.

Ezek a szegény urak úgy érezték, mintha oda ragadtak volna a földhöz. Nem akarták elhinni, nera akartak belenyugodni, hogy nincs tovább. Hogy hiába minden fáradozás ezt az ősi állatfajtát is kipusztítottuk. Országjárásuk alatt a Biharmegye csonkaországi részén találták a legközelebbi nyomokat. Ott még a pásztorok arról beszéltek, hogy túl a határon, Bihar-megyének az akkor románok által megszállt részén talán még volna. Azóta már nemcsak Bihar-megye, Erdély egyrésze is visszatért. Talán kerülne szalontai vörös disznó is.

A bakonyi disznó.

Disznókereskedő uraink nem adták fel a reményt, újra elmentek a néprajzi tudósokhoz, hogy ajánljának másik ősi magyar disznófajtát, mert a szalontait hiába keresik. Ott azt a választ kapták, hogy próbálják kitenyészteni a bakonyi disznót. Ez is egyik ősi állatfajunk. A Bakony rengetegekben élt évszázadok óta. Nyáron legelt, télen makkolt. Ott kereszteződött a vaddisznókkal. Soha ólat, vályút, takarmányt nem látott, megszokta a Bakony éghajlatát. A Bakonyból csak akkor került ki, amikor egy-egy csordát a hajcsárok valamelyik nyugati piacra hajtották. Mert régebben nemcsak a disznóknak, de minden lábasjószágoknak gyalog, legelészve kellett megtenni az utat.

Az öreg pásztorok elbeszélései szerint igen gyakran megtörtént, sőt általános volt, hogy a vaddisznók is egy-két napig kitarítottak a falkával a nyugat felé vezető legelésző úton, de aztán gyanúsak tartották a dolgot és otthagyták a falkát.

A sertésvész ezeknél a fajtáknál is ismeretlen fogalom volt. És, mert a legelőjük sokkal jobb volt, mint

az alföldi disznóké, vagyis téli élelmük, a makk, sokkal bőségebb volt, mint azoknak az alföldi fajtáknak az élelme, amelyeknek a hó alól kellett kitérni a kotut, gyékénytövet és súlymot, ezek sokkal hízekonyabbak voltak. Az erdei koszon is jó húsertések voltak, de a Bakony vidékén befogva, szemes takarmányon hizlalva, mint zsírsertést is igen szerették.

A makkon hizott disznó húsa és zsírja egészen más, kissé kellemetlen ízű, mint a szemestakarmányon hizott disznó zsírja és húsa. Ezen úgy szoktak volt segíteni, hogy levágás előtt egy pár hétig szemes takarmányt adtak neki. Meg lehetett hizlalni igen kövérre is, mert hatalmas, erőscsontú disznók voltak, birlák lábón.

Ezt a disznófajtát akarták kitenyészteni, összejárták a Bakonyt széltibe-hosszába, keresztül-kasul, de bizony az ősi bakonyi disznóból nem találtak egyet sem. Az öreg pásztorok csak egyik helyről a másikra küldözték őket, hogy: Nézzék meg itt, vagy amott, mert nekünk már nincsen. De bizony nem találtak azok egyet sem, sem itt, sem amott. Elkerültek akkor a zirci apátság uradalmaiba is, hát itt nem jártak hiába. Sok fáradságukat siker koronázta. Állítólag a zirci apátságban találtak egyet: *kitömvé*.

Mit tudnak hivatalosan a mocsári disznóról?

A Körösök és a Tisza környékének mocsaraiban régebben nagy csordában élő disznófajtáról? Vannak öreg pásztorok még most is, akik mint súlymos vagy súlyomi disznót emlegetik. De legtöbben csak mocsári halászdisznónak hívták az életmódja miatt. Ez a disznó nem igen szeretett legelni, a mocsarakban élt, míg azok be nem fagytak, sőt még talán azután is. A súlyom volt kedvenc csemegéje, de halászott, rákászott is. Az öreg pásztorok elbeszélései szerint hatalmas görbehátú disznó volt. De már őszerintük is 50—60 év óta nyoma sincs.

De ugyanígy volt sajátos disznófajtája az Ormányságnak is. Az elhagyott Dráva-medrek és kiöntésekben sajátos disznófajta élt. Ami nem volt azonos a tolnai, sárközi, somogyi, vagy a zalai más disznó-

fajtákkal. Hol vannak ezek? Mit tudunk ezekről? Hivatalosan talán semmit. Pedig ezek még nem veszlek ki. Ezekből itt-ott a kisgazdák kezén még mindig kerül. Ezeket soha nem oltották és mégis nem emlékeznek rá, hogyha az egész falu disznóállománya megbetegedett vagy elpusztult is, hogy ezek közül csak egyetlen-egy is elpusztult vagy megbetegedett volna. Pedig sok helyen közös legelőre jártak.

Hogy ez így van, akit érdekel a magyarság sorsa, könnyen ellenőrizheti, ők legtöbbször nem is tudnak arról, hogy milyen az a disznófajta, amit tartanak és hogy miért maradhatott meg olyan ellenállónak. Még az sem tudatos, inkább csak ösztönös, hogy nem akármelyik disznóhoz hajtják búgatni.

Ezeket a még meglévő, betegségekkel szemben ellenálló fajtákat kellene hozzáértő szakembereknek összevásárolni és minden vidéknek a különböző vidékek ellenálló fajtáinak keresztezésével is tovább tenyészteni.

A birka

Most, hogy egy kicsit kezdünk magunkra ébredni, kezdjük az igazi népi értékeket megbecsülni, népiesen kezdünk öltözködni. Úrhölgyeink hímzett bekecskét és ködmönkét viselnek. De minél dúsabban hímezve, mert csak az a szép és igazán magyaros. A nép mindent úgy csinált nálunk, hogy vagy-vagy. Ha hímzett, hát legyen hímzett. Sem a bekecskén, sem a ködmönkén nem igen szabad üres felületnek maradni.

— Jó, — mondják a szücsök: Kihímezzük mi akár a farkát is, csak a sűrű hímzésre nem jó ám sem a merinói, sem a fésűs, sem semmilyen idegen birka-fajtának az irhája. Egyiket sem lehet kihímezni, mert a sűrű hímzésnél mind átszakad.

„Sűrű hímzésre csak a magyar racka irhája jó. Hozzanak azt, mert mi nem tudunk beszerezni.” A szücsök egyöntetű véleménye: amit még lehet elég jól hímezni, az a „román racka”.

Miben különböznek ezek a többtől és mi különbség van a kettő között?

A magyar racka egyenesen csavart szarvú, a román racka csigaalakban csavart szarvú.

De nehogy félreértés legyen, az sem román juh, ha annak mondjuk is.

A Havasalföldön maradt őseink, a magyarok, tatárok, kunok, jászok, bessenyők, törökök, stb., akik ott, sajnos, nagy részben eloláhosodtak, tenyésztették ezt a birkafajtát. Mihozzánk az erdélyi oláhokon keresztül jött. Ezért nevezzük román rackának.

Itt még szerencsére nem vészett el minden. Úrhölgyeinknek nem kell lemondani a hímezett subák és ködmönkéek viseléséről. A hortobágyi legelőn hála Istennek még egész nyáj magyar rackát őriznek. De ez aztán szószerinti. Úgy vigyáznak erre a juhnyájra, mint a hímes tojásra. Ebből nem igen szabad hímezni. De az utolsó 15 darab fekete rackát, amiből az a híres subagallér készült, Györffy István néprajzi egyetemi tanár a mészárosok kezéből szedte ki halála előtt pár esztendővel. Azóta ezt Karcag városa őrzi. Ma természetesen nemcsak 15 darab van, mert azóta már szaporodtak is. Ha eddig megmaradtak, remélhetjük, hogy nem is fognak kipusztulni. Most már jó kezekben vannak.

A magyar parasztló

A legősibb állatfajtánk. Kevés más állatfajtánkról mondhatjuk el ugyanezt. Egész biztosan az őshazából hoztuk magunkkal. Ki tudja, hány évszázadig vagy évezredig tenyésztettük a még Oroszország területén maradt rokonainkkal?

Ezt az országot nagyrészen ennek lófajtának köszönhetjük, őseink evvel a lófajttal szerezték meg ezt az országot és evvel a lófajttal győzték le Európát.

Az akkori világban elképzelhetetlen napi teljesítményt tettek meg ezzel a lóval. Az európai né-

pék a kengyelt nem ismerték. El sem tudták képzelni, mi fán terem. Őseink tízszer annyi utat tudtak megtenni egy nap alatt, mint a többi európai népek. A görög mitológia kentaurjait őseinkről mintázták meg. Kentauroknak nevezték azokat a félig emberi, félig lótestű szörnyeket, akiket élve természetesen sohse tudtak elfogni, hiszen a valóságban nem léteztek.

Őseinkkel néhányszor harcoltak a Fekete-tenger környékén, de mindig ráfizettek. Meg voltak győződve, hogy azok a félelmetes lovas ellenségek össze vannak nőve a lóval. Másképp az ő ismereteik szerint nem is lehetett elképzelni. Hiszen ezek lóhátról nyilaztak, nem irányították zablával a lovat és mégis mindig tudták a lovak, mit kell csinálni, merre kell menni. Ezt nem tudták megérteni. Nekik nem ilyen lovaik voltak.

Ezt nem éppen a kengyel használatának, hanem az ősi lófajta szívósságának, értelmi képességének köszönhették. Ennek a lófajtának elég volt egy gyöngye térdszorítás, vagy egy hang és tudta, mit kell csinálni. Nincs a világon még egy ilyen értelmes lófajta. Igénytelenebb, mint a szamár és szívósabb az öszvérnél. Napokig bírta az éhséget és a szomjúságot. A tükarmányban nem válogatott. Könnyű volt akklimatizálódnia, mert az őshazában is hasonló éghajlat alatt élt. A legújabb háborúk bizonyossága szerint a parasztlovak a legjobb katonalovak mind sík vidéken, mind hegyi terepen. Mi lett velük?

A parlagi tyúk

Amint a múlt század második felében felbuzdulunk a nyugati kis parasztállamok tej- és tejtermékeken való meggazdagodásán, ugyanúgy példát mutattak ezek a kis államok arra is, hogy hogyan kell meggazdagodni a baromfityénysztésen, a tojásgazdálkodáson.

A háború utáni évtizedekben olyan óriási jövedelmeket raktak zsebre ezek a kis államok, hogy erre inég mi is felfigyeltünk. Ha ők meg tudták csinálni, mi is meg tudjuk csinálni. Felbuzdultunk, tettünk egy nagyot és merészet. Államkölcönökkel tyúkfarmokat létesítettünk.

óriási összegeket fizettek ki idegen tyúkfajták behozatalára, amelyek idegen éghajlat alatt tenyésztődtek ki.

Hozták a leghornokat, a Rhode Islandokat, az Orpingtonokat. Nőtték az államkölcönös tyúkfarmok.

Az első évben megfelezte őket a baromfi-pestis.

Öt év múlva eltűntek államkölcönöstől, mindenestől. Ez természetes is. Nem bírták a nekik szokatlan szárazföldi éghajlatunkat.

A mi ősi, évszázadok alatt kifejlődött tyúkfajtánk nem volt jó. Pedig arra nem fizettek volna rá. Ez a tyúkfajta évszázadokon keresztül itt élt velünk. Télen-nyáron a házak, a tanyák körül a fákon tanyáztak és tanyáznak még most is, ahol vannak. Ha kaptak enni, jó, ha nem kaptak, úgysis jó volt. Amire szükségük volt, megkeresték maguknak. Nem igen kellett velük törődni és nem is igen törődtek. Még csak eszébe sem jutott senkinek sem, hogy takarmányozással és különböző, jobban tojó tájfajták keresztezésével talán ezeket is ki lehetne úgy tenyészteni, hogy legalább annyit tojnának, mint a nyugati fajták. Nem, ez eszükbe sem jutott. Azóta törjük a fejünket, amikor talán már késő. Most már az állam csinál több helyen parlagi tyúkfarmot. Ahol a tyúkász-gazdával az állatorvos is olt van. Mégis alig van esztendő, hogy ne pusztítana a baromfi-pestis. Nem is beszélve a kigazdák kezén lévő tyúkok évenkénti pusztulásáról.

A paraszt parlagi tyúkok pusztulásáról! Ezekben a tyúkászévekben a magyar parasztgazda, ha tojását, vagy tyúkját, jércéjét el akarta adni, ha egész tyúkászatot nem is, de legalább egy Rhode Island, leghorn vagy orpington kakast kellett beszereznie, mert a kisebbet tojó magyar parlagi tyúk

nem kellett senkinek sem. Régen, az öregek elbeszélése szerint, a baromfipestis ismeretlen fogalom volt. Azóta alig van esztendő, hogy az ország valamelyik részén meg ne felezné a baromfíállományt.

Komondor

ősi állatfajtánk ez is. A régi pásztorvilágnak talán legnélkülözhetetlenebb állata. A másik nyájőrző kutyafajtával, a pulival együtt több *becsületük* volt a régi pásztorvilágban, mint sok fattyú bojtárnak. A régebbi pásztorvilágban, amikor a kutyának nemcsak az a szerep jutott, hogy az elkóválygó, tilosba tévedt jószágot visszaterelje, hanem ami ennél sokkal fontosabb volt, hogy a számadó és a gazda rovása egyezzen.

Megőrizni a jószágot, „hogy bele ne essen a horgya”. Erre kellett a komondorok. A régi mocsaras, erdős világ igen sok farkasnak és talán még több talaját, hitét vesztett szegénylegénynek adott tanját. Ha az akkori társadalom ki is vettette őket, élni mégis csak kellett valamiből. De mert ők sem voltak sem jobbak, sem rosszabbak azoknál, akiket nem űztek a mocsárvilágba, ők is szerettek volna jól élni és meggazdagodni. Igen jó csábítók voltak erre e juhnyájak, disznócsordák, gulyák és ménesek falkától leszakadó, elkóválygó bárányai, bocijai és csikói. Ezeket mindig lehetett értékesíteni. Vevő mindig akadt. Egy-két hitványabb bojtárral könnyen elbántak, még akkor is, ha kutyával volt, ha az a kutya puli volt. De a nagyobb jószágnál szívesebben tartották a komondort. Ezt a hatalmas, fehérszőrű, borjúnagyságú kutyát. Ez nemcsak a farkasokkal küzdött meg, amelyek jobban félték tőle, mint a pásztoroktól, de réme volt a szegénylegényeknek is. Amelyik ménest, vagy gulyát komondorok kerülték, onnan nem volt tanácsos elkötni a jószágot. Ez még lóháton sem si-

került. Mert legénynek kellett lenni annak a talpán, akit nem szedett le a lóról a komondor. Még csak elmenekülni sem lehetett előle. Ha nem volt jó fegyvere és még messziről le nem tudta löni, akkor elbúcsúzhatott az árnyékvilágtól. Mert ha a komondor szét nem szedte, míg a pásztorok odaértek, akkor a pásztorfütykösök segítették át a másvilágra. Nincs még egy ilyen értelmes kutyafajta az egész világon. Tanulékonyabb még a pulinál és puminál is.

Amelyik pásztornak, gulyásnak, csikósnak komondora volt, nyugodtan megtehetette, hogy éjjel ott hagyta a nyáját, gulyát vagy ménest és elmehetett, ha kedve volt, a csárdába, vagy akár a hetedik határba a babájához. Nem lehetett a nyájjal baj. Megőrizték a komondorok. Én magam is többször tapasztaltam, hogy amikor a gulyásnak valami dolga volt a faluban, odahívta a kutyát és úgy beszélt vele, mint valami emberrel: „Én most elmegyek, nehogy hiba legyen! A kukoricába meg a laponon túlra ne menjen egyetlen jószág se. Csak este gyüvök vissza. Nesze itt a kenyered.”

Hogy mit értett és mit nem értett ebből a kutya, nem tudhatom. Csak azt írom le, amit láttam. Én ugyanis többedmagammal ott dolgoztam a csatornázásnál. Láttam, hogy az egész idő alatt a komondor farkcsóválva nézett a gazdájára. Ott álltunk a cserény előtt, még délelőtt volt, alig egy órával azelőtt reggeliztünk és ők is. A gulyás bement a cserénybe, kihozott egy jó karaj kenyeret, odaadta a komondornak, az elvette, letette maga elé és tovább nézett a gazdájára. Az megsimogatta a kutya fejét, felénk megbilentette a kalapja szélét és elindult a város felé.

A város oda körülbelül nyolc kilométer. Ameddig szemmel beláttam, mégcsak hátra sem nézett a gulyás. A kutya egy darabig állt, lecsüggesztett farkkal és nézett utána. Amikor már vagy kétszáz lépésre lehetett, a kutya fölvette a kenyeret és odatette az árnyékba a cserény mellé. Ránk nézett, megcsóválta a farkát és hatalmas ugrásokkal loholt a kukorica felé, ahol egy borjú már a kukorica szélében legelgetett.

A borjú nem várta meg, hogy a kutya odaérjen, föl-tartott farkkal nyargalt a többi felé. A komondor utána. Nem tudta elérni addig, míg a borjú a többi-hez nem ért, megállt, nagyot ugatott és visszament oda, ahol a borjú legelt a kukorica szélébe. Ott egy kicsit lehasalt a gulya felé fordulva. De csak egy pár pillanatig maradt ott. Fölugrott és a körülbelül 600 darabból álló gulyát megkerülve, a másik oldalra ment. Ott se maradt soká, körülbelül minden 10—15 percben megkerülte a gulyát.

Délben mi a cserény elé mentünk ebédelni. Igen jól ismert bennünket a kutya, mert hetekig odajártunk dolgozni, ő is odajött, megállt egy kicsit, meg-nézte a kenyerét és ment vissza a jószágokhoz. Igen meleg volt, a nyelve majdnem félrőfnyire lógott ki a szájából. Néha-néha elszaladt a vályúhoz, egy kicsit ivott és szaladt tovább. Figyeltem, mert igen érdekelt a jószág, mindig szerettem. Oda akartam hívni és egy darab szalonnabőrt akartam neki adni. Nem jött oda. csak akkor, mikor megkerülte a jószágot. De sem a szalonnabőrt, sem a kenyeret nem fogadta el egvikönk-től sem. Pedig amikor a gazdája ott volt, mindent elfogadott. A gazdája csak késő este jött haza, a kutya ad-dig nem pihent. Mikor a gazdája hazajött, a kutya megette a kenyeret és lefeküdt a cserény farához. Gaz-dája ott volt, nem érdekelte tovább, mit csinál a jó-szág,

Ilyen és még ennél különb teljesítményeket, ez-ret és ezret tudnának a komondorról a pásztorembe-rek elmesélni. Ezt a kutyát idegennek nem lehet mé-reggel vagy gombostűvel megetetni. A betanított ko-mondor idegentől, akármilyen éhes, nem fogad el semmiféle ennivalót. Egy-egy komondorkölyökért igen sokszor két borjút vagy csikót is adtak a pásztorok.

A világháború alatt ittjárt német katonatisztek-nek feltűnt a magyar komondor hihetetlen tanulé-konyása. Egypárat összevásároltak és vitték ki Né-metországba. 1929-ig a különféle tájfajtákat addig ke-resztezték, amíg egy olyan komondorfajtát ki nem

tenyésztettek, amelyik valamennyinek az előnyeit magába nem foglalta.

A jövő Magyarországot csak úgy tudjuk felépíteni, ha alaposan ismerjük annak népét, állat- és növényvilágát és ezeknek életlehetőségeit. Itt még sok-sok hiányt kell pótolnunk.

Gazdasági szakoktatásunk

Győrffy István halála előtt megjelent könyvében egy igen érdekes, de ugyanolyan szomorú dolgot említ.

Körülbelül tíz esztendővel ezelőtt valamelyik német gazdasági egyetemen egy baskír fiatalember tanult. Igen rendes ember volt. Tanárai szerették. Amikor elvégezte tanulmányait, egyik kedves tanára, aki igen fölkészült és becsületes lelkű tudós volt, a következő szavakkal búcsúzott el tőle: „Hát kedves barátom, maga nagyszerűen megtanulta azt, hogy hogyan kell tengeri levegőjű, páradús éghajlat alatt gazdálkodni. Csakhogy ennek Baskiriában semmi hasznát nem veszi, mert Baskiriának szárazföldi steppe éghajlata van. Ott csak száraz gazdálkodást lehet folytatni. Európában egyetlen ország van, amelyiknek az éghajlata egyezik Baskiriáéval: Magyarország. Menjen el oda, iratkozzék be ott az egyetemre és tanuljon ott egy pár évig. Tanulja meg, hogyan kell száraz gazdálkodást folytatni.”

Ez a szegény baskír fiatalember el is jött hozzánk. Elment az egyetemre és jelentkezett, hogy ő be akar iratkozni szárazgazdaságot tanulni. Egyetemi tanáraink csak néztek. Hát az mi? Mi az, hogy szárazgazdálkodás?

Ez a szegény fiatalember, akit később én is megismertem, a vidéki egyetemeken is ugyanígy járt. Sehohsem tudtak a száraz gazdálkodásról. Valahogy elkerült azután a néprajzi múzeumba Györffy Istvánhoz, ő nyúlt aztán a hóna alá és elvitte az ország különböző vidékeire a parasztgazdákhöz, hogy megtanulja azt, amit az egyetemeken nem tudnak, hogyan kell Magyarországon gazdálkodni.

Mintagazdaságaink, kísérleti telepeink, még ha állami kezelésben vannak is, mind öncélúak. Még akkor is, ha nem ilyen célzattal létesültek. Mert nem veszik tekintetbe a magyar paraszt gazdasági lehetőségeit, életformáját és munkamódszerét. Csodálkoznak, hogy hiába tenyésztenek, vagy termelnek ki valamit minta gazdaságokban vagy kísérleti telepeken, az a magyar parasztnál sohasem sikerül. Sohasem tud olyan terméseredményt felmutatni, mint a mintagazdaságok vagy kísérleti telepek. Persze, hogy nem tud. Amit a mintagazdaságokban és kísérleti telepeken meg tudnak csinálni, azt nem mindig lehet megcsinálni a parasztnál. A mintagazdaságok és kísérleti telepek kivétel nélkül elsőrendű földön gazdálkodnak. A termelési költség nem annyira fontos, mint a terméseredmény, his ha bármilyen *kitűnő fajtát* termelünk is ki, abból a magyar parasztnak nem sok haszna van, mert az ő más összetételű, silányabb, vagy még jobb földjén is, az ő korlátolt anyagi lehetőségével nem tudja ugyanazt elérni. Nagyobb baj azonban talán még az, hogy tanításaik nem elég meggyőzőek. Igen jellemző példa erre a trágyakezelés. Több, mint két évtizede oktatják szakiskoláinkban, népművelődési előadásainkon a helyes trágyakezelést. Hogy milyen óriási haszna van annak, hogy hány százszázalék terméseredményt tudunk elérni ugyanannyi trágyamennyiséggel, ha megfelelő trágyagödör áll rendelkezésünkre, s ha a trágyát szakszerűen kezeljük Ezerszer kimutatták és bebizonyították, hogy a trágyatelep elkészítésének költsége már egy év alatt megtérül. Aranykalászos gazdáink is vannak már több ezren, akiknek mindegyiknek a fülébe rágták a

trágyatelep szükségességét, és hány kisparasztnál találunk ilyen akár betonból, akár téglából kibetonozott trágyagödört? Én azt hiszem, meg tudnám számlálni őket a tíz ujjamon. Ilyen példát akár százával tudnék elsorolni, ami azt bizonyítja, hogy nem elég azt tudni, hogy mit tanítunk és mit tanítsunk, ennél, azt hiszem, sokkal fontosabb *hogyan* tanítsunk? Ezen múlik minden. Mert ahogy eddig tanítottak a népiskolától végig, avval nem sokra megyünk. Elemi oktatásunk semmivel sem jobb, mint a többi, pedig itt már nagyszerű kidolgozott tervek vannak, hogy *mit tanítsunk, csak az nincs bennük, hogyan*. Bizonyítja ezt, hogy a VI. elemi elvégzése után négy év múlva az alapfogalmakon kívül semmi sem marad a fejünkben. *Annak a szegény tanítónak mindent kell tudni, azt is, amihez nem ért, mert ő neki azt is tanítani kell*. Csak éppen arra nem tanítják meg, amire legelőször kellene, hogy kiképezzék. Egy példával szeretném ezt jobban megvilágítani.

Ha valaki ruhát akar csináltatni, egész biztosan nem akad egyetlen ember sem, aki a szövetet bogárnához, vagy borbélyhoz vinné el. Szabóval csináltatjuk meg. De még azzal sem elégszünk meg, ha valakinek az ajtója fölé ki van írva a cégér. Még a barátainknál, vagy ismerőseinknél, akiknek már csinált ruhát, érdeklődünk, megnézzük, hogy csakugyan tud-e dolgozni? És ha valaki csizmát akar csináltatni, nem megy a kőműveshez, sem a mézeskalácsoshoz. Mégcsak nem is a cipészhez, hanem a csizmadiához, mert nem minden cipész tud csizmát is csinálni.

Szóval minden munkát olyan emberrel végeztünk el, akiről meggyőződünk, hogy ért is ahhoz a munkához, amit vállalt. Ezt a hozzáértést meg is követeljük.

De akikre a legnagyobb értéket, az emberi nevelést bízták, mint a papok, tanítók, jegyzőkre, azoktól nemcsak hogy nem követelte meg eddig senki, hogy a rájuk bízott népet ismerjék, de még csak lehetőséget sem adtak nekik erre.

Hiszen még az egyetemen is alig tíz éve van néprajztanítás. És még most sem mindegyik tanítóképzőben tanítják a néprajzot. A jegyzői tanfolyamokon, a tanítóképzőkben, a teológiákon és mindenütt, ahol olyan szakembereket képeznek ki, akiknek a néppel van valamilyen kapcsolatuk, helyi népismertetet kellene tanítani.

Most gyakran megtörténik, sőt az az általános, hogy amikor a jegyző, tanító vagy fiatal lelkész megkapja kinevezését falura, legtöbbször a térképen kell megkeresni, ugyan hol, melyik megyében is lehet az a falu? Nemcsak hogy nem igen tud róla semmit, de legtöbbször azt sem tudta addig, hogy létezett-e egyáltalán olyan nevű falu? Ha véletlenül már olyan helyen tanult, ahol van néprajztanítás, akkor sem valami sok hasznát veszi.

Minden vidéknek, minden tájnak, de leginkább minden falunak más az erkölcsi világa, mások a hagyományai és a szokásai, amihez szigorúan ragaszkodik. Ha nagyrésztét most már szégyellik is, de a lelkükben azért benne él. Az a faluvezető, akár jegyző, akár pap vagy tanító, aki ezt nem tudja, ha komolyan veszi a hivatását és csakugyan segíteni akar szegény elesett faluján, legjobb esetben fél élete azzal telik el, hogy meg akarja ismerni a falut. Közeledni akar a falujához, ami alig-alig, csak a legritkább esetben sikerül.

Először azért nem sikerül, mert a nekik idegen, a hatalom kiszolgálóját látják bennük. Irigylük az ő életük viszonylagos könnyebbségét, amit nem tartanak helyesnek, mert úgy érzik, úgy hiszik, hogy a faluvezetők viszonylagos jobb élete az ő rovásukra megy. A lelkész, tanító vagy jegyző minden jóindulata megtörik a *közönyön*.

A mai magyar mezőgazdasági élet

Mezőgazdaságunk szemtermelésre, főleg a búza és gabonafélék termelésére rendezkedett be, vagyis külterjes gazdálkodásra. Harminc évvel ezelőtt a magyar minőségi búza verhetetlen volt a világpiacon. De azóta sokat változott ám a világ. Új országok, sőt egész világrészek, amelyek azelőtt nem tudtak mit kezdeni (mindegy, hogy ember- vagy állathiány miatt) szinte felmérhetetlen, bár egyébként igen termékeny területeikkel, azóta mindent elkövetnek, hogy az eddig hasznavehetetlen óriási területeket gazdasági életükbe beállítsák. Ezeket a hatalmas területeket úgy látták legjobban kihasználhatónak, ha szemtermelésre, a kenyérmagvak termesztésére rendezkednek be. Hogy milyen eredménnyel, arról kötetek ezrei tanúskodnak. Most ott tartunk, hogy a legutóbbi, háború előtti, párisi, berlini és newyorki szakácsművészeti kiállításokon a negyedik és ötödik helyre került a magyar minőségbúza. De ez talán még nem is lenne tragikus, ha ennél még sokkal súlyosabb bajokkal nem kellene megküzdeni.

Magyarországon a termelési költség olyan nagy, hogy nem tudunk versenyezni a nagy államokkal. Most, amíg a háború tart, de még talán azután is egy pár évig, szintén remélhetjük, hogy lesz gabonatermésünknek jó áron piaca.

De mi lesz azután?

A fegyverek háborújának megszűnésével még nem tűnnek el az ellentétek.

Ki tud *kevesebb termelési költséggel* termelni és feleslegét a piacra vinni?

Kanada, Argentína, Ausztrália, Oroszország eddig is és a közeljövőben valószínűleg Afrika is olyan mérhetetlen mennyiségben tudja szállítani gépierővel megmunkált földjéről a gabonaneműeket és általában minden mezőgazdasági terményt, amit most még elképzelni is nehéz.

Pedig már kaptunk ízelítőt. Éppen ez bizonyítja, hogy milyen nehéz jövő vár ránk. Alaposan fel kell készülnünk, hogy az ennél a mostani háborúnál is könyörtelenebb gazdasági háborúban alul ne maradjunk, el ne vesszünk. Tudunk-e termelési költség szempontjából versenyezni a nagy államokkal?

Hiszen ezek az államok olyan, eddig hasznavehetetlen szűz területekkel rendelkeznek, mint az egész nagy Magyarország sokszorosan. Eddig ezeknek a területeknek úgyszólván semmi hasznát nem vették. Mert a területük nagyságához viszonyítva, olyan kevés állatállománnyal rendelkeznek, hogy még csak legelőnek sem tudták kihasználni.

De ezeknek az országoknak lélekszáma is aránylag olyan kicsiny, hogy a mezőgazdaságban kínálkozó minden technikai lehetőséget ki tudnak használni. És biztosan meg is teszik.

Az aránylag zsúfoltabb kis nemzetek kedvéért nem fognak lemondani arról, hogy a lehető legkevesebb termelési költséggel termeljenek.

Nem mondanak le a gépek használatáról a mezőgazdaságban. Nem fogják kímélni a kisebb államokat, melyek az aránylag nagyobb lélekszám miatt nem művelhetik a földjeiket gépekkel. Mert akkor nem tudnának mit kezdeni az így feleslegessé tett munkástömegeikkel.

Ezek a nagy, úgynevezett gabonagyárak olyan kevés termelési költséggel tudnak piacra dobni minden külterjesen, gépekkel megmunkálható terményt,

hogy nálunk, a magyar földön, egy hold földnek az egyszeri felszántása többbe kerül, mint ott egy egész holdnak az egész évi termése.

Most a kormány adókedvezményt ad azoknak a gazdáknak, akik olajos magvakat termelnek. Használjunk ki mezőgazdaságunkban minden adódó lehetőséget, csak nehogy azt higyjük, hogy ezek bármelyikének a termelésére hosszabb időre berendezkedhetünk.

A háború nem tarthat örökké. Ki tud kevesebb termelési költséggel termelni s árúját a piacra adni? Az olajos magvaknak most igen jó áruk van. De próbáljuk csak meg sorra venni azokat a kenyér-, takarmány- és ipari növényeket, amelyeket gépekkel lehet megmunkálni. A búzát, rozsot, árpát, zabot, kukoricát, krumplit, kölest, cirkot, mákot, napraforgót, lent, kendert, szóját, borsót stb., mind-mind lehet akár száz- és százezer hektáros táblákban gépekkel és igen kevés emberi erővel termelni.

Minden olajos magvú növényt szinte felmérhetetlen területen és mennyiségben lehet a nagy államoknak gépekkel megmunkálni és piacra adni.

Itt sem versenyezhetünk a termelési költséggel.

Mi magyarok arra túlsokan vagyunk, hogy kis országunkban megpróbálnánk megkockáztatni, gépekkel végeztetni a mezőgazdasági munkálatokat. Hiszen máris az a baj, hogy nem tudunk mit kezdeni a városi és ipari munkássággal. Máris azon törik a fejüket előre gondolkozó szociológusaink (népélet-tannal foglalkozók), hogy a háború után visszatelepítik a városokba beszivárgott mezőgazdasági munkásságot.

Már a háború előtt is azért kellett nálunk megtiltani a géppel való aratást, mert nem tudtak mit kezdeni a mezőgazdaságban foglalkoztatott munkásokkal.

Az összeomlást csak úgy kerülhetjük el, ha legalább ötszörösére emeljük a mezőgazdaságban foglalkoztatottak számát. Most az a kérdés, hogy ezt milyen gazdasági renddel érhetnénk el? Mit tudunk

termelni a kisbirtokosok földjén, aminek a megmunkálása legalább ötször annyi munkába kerül, mint a külterjes szemtermelés és mégis jövedelmező? Hogy érjük ezt el?

A minél előbbi és minden eszközzel történő kertgazdaságra való áttéréssel. A gyümölcs- és zöldségfélék termesztésével, és amire szintén beláthatatlan lehetőségek vannak a szárnyasok tenyésztésével és állattenyésztéssel. Folyóinknak, vadvizeinknek és mocsarainknak észszerű kihasználásával, anélkül, hogy ezeket mind lecsapolnák, párat és harmatot képző vizüket eltüntetnék.

A modern orvostudomány a gyümölcs- és zöldségfélék lehető legnagyobb mértékű fogyasztása felé tereli az eddig igen sok húst evő európai emberiséget.

A vitamin-elméletek és Szentgyörgyi szegedi egyetemi tanár felfedezése igen nagy becsületet szereztek a magyar gyümölcsnek és zöldségféléknek. A belgák, hollandok, dánok, bolgárok általában sokkal jobbak kertészek, mint mi vagyunk. De az éghajlatuk mindegyiknek tengeri levegőjű, paradís és egyik sem kap annyi napfényt évente, mint a Kárpátok medencéje: Magyarország. Ez az oka annak, hogy egyetlen ország kerti veteménye és gyümölcse sem olyan gazdag vitaminokban, mint Magyarországé, és ízre sincs egyetlen más országnak sem olyan gyümölcse és zöldségféléje, mint nekünk. Ez nem hazabeszélés. Ezt a külföld ismeri el a magyar gyümölcstről és zöldségfélékről.

Például Németország egészen a múlt évig úgy szólván semmi zöldpaprikát nem fogyasztott. Viszont a vitamin-elméletek hatására 1940-ben meg már csak azért nem vitt napi 2—3 vagonnál többet, mert a kivifeli piarokon nem állt több a rendelkezésére. Ebben az esztendőben Németország részére még nagyobb kivitelre számíthatunk. Különféle paprikakészítményeinknek olyan becsülete van Németországban, hogy ha csak nekik termelnénk és mindent fel tudnánk dolgozni, akkor sem tudnánk őket kielégí-

teni. Pedig a zöldbölgéből Magyarországön is emelkedik a fogyasztás. Nem is beszélve arról, hogy az északi államok nem termelői, hanem csak fogyasztói a kertii veteményeknek.

Az északi államok a háború előtti években mindent elkövettek a gyümölcs és zöldségfélék minél fokozottabb fogyasztása érdekében. A nálunk olyan óriási pusztítást végző népbetegség, a tüdőbaj nem szed annyi áldozatot, mint az északi államok jellegzetes betegsége, a skorbut. Aminek oka a vitaminhiány. Ennek az északi népbetegségnek egyedüli orvossága, egyedüli gyógyítószeré a gyümölcs- és zöldségfogyasztás. És ezeknek az államoknak az éghajlata sokkal hűvösebb, semhogy kertii veteményeket tudnának termeszténi.

*

Talán az itt felsoroltak is elég bizonyító erejűek ahhoz, hogy belássuk, hogy nincs más utunk, nincs más lehetőségünk, nincs más kibontakozása az igazi magyar életnek, mint a kert-gazdálkodásra való mielőbbi áttérés. Ezen az úton és csak ezen az úton van életlehetőségünk. Csak ezen az úton tudjuk megmenténi talajukat vesztett magyarjainkat. Odakötni mindenkit a földhöz !...

A kertgazdálkodásra való áttérés nem megy olyan könnyen. Nem megy olyan simán, hogy ráérnénk vele akkor, amikor a búzánk mondjuk pl. még négy pengőért sem kell. Ez egy kicsit furcsán hangzik a harminc pengős búzaárnál. De ez a háború nem tart örökké, ha a háború előtt nem tudtunk, a háború után még inkább nem tudunk majd versenyezni termelési költség szempontjából külterjes szemtermelésben a nagy államokkal a gabonagyárakkal. De ahhoz évek talán évtizedek kellenek, hogy a külterjes szemtermeléshez szokott parasztságot megtanítsuk az észszerű kertgazdálkodásra.

Mi maradiak vagyunk. Nehezen mozdulunk. Félnünk attól, ami új. Irtózunk minden újítástól minden téren. Mi már a jót sem akarjuk elfogadni jónak.

Magyarország parasztország és kert-Magyarországnak kell lennie. És mert olyan nehezen mozdulunk, annyira ragaszkodunk hagyományainkhoz, a kertgazdaságra való áttérést idejében kell kezdenünk, ha nem akarunk elkésni.

Ez az új gazdasági rendre való áttérés talán egyetlen népnél sem olyan nehéz, mint minálunk. És ezt alulról kell megcsinálni. Ennek a gazdasági életnek a megszervezését egészen másként kell csinálni, mit eddig.

Most lássuk be, hogy ütött a tizenkettedik óra a kert-Magyarország megvalósítására. Ha nem akarunk alul maradni a gazdasági háborúban, most kell mindent elkövetnünk, amíg nem késő. Az értelmesebb népfőiskolás, vagy aranykalászos gazdákat kell külön erre a célra rendezett tanfolyamokon falu vezetőkné kiképezni. Akiknek döntő szavuk legyen a falu gazdasági életének irányításában. De csak azok lehessenek falu vezetők, akiknek a közösség érdeke legalább annyira a szívükön fekszik, mint a saját érdekük. Csak az lehet faluvezető, aki a paraszt életformát élte és éli, akit a faluja becsül, aki ismeri falujának hibáit és erényeit, aki megtanulta, hogy falujának milyen földjén mit lehet leggazdaságosabban termelni és értékesíteni.

Ennek a kis tanulmánynak az lenne a célja, hogy részben már gyakorlati példákat ismertessen és részben még eddig nem alkalmazott lehetőségekre mutasson rá, amelyekkel népünket talán nagyobb megrázkódtatások nélkül átvezethetnők a háborút követő gazdasági válságokon.

Kritizálni, bírálatot mondani könnyű. Ehhez mi eddig is nagyon jól értettünk. De a meglévőt csak annak van joga bírálni, aki a vélt rosszat jobbal tudja pótolni. Éppen azért nem elégedtem meg a múlt hibáinak a felsorolásával, hanem megpróbáltam megvilágítani azt is, hogy miért követhettük el a hibákat. Azzal már nem sokra mennénk, ha az elkövetett hibákon rágódnánk és bűnbakokat keresnénk. Azzal még nem oldanánk meg semmit. A tényeket úgy kell

elfogadni, ahogy vannak. Gazdasági életünket nem a napi politika, hanem évezredek lehetőségeinek szempontjából kell nézni és berendezni. Nemcsak azt kell nézni, ami most körülöttünk van, inkább azt kell számításba venni, hogy a körülöttünk élő népeknek milyenek a gazdasági lehetőségei, ha csak az *eddig* ismert technikai lehetőségeket alkalmazzák is mezőgazdaságukban.

Tudunk-e velük termelési költség tekintetében versenyezni? Ezen múlik minden. A védővámok és baráti szerződések ideig-óráig segíthetnek, de az összeomlást csak akkor kerülhetjük el, ha gazdasági életünknek ezekre nem lesz többé szüksége.

Hasuragazdálkodás

Mi is az a „hasura”?...

Hasurának nevezzük azt a zsúpból vagy gyékényből font takarót, amelyet a kertészetekben melegágyak és üvegházak betakarására használnak.

A hasura keleti, török eredetű szó. Ott is takarót jelent. Tehát ezt sem a „művelt” nyugat adta nekünk, hanem keletről hoztuk magunkkal, mint oly sok más kultúrkincsünket. A „művelt” nyugaton még csak akkor kezdtek tervszerűen földet művelni, amikor a mi őseink már kertjeikben veteményeztek, termeltek. Bizonyítja az ősi nyelvből származó kert szavunk is, ami nem a német „Garten”-ből lett, hanem nyelvészeink egybehangzó állítása szerint a még ősiobb, keleti „karám” kert és kerítéssel rokon, ősi magyar szó.

Ugyanilyen ősi szó a „hasura” vagy „hacsura” is. De amilyen régi a hasura szó, ugyanolyan régi a használási, de még a szövési, előállítási módja is.

A hasurát nálunk eddig mindenütt kizárólag üvegházak és melegágyak befedésére használták. Csak az üvegházak és melegágyakba ültetett kerti veteményeket védték vele a késő tavaszi és kora őszi fagyok ellen. De valószínűleg csak azért, mert a hasuraszövés különböző módjai évszázadok, vagy talán évezredek óta nem változtak. Földbevert cölö-

pökön, eresz alatt, mestergerendán, földre fektetett kereten, kocsioldalon stb. szőtték és szövik ma is. Én magam is csináltam minden módon. De semmilyen módszerrel sem tudnak még a legügyesebb kertészek sem naponta többet megszöni, mint 15, esetleg, ha még késő éjszakáig is dolgoznak, 20 folyómétert. Éppen ezért és csakis ezért nem kerülhetett a hasura nálunk

A magyar írók szövik a hasurát Tiszaladányban.

a kiültetett kerti vetemények fölé. Amilyen lassú volt a hasuraszövés, olyan drága volt a hasura.

Pedig gondoljuk csak el, mit jelentene, ha tudnánk védekezni a késő tavaszi és kora őszi fagyok ellen.

Mit jelentene, ha legalább két héttel korábban tudnánk tavasszal primőr árut a piacokra vinni. Ez megint idegen szó, én nem szeretem, nem is szívesen használom. De mert nemzetközivé vált és hivatalosan nálunk is csak így mondják, kénytelen voltam én is így leírni. Magyarul talán tavaszi zsenyének mondanók.

Nagy probléma ez a Kárpátok medencéjében, Magyarországon. Nálunk hiába vannak már kora tavasszal meleg nappalok, nagyon sokszor, sőt legtöbbször március végén, egész áprilisban fagymentesek az

éjszakák, mégsem merünk kiültetni kerti véleményt fagyosszentekig, május derekáig.

Mindig gúnyolódnak a paraszt babonaságán, pedig mint nagyon sok más, ami furcsának, észszerűtlennek tűnik fel a parasztéletformát nem ismerők előtt, ez sem babona. Ezt bizonyítja a modern időjárási tudomány is. A szibériai hómezőkről leszakadt utolsó hideg légtömegek, amelyek még nyár előtt át tudtak jönni a Kárpátok gerincén, ha nem is minden esetben, de húsz eset közül tizenkilencszer ha nem is mindig fagyot, de deres éjszakát hoznak.

És ha az a magyar kertész nyugtalan és elég vakmerő volt, hogy nem tudta megvárni a fagyosszenteket és kiültetett, majdnem minden esetben sírathatta kárbavesztett munkáját és lefagyott palántáit.

Mert nem is az a legnagyobb baj, hogy lefagyott, hanem az, hogy ami egyszer lefagyott, sokkal nehezebben fejlődik ki újra, mint az, ami még ezután kel ki és még annál is nehezebben, amit azután ültetünk ki.

Például ha a tavaszi korai krumpli lefagy, sohasem lesz alatta olyan termés, mint amit a fagyosszentek után ültetünk. Csak rengeteg apró krumpli lesz alatta. És ugyanez a helyzet a paprikánál, babnál, paradicsomnál is. Nem is beszélve arról, hogy ezek egészen is kifagyhatnak.

De ősszel ugyanez a helyzet. Rendszerint szeptember derekán jön megint az első őszi párnapos hideghullám, ami szintén nem minden esetben fagyot, de majdnem mindig egy-két deres éjszakát hoz. Utána még egy, sokszor még két hónapig is meleg, jó idők vannak. Akkor virágozik legjobban a paprika, a későinek ültetett paradicsom, tarlóba ültetett zöldbab és borsó, a szintén aratás után ültetett savanyítani való uborka és tök, stb. Szóval minden kerti véleményt még legalább egy hónapig tudnánk piacra vinni, ha nem fagyna el.

És hogy milyen áron?

Mindannyian nagyon jól tudjuk, hogy aminek az ára a fagyosszentek előtt pl. 20 fillér volt különként,

annak az ára a fagyok után 4—5 nappal legalább egy pengő körül van. S tíz nappal a fagyok után, de legkésőbb két hét múlva semmi kerti vetemény nincs a piacon.

Pedig ha ki tudnók védeni azt a pár deres, még-csak nem is mindig fagyos éjszakát, a dér, vagy fagy utáni hónap alatt sokkal több jövedelmünk lehetne, mint az egész nyáron. Természetesen ugyanez a helyzet lenne tavasszal is, ha két héttel korábban tudnók a kerti veteményt a piacra vinni, mint eddig.

A primőr árut (tavaszi zsenget) igen jól megfizetik.

A hosszú téli hónapok száraz vagy konzerv ételei után mindenki vágyakozik a friss zöldségfélékre. Ha nem többel, csak egy héttel korábban tudnánk kockázatmentesen kiültetni, ha legalább nem két, csak egy héttel korábban tudnánk tavaszi zsenget a piacra vinni mint eddig, kerti veteményekkel beültetett földünk jövedelmét megsokszoroznók.

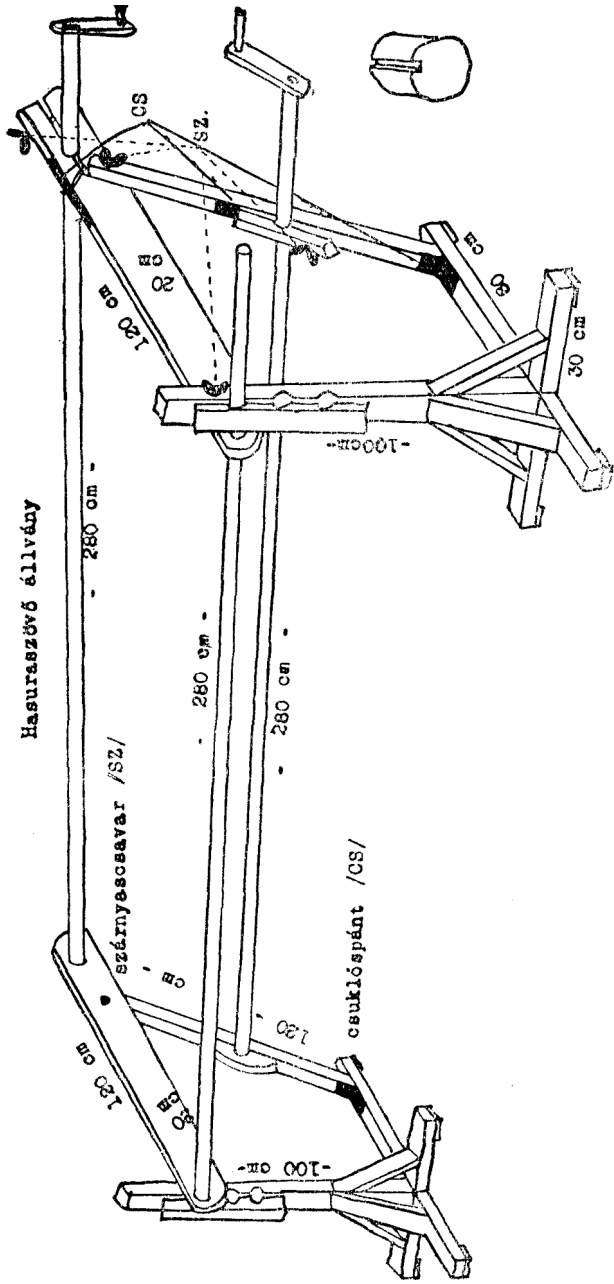
Ezt, azt hiszem, senkinek sem kel külön számadatokkal bizonyítani. Nem tudnánk annyi tavaszi zsenget piacra vinni, amit ne tudnánk nagyon jó áron eladni. Nemcsak a hazai, de a külföldi piacokon is.

Azt nem kell hangsúlyozni, hogy a tavaszi zsenge eladása nem probléma. Még akkor sem, ha időben és minőségben versenytársunk akadna is a piacokon.

Erre pedig már van lehetőség. Ezt a lehetőséget adja az előbb említett hasura.

1939 nyarán a szabolcsmegyei Tiszaladányban megszerkesztettünk egy olyan hasuraszövő állványt, amelyiken még a 6—8 éves gyermekek is kényelmesen meg tudtak szőni naponta 80—100 folyóméter hasurát 2x2 méter szélességben. Eddig a hasurát csaknem kizárólag zsupból (rozsszalmából) csinálták. Mi Tiszaladányban nádból csináltuk. De ezen a hasuraszövőállványon nemcsak nádból lehet szőni. Lehet zsupból, nádból, gyékényből, kákából, sásból is, szükség esetén azonban a cirokszár és sűrűre ültetett napraforgószár is megfelel.

Hasraszóvő állvány

Mostmár, hogy gyorsabb és természetesen olcsóbb is a hasura, nemcsak a melegágyakra és üveg-házakra használjuk, hanem a szabadföldbe kiültetett mindenfajta fagyok iránt érzékeny vetemények megvédésére is.

Mindig olyan széles hasurát szövünk, amilyen hosszú a sás, gyékény, káka, zsúp vagy nád. A nád magassága természetesen minden vidéken változik. Van ahol csak egy vagy másfél méter, de olyan is van, ahol három méternél is magasabbra nő. De mindenütt, minden kévében egyik hosszabb, másik rövidebb. Szőni csak egyforma hosszúságú nádból) észszerű. A kévéknek a tövét a földhöz összeütjük, egy tuskóra fektetjük és baltával vagy fejszével egyforma hosszúságúra levágjuk. Legészszerűbb, ha hosszú a nád, 2 ½ méter hosszúra vágni. Ennél szélesebb hasurát ne csináljunk. Nehéz vele boldogulni, nehéz vele gazdálkodni. De ha hosszú volt a nádunk és 2x2 m hosszút levágunk, a hegye még mindig lehet egy vagy két méter hosszú is, de lehet csak ½ méter is, az sem vész kárba, ezt is megszőjük keskenyebb hasurának.

A szövőállványon egyvégbe akár száz méter hasurát meg lehet szőni. De felesleges. Csak akkora darabokban gazdaságos csinálni, hogy egy-egy hasuraköteggel egy ember kényelmesen tudjon bánni. A kiültetett veteményekre készített nádhasuránál ez 5 folyóméter. A melegágyi hasuráknál, amelyeket zsúpból, sásból, kákából vagy gyékényből csinálunk, — mert vastagabbra kell szőni — 2—3 méter. A gyékényből, sásból, kákából, zsúpból, szőtt hasurák magukban gyöngék, nincsen tartásuk, ajánlatos itt-ott egy-egy szál nádat is bele szőni.

A szövőállvány úgy van megszerkesztve, hogy 2x2 méter szélességig minden szélességben lehet rajtő szőni. Az állvány széthúzható, majd tetszésszerű méretűre pár pillanat alatt összetolható. A szövőfelületé is, mindenki méretéhez, aszerint, hogy felnőttek vagy gyermekek szőnek-e rajta, pillanatok alatt leengedhető vagy felemelhető. Ezen a hasuraszövőállványon mindenki kényelmesen szőheti a hasurát

Ezt leginkább azok tudják megérteni és értékelni, akik a régibb, az előbb leírt módok bármelyikén szőtték a hasurát. Itt nem kell négykézláb állni, vagy lehasalni, nem kell görnyedni, gebeszkedni, vagy felfelé nyújtózkodni, hanem mellé is lehet ülni, mint a rendes szövőszékhez.

Az ilyen szövőállványt első látásra akármelyik barkácsoló ember meg tudja csinálni. Így még ha a szükséges anyagot pénzért is kell megvenni, a munkán kívül alig kerül valamibe, mert a szükséges vasalás körül-belül 3—4 pengő. Az egész szövőállvány egy szobában vagy egy nagyobb konyhában is elfér. De legtöbbször istállóban is akad annyi hely, hogy fel lehessen állítani.

Beszorulás után, a hosszú téli napokon és még hosszabb téli estéken nótaszóval, egymásnak segítve, kényelmesen elkészíthetjük azt a hasuramennyiséget, amennyi a nyári hasuragazdálkodáshoz szükséges. Feleleveníthetjük a már kiveszőben lévő közösségi, inkább szórakozó, mint dolgozó összejöveleket, ahol mesével, nótaszóval igen hasznos munkát végezhet a falvak népe. Egy-egy tanító, lelkész, vagy egyszerű kisgazda vezetésével egy télen egy szövőállványon 20—30 kisgazda hasuraszükségletét kényelmesen el lehet készíteni. A hasúraszövés nem boszorkányság, nem kell hozzá különös képesség, még a gyöngébbek is 5 perc alatt megtanulhatják. De ahhoz sem kell több idő, hogy megértsék, hogyan kell a hasurával gazdálkodni.

Természetesen úgy a legjobb, hogyha a szükséges anyagot előre elkészítjük. Hasurát lehet szőni dróttal, és zsineggel. A dróttal szövött hasura sokkal merevebb, kényelmetlenebb vele dolgozni és hamarabb is pusztul. A zsineggel szőtt hasurával jobb dolgozni és jobban lehet szőni is. A zsinegnél is az a baj, hogy aránylag elég gyorsan pusztul. A hivatalos közegeknek kellene gondoskodni impregnált (ellenállósított) zsinegről. Mi is ismerünk több olyan módszert is, amivel a szövőzsineg élettartamát meg tudjuk hosszabbítani. Több kísérletet csináltunk elég jó eredménnyel. Az

egyik, ha a zsineget 5%-os rézgálicoldatba áztatjuk 24 óráig és azután megszáritjuk. A másik módszer, ha 25%-os meleg timsós oldatban áztatjuk a zsineget. Az eddigi kísérleteink szerint mind a két módszerrel ellenállósított zsineg ugyanannyi használattal, ugyanolyan minőségben mégegyszer annyi ideig tartott, mint amelyiket nem ellenállósítottunk.

Kísérleteink folyamán próbáltunk mi sok mindent. A kátrányos megfelelőbb volna talán minden más módszernél, mégsem tanácsos csinálni, vele ellenállósítani a zsineget, mert tönkre teszi annak ruháit, aki az ilyennel szőtt hasurával dolgozik. Lehetne még viasszal, vagy firniszbe oldott stearinnal is ellenállósítani, de ez költséges. Egyik kísérleti telepünkön, ahol sok napraforgót termeltek, — Hejőpapiban — Stankovits Kálmán és Szabó Bertalan gazdatársunk megpróbálta napraforgó olajjal ellenállósítani azt a zsineget, amivel hasurát szőtték. A megszótt hasurát, amíg nem kellett használni, egy fészerbe elraktározták. S amikor szükség volt a hasurára, elő akarták szedni, csak egy halom nádat találtak. Az összes zsineget kirágták a hasurából az egerek. Ezt szükségesnek tartottam elmondani, nehogy valamelyik gazdatársunk hasonló hibába essék. Olajjal is lehet ellenállósítani, de nem tanácsos, sem napraforgó, sem tökmagolajjal, mert azt nemcsak mi, de az egerek is szeretik. A hasuraszövéshez kétféle zsineg szükséges. Az egyik fajta, amelyik vastagabb, a szövőállványon ki van feszítve, a másik, a vékonyabb, az, amelyikkel szövünk. Ahol kendertermelés és szövés-fonás van, ott házilag is meg lehet csinálni, nem kell érte pénzt adni. Ahol ez már nincs, ott úgy kell megvásárolni. De legjobb többnek közösen, lehetőleg szövetkezetek útján venni. Úgy lényegesen olcsóbb és könnyen megszerezhető. A hasuraszövéshez használt zsinegek gyártási megnevezése 2/0. T. 500 és 2/2. T. 500. Ezt a kétféle zsineget ezekkel a jelzésekkel rendeljük. A vastagabb, 2/0. T. 500-as, ezt feszítjük ki a szövőállványon. A vékonyabb zsineget körülbelül 15 cm-es kis fapálcikákra tekerjük fel és ezzel szőjjük a hasurát.

Amint már előbb is írtam, ezen a szövőállványon egy végben akár száz méter hasurát is meg lehetne szőni. De csak akkora darabokban célszerű és gazdaságos, amilyen darabbal egy ember kényelmesen bánni tud. Mert ha nagyobb darabokban csináljuk, az igaz, hogy egy-egy darab nagyobb területet takar be, de kényelmetlen és nehéz vele dolgozni, még meg is lassítja a munkát és a hasura idő előtt el is pusztul. Másféle hasura kell a melegházak befedésére és más a kiültetett vetemények betakarására.

A melegházi és üvegházi hasurát puha anyagokból szőjük. Zsúpból, gyékényből, kákából, sásból stb. A melegházban akkor kell kiültetni, amikor még nagy hidegek vannak. Ezeknek a hasuráknak, — bármiből szőjük is — melegeknek, vastagoknak kell lenniök. Éppen ezek a hasurák pusztultak el leghamarabb. Ha megáztak, teleszívódtak vízzel, még csak felgöngyölíteni sem lehetett rendesen. Mostmár ezeknek is meghosszabbítottuk az élettartamát annyiban, hogy bizonyos távolságokban nádat is szőünk közé. A nád ezt az egyébként gyöngye hasurát merevíti és könnyebben tudunk vele bánni. Ez a hasura lehet kettő, esetleg háromujjnyi vastag is.

A kiültetett veteményeket lehetőleg nádból szőtt hasurával védjük. Ennek a hasurának nem kell vastagnak lenni. Az eléggé vastagszárú nádat egy sorjával vagy egyszálával, a vékonyabbat és a levágott hegyenádat két- esetleg háromszálával szőjük. A kiültetett veteményeket az egysoros nádhasura is megvédi mind a késő tavaszi, mind a kora őszi 3—4 fokos fagyok ellen. Sem tavasszal a kései, sem ősszel a korai fagyok nem szoktak ennél nagyobbak lenni.

A hasurával nem annyira a fagyok ellen védekezünk, főképpen a földkisugárzását védjük meg vele. Azt a hőmennyiséget, amelyet a föld nappal magába szedett, nem engedjük a hirtelen lehült levegőben elillanni. Ez a kisugárzás védi a növényt a hasura alatt a megfagyástól. A hasura védi a növényt a dértől is. A harmat a hasurára rakódik és ott fagy meg és alatta frissen marad a kerti vetemény.

Az elmúlt esztendőben a földművelésügyi miniszter anyagi támogatása lehetővé tette, hogy az ország különböző vidékein több ilyen szövőállványt felállítsunk és hasurával gazdálkodjunk. És, hogy milyen eredménnyel, arról ők maguk a „Magyar Út”, „Szabad Szó” és más újságok hasábjain számoltak be.

A hasurát természetesen nem teríthetjük közvetlenül a növényre, mert ezzel még több kárt csinálnánk, mint hasznot. A hasurával mind összetörnénk a növényt, amit pedig védeni akartunk. A hasurát nem a növényre terítjük rá, hanem levert karókon kifeszített drótokra. És pedig a következőképpen: az ágyasokat úgy osztjuk be, hogy két oldalról egy-egy hasura éppen beérje, betakarja. Az eddigi gyakorlat szerint a táblákat tíz méter szélesre hagyjuk. Mert amint már mondtuk, csak olyan darabokban gazdaságos a hasurát szőni, amivel egy ember kényelmesen tud bánni. A kiültetett véleményre készített nádhasurából ez 5 folyóméter. Így két oldalról az öt folyóméteres hasurával a tíz méter szélességű táblát éppen betakarjuk.

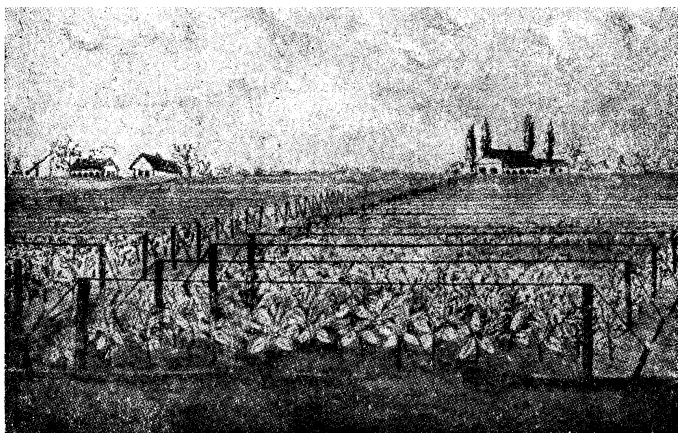
Mindenfajta kerti vetemény fölé olyan magasan feszítjük ki a horgonyzott drótot, hogy annak a bizonyos növénynek az átlagos magassága felett még legalább 15—20 cm levegő legyen a növény és a hasura között.

A táblákat a következőképpen karózzuk be: a karókat nem a tíz méter széles tábláknak a szélébe verjük, hanem egy félméterrel beljebb. Ezeknek jó erőseknek kell lenniök. De a drótot nem erre erősítjük fel, mert a hasura súlyától (különösen ha az eső l'el-áztatja a talajt) a kifeszített drót behúzza és a hasura összetöri a növényt. A két erős karó elé- egy-egy félméterre egy-egy alacsonyabb karót verünk ferdén a földbe és erre erősítjük a drót végét. Így olyan feszes lesz mindig a kifeszített huzal, mint a hegedűhúr.

Természetesen a kilenc méter távolság még igen nagy. Mert akármennyire is kifeszítjük a drótokat, a hasura mégis csak benyomja a közepét. Különösen, ha még eső is esik rá. Ezért még közepén, esetleg több

helyen is fel kell támasztani a kifeszített drótot. De mert nálunk a karó igen nagy probléma, középen már nem kellene a fakarók, erre a célra nagyszerűen bevált a napraforgószár is.

Ez a bekarózás egész nyáron kint lehet a vetemény fölött. De a hasurát nem kell állandóan kint tar-

Így karózzuk le a táblákat a hasura alá.

tani. Amikor fagyveszélyre van kilátás a hasura kötegeket kikészítjük a táblák széleire és este az egymás végébe, a drótokra rakott hasurát kétoldalt begurítjuk. A levágott hegyenádból készített keskeny hasurát meg széljárás felől oldalt helyezük el. Amikor a fagyveszély elmúlt, s a hasurára nincs szükség, akkor megfelelő helyen összerakjuk, hogy ha nem használjuk, az idő ne ártson neki.

A hasurával nemcsak a tavaszi fagyok ellen lehet védekezni. Nemcsak tavasszal lehet két héttel korábban primőröket a piacra vinni. De ugyanúgy védekezhetünk a szeptemberi fagyok ellen is.

Ilyenkor talán még nagyobb a hasura jelentősége.

Leggyakrabban szeptember derekán szokott egy-két napos, deres éjszaka lenni, ami minden kerti veteményel végez. Ezután jön a vénasszonyok nyara. Még legalább egy hónapig vannak nagyon jó idők, úgyhogy legalább egy hónapig tudnánk még piacra vinni zöldbabot, zöldborsót, paradicsomot, paprikát, uborkát, tököt stb., ha nem fagyott volna el. Minden kerti vetemény ekkor virágzik a legjobban. Ha a fagyok ellen tudunk védekezni, legalább még egy hónapig tudjuk nemcsak a belső fogyasztást ellátni étellemmel, de egy hónapig tudunk még exportálni is (külföldre szállítani).

De a hasura használhatósága még ezzel nem merült ki. A hasurát nemcsak fagyok elleni védekezésre lehet használni. Ugyancsak védelmet nyújt a nálunk igen gyakori nyári zivatarok és jégverések ellen is.

Az az esztendei csapadékmennyiség, ami nálunk hull, elég lenne a földnek nedvesen tartásához öntözés nélkül is, ha minden időszakban arányosan elosztva esne. Csakhogy az ám a baj, hogy az esztendei csapadék 80%-a akkor esik, amikor semmi szükség nincs rá, amikor több kárt csinál, mint hasznot. Tavasszal és ősszel. Csak körülbelül 20%-a jut a forró nyári hónapokra. És ez is legtöbbször viharok, zivatarok alakjában és igen gyakran jéggel.

A hasurával a jégverés ellen is tudunk védekezni. De még ez sem minden.

Annak a csapadékmennyiségnek, ami az esztendei átlagból a nyári hónapokra jut, — mert zápor alakjában esik, — csak igen kis százalékát tudja a föld fölvenni. Elszalad. Azt a 20—30%-ot pedig, amit mégis fel tud venni a föld, pár nap alatt kiégeti a forró kánikulai napsütés. A nyári zivatarok utáni napsütés, nemcsak hogy a nedvességet párologtatja el

gyorsan, de az egyébként öntözéshez nem szokott vetemények kifőnek, ha nem éjjel esik az eső. Ekkor még a hóguta (öboly) teszi tönkre a veteményt. Nem is beszélve az ilyenkor fellépő mész- és lisztharmatról. A különböző gomba-károkról.

Az orosházi népfőiskolán is vígan megy a hasuraszövés.

A tiszaladányi lányok szövik a hasurát.

A hasurával még ezek ellen is lehet védekezni. Ha hasurával gazdálkodunk, egy félhold földön több jövedelmünk lehet, mint öt holdas búza vagy kukoricavetés után. A mellékelt rajz a veteménytábla bekarózását szemlélteti. Eddig még ezt a módszert találtuk legjobban megfelelőnek. Ha így karózzunk, akkor sohasem lazulhatnak meg a huzalok annyira, hogy a kiterített hasura a veteményre érjen és összetörje. Természetesen e tíz méter széles táblák lehetnek tetszésszerinti hosszúságúak. Vagy még annyi kisebb táblára osztjuk, amennyire annak a bizonyos növényfajtának a megmunkálása kívánja, amit éppen meg akarunk a késő tavaszi és kora őszi fagyok, jégverés vagy hóguta ellen védeni.

Hasurával a földünket esztendőnként többször is ki tudjuk használni. Esztendők óta folytatunk kísérleteket az ország különböző vidékein abból a célból, hogy mely vidékek, milyen összetételű földjének, milyen fajták a legjobban megfelelők.

Minden növénynek vidékenként az éghajlati és talajviszonyokból adódóan más a termés-minősége, mennyisége és más az érés ideje is. Minden vidéken csak azt kellene termelni, amelyik fajta annak a földnek, művelésmódnak legjobban megfelel.

Ha hasuránk van, nem kell félnünk a dértől, a fagyoktól, a májusi fagyosszentektől. Ha jó idő van, már áprilisban a hasura alá nyugodtan kiültethetünk minden olyan kerti veteményt, amelyeket eddig a fagyoktól és dértől féltettünk.

A merészebb, az élelmesebb gazdák eddig is mindenfelé szoktak aratás után a tarlóba ültetni vagy vetni. Babot vagy borsót, amit zölden szoktak eladni. De ez csak a legritkább esetben sikerül. Éppen amikor a legjobban virágzanak, amikor legjobban tele vannak terméssel, akkor szokott mindig minden elfagyni.

1940-ben, mert igen későn volt az aratás, csak igen későn, igen ritka helyen, igen kevesen mertek tarlóba ültetni.

A szabolcsmegyei Tiszaladányban majdnem az egész falu gazdálkodik hasurával. M. Csikai Miklós,

M. Csikai László, Jenéi László és még többen, akik hasurával gazdálkodtak, egész november derekáig kint hagyták a hasurát a vetemény fölött, hogy kipróbálják, meddig véd a hasura? Még november 15-én friss zöldpaprikát és zöldbabot szedtek és vittek a főjegyzőjüknek, aki egyébként szívvel-lélekkel a segítségükre van mindenben.

A borsodmegyei Hejőpapiban két fiatal gazda akik, már hasurával gazdálkodtak, — Sztankovits Kálmán és Szabó Bertalan — augusztus első felében ültettek tarlóba különböző, náluk található babfajtákat, hogy kikísérletezik, az ott szokásos fajták közül melyik hoz ősszel legkorábban termést, melyik milyen mennyiségben és minőségben. Az időjárás, mint emlékezhetünk is rá, 1940-ben nem valami kedvező volt sem az őszi, sem a tavaszi veteményekre. Hűvös volt az egész nyár és az ősz is. Szeptember végén volt egy kis dér, ahol nem volt hasura, ott leszedte a babot, de a hasura alatt nem ártott meg semminek sem. Ekkorra már több babfajta termést is hozott. És érdekes megfigyelésre adott ez a kísérlet is lehetőséget.

Ősszel nem az a fajta hozta a legelső termést, amelyik tavasszal a legelső szokott lenni. Októberben még kétszer volt fagy, de a hasura mindegyik ellen megvédett minden kerti veteményt. Mert egyik sem volt erősebb 2—3 foknál. Az egész határban már minden régen elfagyott, de ők egész októberben árulták a drága zöldbabot a hasura alól.

A hasuragazdálkodás már nem elmélet. Évek óta gazdálkodnak már hasurával az ország különböző vidékein. A földművelésügyi miniszter 1941-ben 50 szövőállvány felállítására adott anyagi lehetőséget. Ezeknek egy részét a népfőiskolák, egy részét az ifjúsági konferenciák és egy részét különböző vidékek kertgazdasággal foglalkozó gazdái kapták meg. A népfőiskolák növendékei mind megtanulhatják a hasuraszövést és hasuragazdálkodást. Mindenki megtanulhatja a hasuraszövőállvány készítését is.

Itt közöljük egy hasuraszövőállvány tervrajzát. Amint láthatjuk, nem valami boszorkányosan bo-

nyolult szerkezet, akármelyik barkácsoló ember maga meg tudja csinálni. Két darab talpas állvány és három henger az egész. Három darab 280 cm hosszú, 7 cm vastag, sima henger. Kettőn hajtókar van. Ezen a kettőn, amelyiken a hajtókar van, az egész henger hosszúságában végig egy cm mély és ugyanolyan széles vájat van, amiben tíz cm-ként egy-egy nagy U-szeg van beverve olyan mélyen, hogy ne álljon kijobb a henger gömbölyűségénél. Mind a három hengernek a hajtókarral ellenkező végei úgy vannak lecsapolva, hogy a megfelelő állványrészt a faékkal összefogják, de úgy, hogy könnyen forogjanak. Az a henger, amelyiken nincsen hajtókar, minden lyukban, minden helyzetben könnyen forog.

Figyeljük meg jól, mind a három hengernek csak a hajtókarral ellenkező vége van csapolva, hogy a megfelelő állványrészekből ki ne essenek. A hengerek másik részei nincsenek lecsapolva. Azért, hogy a három hengeren a két állvány tetszésszerű méretűre összehozható vagy széthúzható legyen. Aszerint, hogy milyen széles hasurát akarunk rajta szőni. Félmétertől két méter 60 cm szélességűt tudunk ezen a szövőállványon szőni. Ez mindig aszerint változik, hogy milyen hosszú a feldolgozandó anyag: a nád, gyékény, káka, zsúp, vagy az az anyag, ami éppen van, ami megfelel a hasurának. Azt a két hengert, amelyiken hajtókar van, a megfelelő állványrészben szárnyascsavarral rögzíteni lehet. Éppen ezért ennek a két hengernek ezt a két csapágát csak annyira vágjuk ki, hogy még a kopás után is lehessen szorítani.

Ha nádból csináljuk a hasurát, mindig annyi kötéssel kötjük, amennyi a nád hosszúságának megfelel. Pl. 2y2 méter hasurát, ha egyenes a nád 4, ha görbe is van köztük, akkor 5 kötéssel kötjük. A hengerekbe bevert U szegekhez erősítjük a vastagabb vezető zsineget, amit a két hengeren lévő szárnyascsavarral mindig megfelelően tudunk kifeszíteni. A szövő felület a rajzon látható 3—3 lyukba pillanatok alatt áthelyezhető, leengedhető, vagy felemelhető.

Mindenki kényelmesen szöhet rajta, mind az idős nagy emberek, mind a gyermekek. Mindig kényelmesen szövünk, mert a kész hasura az alsó hengerre mint a rendes szövőszéken feltekerhető.

Ezt csak azok tudják igazán értékelni, akik a régi hasuraszövés bármelyik előbb felsorolt módját ismerik. Azok tudják, hogy az előbbi 10—12 folyó méter megszövésével szemben mit jelent az, ha 6—8 éves gyermekek is 80—100 folyómétert szőnek meg naponta.

A hasuraszövés és általában a hasuragazdálkodás sokkal több munkáskezet igényel, mint a külterjes szemtermelés. De még ha lenne is más utunk, ha a külterjes szemtermeléssel is meg tudnánk állni a gazdasági világversenyben, — ami álomnak is túlzás, — még akkor is át kellene térni a kertgazdálkodásra, mert több magyar munkáskezet foglalkoztat. Egyetlen magyar munkásnak sem lenne szabad idegenbe megélhetést keresve kivándorolni. A hasuragazdálkodással nemcsak mezőgazdaságunk jövedelmét tudnánk a többszörösére emelni, de ha ötször ennyien él-nénk is a Kárpátok medencéjében, akkor se lennénk túlsokan, ha hasuragazdálkodással termelnénk minden kerti veteményt a magyar földön.

Az új magyar gazdasági életre nemcsak fel-készülni kell, hanem *nekünk* kell azt megcsinálni. Az elzárkózásnak, a befeléfordulásnak, a minden újítástól való irtózásnak eddig lehetett értelme, eddig lehetett sok esetben még hasznos is, de nincs értelme most, és csak káros lehet a jövőben.

Mostanáig még a legtöbb esetben igaza volt a parasztnak, ha minden újításnál az öregapjára hi-vatkozott. Ezekkel a szavakkal: Ha neki jó volt, nekem mért ne lenne jó? Ez, mint mondtam, eddig sok esetben helyes volt, mert akármit termeltünk, mindennek volt piaca. De nem lehet helyes akkor, amikor bizonyos növények termesztésére csak ráfize-tünk. El lehetünk készülvé, hogy mindazokra a ka-pás- és kaszásnövényekre, amelyeket a nagy államok

gépekkel tudnak megmunkálni, mi csak ráfizetünk. A régi gazdasági életnek vége, éppen ez robbantotta ki a mostani világháborút.

Ezzel a dologgal együtt jó lesz újra figyelmünkbe idézni Teleki volt miniszterelnök szavait, hogy amíg a nyugati háború meg nem kezdődött, 36 millió pengőt fizettünk rá évenként a búzatermelésre. Amikor a gazdának 20 pengőt fizettek a búzájáért, hogy a termelésre rá ne fizessen, ugyanakkor csak 7—8 pengőért tudtuk külföldön értékesítem. Azon az áron, amennyibe a kanadai és argentinai búza Európába szállítva került.

El lehetünk készülve, hogy a háború után egy pár évvel ezen a téren még siralmasabb lesz a helyzet.

A külterjes gazdaságban nem tudunk versenyezni termelési költség tekintetében a nagy államokkal. A mostani társadalmi berendezkedés mellett, mi nem alkalmazhatunk tetszésszerű mennyiségben gépeket a mezőgazdaságban. Egyedüli lehetőség a kertgazdálkodásra való áttérés. De ezt is csak úgy tudjuk megcsinálni, ha szervezkedünk.

Parasztszövetkezetek útján.

Magyarország a háború után a gazdasági összeomlást csak úgy kerülheti el, ha minden értelmes magyar gazda átérzi annak a fontosságát, hogy ő is felelős azért, hogy kis birtokán mit termel és hogyan gazdálkodik. Eddig, sőt, sajnos, még most is, mindenki azt vet földjébe, ami éppen eszébe jut és a bevetett terményt úgy munkálja meg, ahogy éppen jónak látja, vagy méginkább úgy, ahogy más elfoglaltsága megengedi.

Magyarországon így tovább nem szabad gazdálkodni. A korlátozott területen folytatott külterjes szemtermelés mellett a terv- és kertgazdálkodást kell bevezetni, hogy minden földben annak a földnek és annak az éghajlatnak a legjobban megfelelő veteményeket termeljük. Csak úgy tudjuk felépíteni a kert-Magyarországot, ha megszervezzük a termelést és az

értékesítést. Ha azonos földben, azonos teltételek mellett csak bizonyos fajtákat termelünk. De mindannyian egyformát.

Gondoljuk csak el, például Baranyában, ahol Magyarországnak újabban a legnagyobb étkezési paprikatermelő vidéke van, volt egy pár olyan gazda, akiknek júniusban zöldpaprikájuk volt. De csak egy pár gazdának és azoknak is csak egy pár bokor. Nem sok hasznát vették. Nem vették, mert kevés volt. Legjobb esetben csak Siklóson vagy Pécsen tudták értékesíteni. És akármilyen jól megfizették is darabját, mégis csak drága mulatság volt 15—20 darabbal 30—40 km-re piacra menni. A pestkörnyéki kertészeknek kifizetődik, de ott, Baranyában, egy piacra-menés legjobb esetben egy napot jelent.

Amint említettem, csak egy pár gazdának volt júniusban zöldpaprikája. De Dél-Baranyában, igen keveset mondva, legalább 1500 család foglalkozik már paprikatermeléssel. Gondoljuk csak el, hogyha mind az 1500 gazdának van már hasurája, és mind az 1500 gazda legalább egynegyed holdon gazdálkodik vele, akkor már 375 hold primőr termelését tudjuk piacra vinni.

El tudják képzelni, mit jelent ez mind a piacon a fogyasztóknak, mind a termelő gazdának?

Nem kell minden gazdának 15—20 darab paprikával piacot keresni, mert ha 1500 gazdának van 15—20 darab paprikája, a legrosszabb esetben, ha elküldeni nem tudják valamelyik fogyasztópiacra, egy embernek elég elmenni valahová eladni és nem vesz el 1500 munkanap éppen akkor, amikor úgy sincs elég munkáskéz a földeken. Nem is beszélve arról, hogy az értékesítési lehetőség is összehasonlíthatatlanul nagyobb. Ugyanezért az áruért legalább ötször annyit kapunk, mint a nyári termésért, amikor nem kell a hasura.

Ezt kell számításba venni, ezért kell szervezkedni. Ezért kell mindent elkövetni, hogy ezt megcsináljuk.

Nemcsak magunknak, a termelőknek haszon az, ha legalább hat héttel meg tudjuk hosszabbítani kerti veteményeink eladását és fogyasztását. De nemzetgazdasági és népelettani szempontból is óriási jelentőségű, ha egy ország fogyasztóközönsége hat hétig nem kénytelen a télire tárolt készletekhez nyúlni; s tavasszal pedig előbb juthat friss élelmiszerhez.

Magtermelés

Nagy hibája a magyar gazdasági életnek, hogy még mindig általánosítunk. Még mindig ott tárunk, hogy csak mintagazdaságokban, vagy állami kísérleti telepeken törődnek a minőségi termeléssel. Ezek a kísérleti telepek bármilyen tökéletesek is, sajnos, nagyrészt öncélúak.

Ha a minden lehetőséggel megáldott, vagy felszerelt kísérleti telepeken bármilyen jó eredményt érünk is el, ha bizonyos fajtákból az eddig ismert legjobb terméseredménynél jobbat mutatunk is ki., ennek nemzetgazdasági szempontból nem sok jelentősége van, ha nem vesszük figyelembe a különböző vidékek éghajlati és talajviszonyait. Ha nem vesszük figyelembe, ami talán még ennél is fontosabb, a különböző vidékek gazdáinak különböző gazdasági lehetőségeit. Amelyek, sajnos, egészen mások, mint akár a minta gazdaságok, akár a nagybirtokszerűen berendezett kísérleti telepek lehetőségei. Hiszen egyetlen magtermelő sincsen Magyarországon, még az állami sem, amelyiknél az eladásra kerülő magvakat tartalmazó tasakon fel lenne tüntetve, hogy az a bizonyos, kitűnőnek mondott mag milyen földben termett? A tasakon feltüntetik, sőt, még szépen ki is festik, hogy a benne lévő mag milyen gyö-

nyörű termést hoz. De arról nincs egyetlen szó sem, hogy milyen földben hozta azt a terméseredményt. Nincs feltüntetve, hogy hideg, vagy meleg talajon, agyagoson, homokoson, meszesen, löszön, vagy min termett? Egy szó sincs róla, hogy abban a földben, amelyekben azt a gyönyörű valamit termelték, milyen sóknak, milyen tápanyagoknak hány százalékban kell meglennie? Hogyan kell művelni? Bírja-e a szárazságot, vagy öntözni kell? És ha véletlenül annak a gazdának nem olyan a földje, mint amilyen az a kitűnőnek hirdetett magot kitermelték, mivel, hogyan, mikor és milyen százalékban trágyázzon, ha a tasan feltüntetett terméseredményt el akarja érni.

Uram Isten, hol vagyunk mi ettől? Hol van nálunk talajkataszter? De ha már meg lenne is, gazdáink alig tudnak földjük összetételéről valamit. Csak annyit tudnak, hogy homok-e, agyagos-e, könnyen vagy nehezen munkálható-e. Eddig, sajnos, Magyarországon egyetlen magyar gazda sem tudja, hogy az ő földjén, az ő művelési lehetősége mellett, milyen vetemény adná a lehető legjobb terméseredményt? Egyáltalán nem ismerjük még azt a lehetőséget, amit különböző földjeink vegyi összetételének az ismerete a magyar gazdasági életben jelentene. Minden vidéknek, minden földben ki kellene kísérleteznie a legjobban megfelelő fajtaikat. Így a fajták kiválogatásával észszerűen tudnánk minden földön gazdálkodni. Bizonyos földben csak azt termelnénk, ami annak a földnek azzal a megmunkálási lehetőséggel legjobban megfelel.

Ha már meg is volna a talajkataszter, ha már ki is oktattuk volna gazdáinkat földjük vegyi összetételének az ismeretére, — távoli álom — ez így csak fél megoldás lenne. Ezeknek az ismerete még nem sokat ér, ha nem tudjuk a kezébe adni a földjének, éghajlatának és művelési módjának legjobban megfelelő vetemények magvait. Minden vidéknek, minden földnek és egyelőre, amíg az egész ország át nem tér az intenzív kertgazdálkodásra, minden gazdálkodási formának ki kell választania, ki kell termelnie a leg-

jobban megfelelő fajtákat. Mert nemcsak a fajták szerint és a föld összetétele szerint változik mindennek az ellenálló ereje és szállíthatósága, de aszerint is, hogy hogyan műveltük. Bolgár rendszerrel (állandó öntözéssel), csak nagy szárazság esetén való öntözéssel, vagy inkább külterjes formában, és csak az égre bízunk az öntözést.

Évek óta folytatunk kísérleteket, az elmúlt évben már állami költségen, hogy azonos minőségű és vegyi összetételű földben más-más vidéken bizonyos paprika- és babfajták mennyire szállításképesek. Milyen ellenálló képességűek. Hol, milyen a terméseredményük. És télire való eltartás szempontjából milyen ellenállóak, milyen módszerekkel mennyi ideig tárolhatók?

Minden vidékre, ahol eddig kísérletezhettem, minden eddig legjobbnak kitenyészített fajták magvaiból összevásároltam, és vittem más-más vidékekre díjmentesen, és azt ültettem el a gazdákkal, hogy a sok jónak mondott fajták közül kiválogathassuk minden földnek és művelési módnak a legjobban megfelelőt.

Eddigi kísérleteink azt bizonyítják, hogy pl. akár a kálinkóit, bajait, kalocsait, bogyiszlóit, stb. vittem más-más vidékre, ugyanolyan földben, ugyanolyan művelés mellett sem volt a terméseredmény még nagyjából sem azonos. Nem is kellett, hogy messzire vigyem, hogy a változást és eltérést az éghajlati eltérés rovására írjuk. Éppen elég volt, ha csak a másik faluba vittem ugyanolyan földbe. Ugyanannak a paprikafajtának télire való eltartás szempontjából más-más vidéken még azonos földben azonos művelés mellett sem volt egyforma az ellenálló ereje.

De van még egy igen figyelemreméltó szempont. Kísérleteink folyamán azt is megfigyeltük, hogy nem minden paprikafajta, nem mindenütt, nem minden földben egyformán érzékeny a hideg iránt. Egy-két fokos deret vagy fagyot akár késő tavaszit, akár kora őszt a hasurával minden fajtánál ki tudunk védeni. De a három és négy fokos fagyoknál a fagyok iránti

érzékenység már nem mindegyik fajtánál jelentkezik egyformán. Az elmúlt évi hasuragazdálkodásnál voltak olyan fajták, amelyek a hasura alatt három fagyhullámot is kibírtak. Pedig az utolsó fagy, amíg a hasurákat kint hagyhattuk, öt fokos volt. És még volt olyan bokor paprika kint a határban a hasura alatt, amelynek minden levele és minden rajta lévő paprikája egészséges volt.

De a magtermelést nemcsak a télire való elraktározhatósága szempontjából kell kézbe tartani, hanem azért is, hogy minden vidéknek, minden földnek kitermeljük a legrövidebb érésidejű fajtákat.

Az elmúlt évben, 1940-ben, jól emlékezhetünk rá, a kedvezőtlen időjárás nemcsak az aratás, hanem mindennek az érési ideje megkésett. A borsodmegyei Hejőpapiban a már említett két lelkes fiatal gazdánál csináltunk ilyen irányú kísérletet. Augusztusban ültettünk el ott azon a vidéken található összes babfajtából egy-egy sort, hogy melyik hoz leghamarabb terméseredményt. Szeptember második felében volt egy kis dér, nekünk nem ártott semmit, mert földünket betakartuk hasurával. Szeptember végén már több babfajta, természetesen zöld főzeléknek, termést hozott. És érdekes, nem azok a fajták hoztak legrövidebb idő alatt termést, amelyek tavasszal elsők szoktak lenni. A legkorábbinak ismert tavaszi, úgynevezett aranyesőt, három más kevésbé ismert, de zöldbabnak igen jól használható babfajta megelőzte. Itt a feltételek azonosak voltak. A földet egyformán trágyázták mindegyik fajta alá. Mindegyik fajtát egyszerre csíráztattuk és egy napon ültettük ki. De ez a kísérlet nemcsak ilyen irányú megfigyelésre adott lehetőséget. A tavaszi kerti vetemények, pl. zöldbab, zöldborsó, a nyári meleg napok beköszöntésével már nem hoznak termést, elvirágzanak és elszáradnak. Az elmúlt ősszel Hejőpapiban és a szabolcsmegyei Tiszaladányban végeztünk ugyanilyen irányú kísérleteket, ősszel nincsenek forró, száraz napok, s a paprika sokkal többet terem, mint nyáron. A hasura alól mind a két kísérleti telepen egész

októberben szedtünk különböző babfajtákat és paprikafajtákat. Többször is volt fagy, de a hasura alatt nem ártott meg semminek. Még novemberben is tele volt virággal minden. Fejlődni már nem igen fejlődtek, mert nemcsak az éjszakák voltak hűvösek, hanem a nappalok is. De, hogy megtudjuk, hogy melyik fajta bírja legtovább a hideget, a hasurát november 15-éig kint tartottuk. Voltak olyan fajták, éppen a tavaszi legkorábbiak, amelyek nem bírták eddig, de voltak olyan fajták, amelyek még akkor is fagymentesek, üdék, frissek, zöldek voltak.

Az ilyen irányú kísérleteket nemcsak itt, hanem az egész országban meg kellene csinálni. Csak igen kevés babfajta van, amelyeket tavasszal zöldfőzeléknek lehet szedni. De amelyeket lehet is, azokat is csak kevés ideig, mert hamar kemények, szálkásak lesznek, ősszel sokkal tovább maradnak gyöngék a hüvelyek és minél többet szedjük, annál jobban virágzanak, annál többet teremnek, ősszel még azok a fajták is igen jók zölden főzeléknek, amelyek tavasszal a leggyöngébb állapotukban is szálkásak.

Amint már előbb tárgyaltuk, nem mindegyik fajta egyformán érzékeny a hideg iránt. A hasura sem mindenütt egyformán véd. Attól függ, hogy milyen talajon gazdálkodunk. Dombosabb, magasabb helyen kényesebb fajtákat is ültethetünk aratás után tarlóba, még augusztus első felében is, ha hasurával gazdálkodunk. A hasura alatt ezek a fajták is az erősebb fagyokig hoznak dús termést. A mélyebb helyekre, a hideg és savanyú földekre már ki kell választani az oda legjobban megfelelő fajtákat, amelyek nemcsak a fagyok, de a ködök iránt sem érzékenyek. Mert a mélyebben fekvő részeken ültetett veteményben a köd még a dérnél és fagnál is nagyobb pusztítást szokott tenni. De vannak olyan fajták nemcsak a babfajták között, de minden kerti veteményünkben, amelyek még a nálunk igen gyakori, sok kárt tevő, sokszor délig tartó, sűrű ködöket is bírják. Akárki megfigyelhette, hogy még bizonyos fajtákon belül is vannak olyan bokrok, amelyeknek

nem ártott meg úgy, olyan hamar a dér, a fagy és a köd, mint a többinek. Megfigyelhettük, hogy egész táblát elpusztít a köd, vagy a fagy, de van egy pár bokor, amelyen sem a fagytól a hervadás, sem a ködtől a levélbarnulás nem látszik. Úgy állnak üdén, frissen, zölden a lefagyott, vagy ködtől megfoltosodott többi bokrok között, mintha nem is abból a fajtákból lennének, amelyek körülöttük elpusztultak. Ezeket kellene kitenyészteni és másodjára ősre csak ezeket ültetni.

Igen ám, de hogyan? kérdezhetik sokan, hiszen későn ültettük és amíg csak lehetett, mindig szedtük róla érés előtt a termést. Ami meg akkor volt, vagy van rajta, amikor már fagyok vannak, azokat már hiába hagyjuk meg, azok már nem tudnak úgy beérni még a legjobb idő esetén sem, hogy ültetésre lehessen használni. A magtermelést ebből a szempontból is kísérlet tárgyává kellene tenni.

Elmondom, hogy hogyan csináltuk és hogyan csináljuk az ilyen irányú kísérleteket. Minden jobb fajtából aratás után, de jobb tavaszi zöldségfélék után, lehetőleg még júniusban előcsíráztatott magvakat ültetünk ki. De úgy, hogy necsak egy pár bokor, hanem egy pár sor álljon minden fajtából a kísérlet céljára. Lehetőleg amint már mondtam, júniusban, se nem későbbben, se nem korábban. Korábban azért nem, mert ha korábban ültetjük ki, szárazabb nyáron, már régen kiszáradtak, régen elvirágzottak, amikor az első derek vagy ködök jönnek. Későbbben azért nem, mert igaz, hogy rengeteg termést hoznak, de nem érnek be annyira, még hasura alatt sem, hogy elvetésre érdemes termést hozhatnának. Ezekről a kísérlet céljára ültetett babfajtákból zölden semmit nem szedünk le az első termésből, csak akkor szedünk zöldet késő ősszel, amikor a termés már biztosítva van és nincs remény arra, hogy a bokrokon lévő zöld termés az idő előrehaladottsága miatt beérhessen. Így a ködöknek és fagyoknak ellenállóbb fajtákról tudunk termést szedni. A termés természetesen mindegyiken megmaradt, de a követ-

kező esztendőben csak azoknak a fajtáknak a magvait ültetjük el, amelyek a ködnek és dérnék legtovább ellenállottak. De itt is nagyon vigyázzunk, ne általánosítsunk. Nehogy azt higyjük, hogy az így kitenyésztett fajták majd mindenütt, minden vidéken, minden földben egyformán ellenállókká lesznek. Ez az ellenállóság a fajtákban nemcsak az éghajlattól, hanem a talaj összetételétől és vízben való gazdagságától vagy szegénységétől is függ. Ezt a kísérletet mindenütt, minden gazdának magának kellene megcsinálni.

Amint megtárgyaltuk, az eddig vásárolt magvaknál, akárhonnán vettük is, sohase tudhattuk, hogy azt a primának mondott veteményt hol és milyen földben termesztették. Azt még kevésbé tudjuk, hogy az a bizonyos, elsőrangúnak mondott vetemény csakugyan ott adja-e a lehető legjobb terméseredményt, ahonnan a magot kaptuk. Ezzel, sajnos, eddig nem kísérletezték. Éppen ezért mi már évek óta folytatunk ilyen irányú kísérleteket az ország különböző vidékein a kisgazdáknál.

Évek óta folytatunk kísérleteket abból a célból is, hogy téli tárolás szempontjából melyik vidéken, milyen fajták adnak legellenállóbb terméseredményt. Ez azért is nagyon fontos, mert ugyanaz a fajta paprika, amelyik az egyik vidéken a különböző elraktározási módszerekkel üde, friss maradt, más vidéken még karácsonyig sem bírta. Ha azonban nincsen hasuránk, akkor már szeptember derekán el kell raktározni az ilyen célra szánt babot, paprikát, stb., mert szeptember második felében szoktak leggyakrabban jelentkezni az első deres éjszakák. Ha azonban hasuránk van, akkor nem szeptemberben, hanem egész októberben kint lehet, nőhet, fejlődhet, szaporodhat. Szeptember második felében és októberben szokott lenni a vénasszonyok nyara. Kerti veteményekre ez a nyárnál is sokkal jobb idő. Hasurával még egy hónapig kint tarthatjuk és csak amikor már novemberben a nagyobb fagyok jönnek, akkor szedjük le és

raktározzuk el. Már eddig is legalább egy hónapot nyertünk százszázalékos minőségben, s ki tudná megmondani egyelőre, hogy hány százalékos terméstöbblettel. Mert ne felejtjük el, nemcsak az az áru maradt meg, ami szeptemberben az első dérig vagy fagyos éjszakáig megvolt, hanem annak sokszorosa fejlődött az alatt az egy hónap alatt, a még novemberben is a hasura alatt virágzó bokrokról. Szóval nemcsak az maradt meg raktározás nélkül frissen, amit szeptemberben el akartunk tenni, hanem annak sokszorosa, amit szintén elraktározhatunk. Természetesen nem fontos az elraktározás, hiszen ha el akarjuk adni, amikor már másnak, akinek hasurája nem volt, minden veteménye elfogyott s már régen nincs semmi kerti vetemény a piacon, olyan árat kaphatunk érte, amiről, amikor a piac tele van, nem is álmodhatunk.

Ezért igen fontos a magtermelés, a fajták kiválogatása. Minden vidék az éghajlati és talajviszonyaiból adódóan azonos fajtáknál más-más ellenállóképességű termést hoz.

Továbbra is ezt akarjuk csinálni. Ebben az esztendőben is mindenütt, ahol hasurával gazdálkodunk, a legszebb, a legjobban ellenálló fajtákból, amennyit csak lehet, meg akarok hagyni a gazdákkal. Azt azután államköltségen összevásárolom és mindenütt egyelőre még ingyen kiosztom azoknak a gazdáknak mindenütt minden fajtából, akik hasurával gazdálkodnak. Persze ez az államköltségen való összevásárlás és ingyen kiosztás csak addig fontos, amíg a gazdák mindenütt meg nem győződnek arról, hogy az így kitenyésztett magvak az ő földjükön, az ő munkalehetőségeik mellett a legjobban megfelelnek.

A magtermelést országosan vagy az államnak, vagy egy szövetkezetnek kellene kézbe tartani és semmi esetre sem lenne szabad magánosok magtermelését és árusítását megengedni anélkül, hogy fel ne tüntetnék az eladásra kerülő magvakat tartalmazó minden zacskón, hogy milyen földben termett. Milyen földben, minek a hozzáadásával, milyen trágyázással érjük el azt a legjobb terméseredményt.

Öntözés

A kertgazdálkodásra való áttérésnek egyik legnagyobb problémája az öntözés észszerű, legkevesebb költséget igénylő megoldása. Az öntözés megoldása nélkül nem kertgazdálkodást, de rövid idő múlva semmilyen gazdálkodást nem lehet jövedelmezően folytatni. Ennek a kényszerítő szükségességnek a felismerése vezette a kormányt, amikor most az öntözőművek építéséhez fogtak. Arra az öntözőműre Magyarországon már régen igen nagy szükség van. A tároló és öntözőművek vízával a gazdálkodás is költségesebb. Ha azt akarjuk, hogy versenyezni tudjunk termelési költség dolgában más államokkal, minden téren arra kell törekednünk, hogy legkevesebb költséget igénylő munkarendszert alkalmazzuk. Ezeknek a most készülõ öntözőműveknek a vízával csak egy bizonyos területen tudunk öntözni. Kell keresni és van is lehetőség arra, hogy bizonyos vidékeknek megfelelő, kevésbé költséges öntözőrendszert valósítsunk meg.

Ez az öntöző rendszer olyan egyszerű, olyan olcsó és olyan nagyon megfelelne a mi Alföldünk geológiai kialakulásának és mégis, sehol az országban még csak nyomát sem láttam.

Nógrád, Heves, Borsod és Pest megye északi részén akár ötven vagy száz kisebb-nagyobb tárolót lehetne aránylag kevés költséggel megépíteni. És ezekbe a tárolókba a vizet nem gépi, hanem a víz erejével lehetne felemeltetni. És pedig a következőképpen:

A Zagyva, Tárna, Hernád, a Tisza és az a sok kisebb-nagyobb patak, amelyek elég bővizűek és majdnem kivétel nélkül a felső folyásuknál még nagy eséssel folynak, valamikor a vízimalmok egész seregét hajtották. Ezt a hajtóerőt kellene felhasználni a víz tetszésszerű magasságban való kiemeléséhez. Hiszen nemcsak a legnagyobb folyók, de a kisebb patakok vize is akár száz és száz, alulcsapós, vízkiemelő lapátkerekeket el tudna hajtani. A nagyobb folyókon, mint a Duna és Tisza és nagyobb mellékfolyóikon ha szükség lenne rá, akár közvetlenül egymásmögött sorakozhatnának a pontonokra szerelt, lehorgonyzott vízkiemelő lapátkerekek. Azokon a kisebb patakokon, amelyeken semmilyen vízi közlekedés nincs és nem is lehetséges, a patak keskenységénél fogva a megoldás még ennél is sokkal egyszerűbb. Ezeken a patakokon nem kell semmiféle tutaj vagy ponton. A két parton levert oszlopokon, vagy betonból készített alapokon a patak egész szélességét kitöltő vízkiemelő alulcsapós lapátkerek, még ha nagyobb méretű is, két ember által, egy-egy egykarú emelő segítségével tetszésszerű helyzetbe állítható. Bármilyen vízállásra benyitható. Ki lehet velük használni mind a kisebb, mind a legnagyobb vízállást, anélkül, hogy az esetleges áradások kárt tehetnének bennük. Télen a legmagasabb vízállás fölé lehetne emelni. Nem fagyhatnak be és a jégzajlás sem okozhatna bennük semmi kárt, hiszen használaton kívüli állapotban két ember kényelmesen, percek alatt a legmagasabb vízállás fölé emelheti. És ha olyan mélyebb helyen van, hogy a jégzajlás a tengelytartó oszlopokat vagy a beton alapzatot fenyegetheti, földgátlal és abba vert erős cölöpökkel előre lehet ellene védekezni.

Természetesen ezek a kisebb patakokra szerelt, egyszerű kiemelők is, a vízbőséghez mértén, sűrűbben vagy ritkábban, korlátlan mennyiségben felállíthatók. Egy ilyen egyszerű kiemelő alulcsapós lapátkerék előállítására, aszerint, hogy milyen méretű, alappal együtt nem kerül többbe, mint 500—1000 pengő. De aki csak a saját használatára maga készíti el, hiszen az elkészítése különösebb szakértelmet nem igényel, olcsóbban megcsinálhatja. Az élettartama, ha állandóan üzemben van is, legkevesebb tíz esztendő. És ami a legfontosabb, az, hogy üzemanyagfogyasztása jóformán semmi.

Hogv bizonyos idő alatt mennyi vizet tudunk egy ilyen szerkezettel kiemelni, az mindig a folyó vagy patak nagyságától, vizének esésétől és főleg a lehetőségek észszerű kihasználásától függ.

Minden más öntözőrendszerrel ellentétben, üzemköltség nélkül szinte tetszésszerű magasságba emelhető és tárolható a víz. Különösen, ha a magasságba emeléssel nem a kerekek nagyságát növeljük, hanem (ez drágább) áttételt szerelünk fel. A magasság növekedésével a kitermelt vagy kiemelt víz mennyisége csökken. De még így is bőséges vízmennyiséget tudunk tetszésszerű magasságba emelni és tárolni, ha kell.

Magyarországon a legszárazabb időben is legfeljebb hatvan-nyolcvan olyan nap van, amikor öntözni kell. Viszont legrosszabb esetben kilencven nap van befagyva a folyók. Ez a legritkább eset. Kevés olyan ember van Magyarországon, aki olyan télre emlékszik, hogy a folyók három hónapig lettek volna befagyva. De még így is legalább 260—270 napon át éjjel-nappal gyűjthetjük a tárolókba a vizet.

Az ilyen kiemelő szerkezetnek az üzemköltsége (mert csak szappanozásról vagy olajozásról lehet szó) nem is jöhet számításba. A fatengelyeket szappanozni, a fémtengelyeket és csapágyakat olajozni és zsírozni szoktuk.) Viszont a kezelési költsége is olyan csekély, hogy az elvégzett munkához viszonyítva százalékarányban jóformán ki sem lehet fejteni.

Egy bizonyos folyó- vagy patakszakaszon felállított 150—200 vízkiemelő körül adódó minden munkát két ács vagy asztalos (vagy ha fémből vannak, lakatos) el tudja végezni. Az esetleges sérüléseket és hibákat (még ha nem széria-anyagból készültek is) kijavítják, olajoznak vagy szappanoznak.

Akár apadásnál, akár áradásnál, a lerögzített vízkiemelő a szükség szerinti magasságba felemelhető vagy leengedhető, aszerint, hogy mindig a leggazdaságosabban használjuk ki a víz erejét. Mind a felemelést, mind a leengedést két ember óránként négy vízkiemelőnél el tudja végezni. Napi tíz órai munkával negyvenet le vagy fel tudnak emelni, beleszámítva a vízkiemelők között 10—100 méternyi megtett utat. Így a rájuk bízott 200 vízkiemelőt öt nap alatt le vagy fel tudják a szükség szerinti magasságba emelni. Természetesen a hirtelen áradásoknál a nyári zivatarok alkalmával, amikor pár óra alatt több méter vízállási különbség is lehetséges, az esetleges rongálások megelőzésére a közelben lakó, előre megszervezett és betanított gazdák segítségét is igénybe kell venni. Soha semmilyen áradás nem jöhet annyira váratlanul, hogy arra ne lenne időnk, hogy 10—15 percet ne tudnánk szentelni bármilyen munkaidőben, akár éjjel, akár nappal a kerekek feljebb emelésére. De természetesen csak akkor, ha vagy az állam, vagy valamilyen szövetkezet állanak a vízkiemelők üzem-bentartása mögött. De mert minden gazdának, még a szegényeknek is, érdemes saját magának megcsinálni egy ilyen vízkiemelő kereket, mindegyiknek gondja lesz rá, hogy a tároló vagy az öntöző kerekei épségben maradjanak.

Az ilyen alulcsapós lapátkerekkel kiemelt vizet nem okvetlen fontos tárolókba vezetni, közvetlenül is lehet vele öntözni.

A kertgazdaságra felhasznált területeket legészszerűbb bolgár rendszerrel művelni, mert az a legkifizetőbb. De ha nem is bolgár rendszerrel műveljük, legjobb olyan táblákba beosztani, hogy a tárolt víz a legmagasabb pontján menjen át, ahonnan az

egész földet eláraszthatjuk vízzel. Ha egy-egy táblába már elég vizet engedtünk, egyszerűen elzárjuk, s a víz folyik tovább. Vagy a másik táblába, vagy a szomszéd földjére, vagy a szomszéd falu gazdáinak földjére. Ilyen főöntöző csatornák részére akár 200 merítőkereket számíthatunk. 200 kerékkal, akármilyen magasra kell is a vizet emelni, mert éjjel-nappal mindig mernek, óriási mennyiségű vizet tudnak kitermelni.

Természetesen ezt az öntözést nemcsak a belterjes kertgazdálkodásnál lehet alkalmazni, jól elkészített talajon a szemtermelésnél is jól felhasználhatjuk, így igen kevés költséggel még a legelőket is tudjuk öntözni. Hiszen éppen a legelőinkkel van talán a legnagyobb baj. Csak tavasszal van egy pár hétig a jószágnak rajta mit legelni, akkor kiszárad, a nyári pár zivataros eső nem sokat lendít rajta és őszig csak tengődik a jószág. A nem dombos helyen fekvő réteinket egy pár ilyen alulcsapós lapátkerek beállításával ugyanúgy, mint a kertgazdaságban, ha nem nagyon messze van a folyó vagy patak, állami támogatás nélkül, magunk is meg tudjuk csinálni. De szövetkezeti úton mindenütt megvalósítható. Nem leszünk többé kiszolgáltatva az időjárás szeszélyeinek.

Amikor nem kell öntözni, akkor ezekkel a merítőkerekkel kora tavasztól késő őszig a tárolókba gyűjtjük a vizet. Ha észszerűen használjuk ki a természetadta lehetőségeket, ezek a tárolók több jövedelmet hoznak, mint a kertgazdaságra beállított területek. Ilyen tárolókat minden patak mentén csinálhatunk.

Ezt az alulcsapós lapátkereket, amellyel a vizet a patakokból és folyókból patakokkal és folyókkal termeltetjük ki, nem én találtam fel. A kínaiak több mint 4000 évvel ezelőtt megcsinálták. 50—60 méter átmérőjű bambusznádból szerkesztett vízkiemelő lapátkerekeikkel sok ezer év óta öntözik kevés esőt kapó alföldjeiket. Ezeknek a vízkiemelőknek a rajzait a Kínáról szóló leírásokban mindenki megtalálhatja.

Milyen csodálatos, hogy azt a szerszámot vagy

munkamódszert, vagy nevezzük gépnek amely aránylag kis területen óriási tömegnek megélhetését tudja lehetővé tenni, még eddig nem lestük el, nem csináltuk meg sehol ott, ahol erre ugyanolyan nagy lehetőség van.

A kínaiak nemcsak a vízkiemelőt csinálták meg több ezer évvel ezelőtt, de megcsinálták a folyók észszerű szabályozását is. Évezredekkel ezelőtt sokezer kilométer hosszú öntözőcsatornákat csináltak. A vízszabályozásra igen sok példánk volt, jó is és még jobb is, és mégse azokat másoltuk le. Minálunk csak az volt, sajnos, a cél, hogy minden vizet eltüntessünk. Ez a vízszabályozás jó lehet a trópusokon vagy ott, ahol a tengerek közel vannak, mert ott a tengerekről jövő szelek elég esőt hoznak.

Másutt, ahol vizet szabályoztak, a vízelvonó csatornarendszer mellett tárolókról is gondoskodtak. A folyók felső folyásánál, magas vízállásnál a vizet hatalmas gátak közé szorították és amikor a víz apadni kezdett, a gátakat, zsilipeket elzárták. És sok száz kilométerre vezették a tárolókból a vizet, ahonnan országnyi területeket öntöztek. Így volt és így van ez Kínában, Indiában, Mezopotámiában, Egyiptomban stb. Itt, eltekintve az elmúlt két nedves esztendőttől, az Alföldet sivatagszerűvé tették. Tárolókról nem gondoskodtak. A lassú folyású folyókat az átvágásokkal meggyorsították. A gyorsabban folyó víz állandóan hordja a medrét s ezáltal süllyed nemcsak a folyó vízszintje, nyári vízállása, de süllyed, sajnos, az Alföld talajvize is. Sokak szerint állítólag több méterrel. Amint mondtuk, az utóbbi esős esztendőktől eltekintve, július és augusztusban a Tisza két oldalán egész határrészek voltak, ahol a kutak kiszáradtak. Öntözésről mégcsak álmodni sem lehetett. Hiszen a kutakban annyi víz is alig akadt, ami a szomszédos jószágoknak elég lett volna. Több helyen artézi kutak fúrásával próbáltak ezen a bajon segíteni. Sok helyen egy bojtár állandóan ott ült a gulyakutnál és ha egy kis pocsolya összegyűlt a kút fenekén, akkor már

kihúzta, s a víz ott poshadt a vályúban délig, vagy déltől estig, amíg a jószágot itatni nem hajtották.

Nekünk arra kell törekednünk, hogy kis országunkban minden téren a legkevesebb befektetéssel a legnagyobb jövedelmet biztosítsuk. Az nem lehet cél, hogy mindenáron rizst vagy gyapotot próbáljunk termelni, különösen, ha a termelési költség nálunk nagyobb, mint amennyiért külföldről be tudjuk hozni. Azt és úgy kell termelni, amit a legjobb minőségben és a legolcsóbban tudunk az európai piacra vinni. Minden nép arra törekszik, hogy a természetadta előnyöket kihasználja és a termelést az iparban is, a mezőgazdaságban is olcsóbbá tegye. Nekünk nincsenek vízeséseink, ahol kevés költséggel tudnánk mezőgazdaságunk részére olcsó áramot termelni. De van sok-sok kisebb-nagyobb patakunk, amelyeknek a vizét fel tudnánk használni, öntözés nélkül nincs jövedelmező kertgazdálkodás. Magyarországnak pedig nincs más útja, csak a kertgazdálkodásra való áttérés.

Hogv nemzetgazdasági szempontból mit jelent az egyébként haszontalanul elfolyó patakok vizének ezzel a rendszerrel történő tárolása és a vele való öntözés, az szinte beláthatatlan.

Nem kellene vízesések. Nem kellene óriási költséggel megépített gátak és turbinák. Folyóink és patakjaink vizeinek észszerű kihasználásával kevés költséggel talán helyre tudjuk hozni azt a hibát, amit az óriási költségei végrehajtott egyoldalú vízelvonó csatornázással elkövettünk.

Háború esetén az ellenségnek nem lehet célja, nem lehet kifizető az ilyen kisebb tárolók és vízkiemelők elpusztítása. Hiszen ha sikerülne is, lényeges kárt rem okozhat vele még akkor sem, ha mind elpusztítaná. Már csak azért sem, mert egyetlen legkisebb repülőbomba is többre kerül, mint akár hús ilyen alulcsapós vízkiemelő lapátkerék elpusztítása. Nem akadhat olyan megveszekedett ellenséges repülő, aki az ilyeneknek az elpusztítását tűzné ki céljául.

Eddig a kertgazdaságban vagy emberi, vagy állati, vagy gépi erővel öntöztünk. Mind sokkal költségesebb, mintha a vízre magára bízunk az öntözést. Tehát meg kell csinálnunk.

Ugyanezt meg lehetne csinálni szélmotorokkal is. Ahogy a szélre bízunk régen az őrlést, ugyanúgy rá lehetne bízni, ugyanazzal a rendszerrel, az öntözést is. Azzal a különbséggel, hogy a szél nem a malomkővet forgatná, hanem a vizet tárolná.

Vizet tárolna. Ezt azért hangsúlyozom, mert éppen akkor, amikor öntözni kell, nem igen fújnak nálunk a szelek, csak akkor, amikor az eső úgymint elég gyakran esik.

A magyar gazdasági élet szempontjából mindenél fontosabb, hogy a magyar Alföld tájjellege megváltozzék.

A múltba veszett, kalimpáló, faluvégi hangulatos szélmalomok helyeit a folyók és patakok mentén ilyen alulcsapós lapátkerekeken kellene a távolbanező magyar szemeknek megpihenni. És a beláthatatlan búza- és kukoricatáblákat ha nem is felváltani, de megszakítani, tarkítani kellene a hasura alá bekarózott, nem gépi és állati, hanem vízi erővel öntözött kertgazdaságoknak.

Mit csináljunk a mocsarakkal?

Nagy kérdés ez, hogy mit csináljunk a mocsarakkal? Edüig igazán nem tudtunk velük csinálni semmit sem. Legalább is hasznosítani nem tudtuk. A mocsarak által elfoglalt terület mindig kihasználatlan volt, semmire sem volt alkalmas, csak ha lecsapolták. Két főcél volt a szemük előtt a mocsarak eltüntetésével: az egyik az utolsó évszázadban rohamosan szaporodó emberiség még rohamosabban növekedő igényeinek kielégítése, kenyérmagvakkal való ellátása. A másik a malária elleni védekezés. Végeredményben mind a kettőt egy úton akarták elérni. Felszabadítani, művelés alá fogni az addig mocsarakkal, vadvizekkel borított, hasznavehetetlen területeket. Minden talpalatnyi területet hasznossá tenni, különösen akkor, ha ezek a területek nemcsak hogy semmi hasznot nem hajtottak, de egyenesen károsak voltak. A mocsarak, a sekélyvizű, vadvizes területek fészkei, szülőhelyei a maláriának.

A mocsarak eltüntetésével főleg ez ellen akarnak védekezni nemcsak más államokban, nálunk is. Ez indokolttá is teszi a lecsapolást. Magyarországon átlagban évenként a statisztikai kimutatások szerint 40.000—80.000 között váltakozik esztendőnként a maláriás megbetegedések száma. De ebben csak azok

szerepelnek, akiről a statisztika tudomást szerezhethet. S ez csak igen kis töredéke a valóságnak. A valóban megbetegedettek száma sok százezerre rúg minden esztendőben. De mert évszázadok alatt a mocsári vidék parasztsága úgy nagyjából immúnis, ellenálló lett a malária betegséggel szemben, legalább is annyira, hogy a megbetegedetteknek igen kevés száma jutott el az orvosokhoz. Az igaz, hogy nemcsak azok nem jutnak el, akik nem betegedtek meg annyira, hogy szükségesnek tartják orvoshoz menni, de igen sokszor az anyagi lehetőségek gátolják a beteget, vagy hozzátartozóikat, hogy orvosokhoz menjenek, amíg nem súlyos a baj. Zalában, Somogyban, Szabolcs és Szatmár megyékben van a legtöbb mocsár, s így természetesen a legtöbb maláriás megbetegedés is. De igen sok falu van, nemcsak itt, máshol is, ahol nem is tudnak a maláriáról. Részben azért, mert valóban nincs is, részben meg azért, mert igen ritka esetben súlyos. Gyakran megtörtént, amikor ilyen irányban kérdezősködtem, a gazdák erősen tiltakoztak, hogy malária az ő vidékükön sohasem volt. De amikor részletesebben faggatom, hogy nem szoktak-e néha nyáron megbetegedni bevallották, hogy — „hát azt szoktunk, de hát az semmi, az csak olyan három napos láz, olyan hideglelésféle, de az nem is betegség minálunk, legtöbbször mégcsak egy félnapba se kerül. Az ember bevesz egy pár deci kisüstit, lefekszik a fa alá hűvösre, másnap már mehet kapálni vagy aratni”.

Ezekről a megbetegedésekről a hivatalos statisztika nem tud semmit. És ha ezt is számításba vesszük, még inkább indokolt a mocsarak lecsapolása. Mégha nem is lenne halálos következményű a malária, ha csak ilyen 3—4 napos elgyengüléssel, munkacsökkenéssel járna, akkor is indokoltá tenné a mocsarak eltüntetését. Hiszen a népünk termelőképességét, életerejét csökkenti.

De valóban nincsen más módja a malária elleni védekezésnek, mint a lecsapolás? Valóban el kell tüntetni minden párát adó vízfelületet? S nem tudnánk

hasznossá tenni ezeket a mocsaras vidékeket, ha nem csapoljuk is le őket?

A malária elleni védekezésnek többféle többé-kevésbé célravezető módját ismerjük.

Az egyik a lecsapolás. Amikor minden veszélyeztetett területet lecsapolunk. Amikor a földszínéről minden sekély vizet, ami nem folyó, eltüntetünk. A kisebb területtel rendelkező szegényebb országoknak ez a legcélravezetőbb malária elleni védekezési módja. Megoldják a maláriakérdést, és művelésre alkalmas területet nyernek.

Ha mindig csak a jelent nézzük, ez a legészszerűbb megoldás. Olyan vidéken, ahol tengerek közel vannak, valóban az. De olyan helyen, mint például a Kárpátok medencéje Európa közepén, ahol a különböző szárazföldi és tengeri légáramlatok egészen sajátos steppe-klimát (szárazföldi éghajlatot) alakítanak ki, itt valami más megoldást kellene keresni. Nem lehet, nem szabad a folytonos lecsapolással elsivatosítani az Alföldet.

Más módja is van a malária elleni védekezésnek, amit a gazdagabb államok alkalmaznak is.

Ez a veszélyeztetett területeknek olajjal, petróleummal való elbontása. De ez sem célravezető. Legalább is minálunk nem lenne okos dolog még csak kísérletezni sem vele. Mert igen költséges és amellet, ha megcsinálnunk, több kárt okoznánk, mint hasznot. Áz olajjal elborított területen ugyanis minden állati és növényi élet elpusztul, — csak éppen a maláriaterjesztő szúnyoglarva nem mindig. Az olajjal való elborítás akkor célravezető, ha vagy a szél sohasem fúj, vagy az olajjal való elborítást állandóan csinálják, ami bizony drága mulatság. A legkisebb széljárásnál a vízfelületen úszó olajréteg csomóba verődik. Még ott is, ahol növény nincsen, (már pedig a mocsaraknak fősajátossága a gazdag növényvilág, s ott az olaj a legkisebb széljárásra pár óra múlva a fűszálak vagy növényyszálak körül egymásra torlódik, máshol meg megszakadozik és szabad vízfelületet hagy, ami éppen elég arra, hogy az egész óriási

költséggel végzett munka kárbavesszen. Ez nem kifizető. Én magam is többször megpróbáltam, akárki megpróbálhatja az olajjal való elbontást. A malária-kérdést ez nem oldja meg.

Más módszerekkel is kísérleteznek. így pl. különféle, csak maláriaterjesztő szúnyoglárvákkal táplálkozó halfajták tenyésztésével a veszélyeztetett mocsarakban. Ez, sajnos, még költségesebb, mint a lecsapolás és az olajjal való elborítás. Van még sokféle kísérlet, amit nem tartok szükségesnek felsorolni, és olyanok is lehetnek, amelyekről én nem tudok. De mert a tudományos szakkönyvektől és folyóiratoktól eltekintve, népszerű ismertetés, ami a nagyközönséghez eljut, alig van, szükségesnek tartom ismertetni, hogy mi köze is van hát a maláriának a szúnyoghoz, a szúnyognak a mocsárhoz és még gyakorlati példával utat is mutatni, hogy hogyan oldhatnánk meg ezt a kérdést a leggazdaságosabban anélkül, hogy a mocsarakat lecsapolnánk.

Szúnyog mindenütt van, messze a mocsaraktól, dombokon és erdőkben is. De maláriaterjesztő szúnyog csak a mocsaras vidéken van. Ez az összefüggés a mocsár, a malária és a szúnyog között. A maláriát a szúnyog terjeszti, de csak az a szúnyog, amely a mocsarak lakója.

Magyarországon általában két maláriaterjesztő szúnyogfajta van. Az egyik a *Culex pipiens*, a másik az *Anopheles* egyik fajtája. Ez a két szúnyogfaj a mocsarak lakója. Életfeltétele a hullámzásmentes csendes víz. Petéit mind a két fajta a vízbe rakja. A *Culex pipiens* 150—200-as csomókba csónakalakúra összeragasztja petéit, amely a vízen úszik. Az *Anopheles* már kétoldalt légburokkal ellátott petéket rak, amelyeket csillagalakúra egymáshoz ragasztva helyez a vízre. Ezek a petecsónakok és petecsillagok a víz színén úsznak. Ebből kelnek ki a lárvák s bukfenceznek a vízbe. De ezeket a petecsónakokat és csillagokat a legkisebb hullámzás elpusztítja.

A tudomány ebben a vízben történő átalakulásban látja a malária elleni védekezés egyedüli lehelő-

ségét. Ezért kísérletezünk a leesapolással, hogy ezeket a hullámszűréses csendes vizeket, vagyis mocsarakat eltüntessük, hogy a szúnyog ne tudja petéit a vízbe rakni és ne tudjon ott kikelni.

Ugyanezért borítják el olajjal a mocsarak felületét ott, ahol ezt megtehetik, hogy a már vízbe rakott petéket és kikelt lárvákat elpusztítsák. És a malária-terjesztő szúnyogokat megakadályozzák, hogy újabb petecsónakokat és csillagokat helyezzenek a vízre.

Amint előbb írtuk, csak akkor lenne ez tökéletes megoldás, ha a víz felülete állandóan el lenne borítva olajjal. De ezt az olajat a legkisebb hullámszűrés csomóba veri és szabad vízfelületek maradnak, ahová a szúnyog nyugodtan lerakhatja a petéit. És egy év alatt 7—8 szúnyognemzedék is születhetik. Több vagy kevesebb, aszerint, hogy mennyire kedvező az idő a petékre és a lárvák kifejlődésére. Ennek a szúnyogfajtának a nőstényei és csak a nőstényei terjesztik a maláriát. Csak a nőstényszúnyog a vérszívó.

Mindenütt van szúnyog, de nem mindenütt van maláriás megbetegedés. Malária csak ott van, ahol mocsár van. De az az érdekes, hogy nem mindenütt van malária, ahol mocsár van. Vannak olyan mocsarak, ahol nemcsak a statisztika nem tud kimutatni maláriamegbetegedést, de még a parasztek sem ismerik azt a nyári hideglelést sem, amelynek szerintük legjobb orvossága a pálinka»

Gyermekkoromat olyan helyen töltöttem, ahol a házunk előtt többholdas mocsaras kubikgyökörök voltak. Többen voltunk testvérek és tavasszal, amikor már lehetett, a szüléinktől kikunyeráltuk, hogy kinn a kertben, a kazlak tövében alhassunk minden éjjel. De nem emlékszem rá, hogy a szúnyogoktól valami bajunk lett volna valaha is. Nyolcéves koromban szolgálni mentem egy ceglédi paraszthoz nyárra: tehenet őrizni (mert télen iskolába jártam). Ott is megpróbáltam kinn aludni, de a szúnyogok miatt nem lehetett. Alkonyattól, ha az ajtót be nem csuktuk, majd megettek.

Később, mint napszámos és kubikos, az ország különböző területeire elkerültem, ahol természetesen nyáron mindig kint aludtunk. Mert a könyveket szerettem, akkor már tudtam a maláriaterjesztő szúnyog és a mocsár összefüggéséről. Azt tudtam, hogy csak olt van maláriaterjesztő szúnyog, ahol mocsár van. De azt nem tudtam megérteni, hogy miért van egyik mocsaras vidéken annyi szúnyog, hogy szinte nem lehetett kibírni, másik vidéken pedig, ahol szintén van mocsár, mégcsak annyi szúnyog sem volt, mint a mocsaraktól messze-messze a hegyeken. Sokáig izgatott, kísértett ez a megoldatlan kérdés, amíg a háború után a 30-as években lehetőségem nem nyílt arra, hogy kerékpárral járjam az országot. Tudományos szakkönyveket átböngészve kerestem az összefüggést. Kerestem, mi lehet az oka, hogy vannak olyan mocsarak, amelyeknek a környékén alig van szúnyog, ahol nemcsak a statisztika, de még a parasztok sem ismerik a hideglelést. Pedig mellékesen mondva, van elég gyümölcs és terem dinnye is.

Két évet szántam erre a kutatásra, két évig jártam az ország mocsaras vidékeit. Lassan kezdtem megsejteni, mi az oka annak, hogy miért nincs mindenütt szúnyog? A második esztendő nyarán, amikor kerékpárommal valamelyik vidéken egy-egy álló vízhez vagy mocsárhoz közeledtem, már messziről tudtam, hogy van-e azon a vidéken éjjel sok szúnyog, vagy nincs, ismerik-e a hideglelést vagy sem? Ez a megfigyelés érvényes volt Somogyban ugyanúgy, mint Szatmárban, Szabolcsban, vagy a Kiskunságon, ahonnan szerencsére még nem tűntették el a vadvizeket. Rájöttem, hogy a maláriakérdést úgy is meg tudnánk oldani, ha nem tűntetnénk el a mocsarakat és a vadvizeket, nem szárítanánk ki az Alföldet, s a vízzel borított területet úgy is jövedelmezővé lehetne tenni, ha csak a benne rejlő lehetőségeket használnánk ki.

Azt hiszem, azt nem kell bizonygatni, hogy a jövő Magyarországnak egyetlen életlehetősége a kertgazdálkodásra való áttérés. De a kertgazdálkodás is csak úgy lehet nálunk kifizető és észszerű, ha

hasurával gazdálkodunk. A hasura legfőbb anyagát, a gyékényt, kákát, sást, nádat, a vadvizes területek, a mocsarak szolgáltatják. Ha nem csapoljuk le, ha nem tüntetünk el minden vadvizet, akkor van gyékény is meg nád is, van hasuránk is. Hiszen így is a nádasok holdanként több jövedelmet adnak, mint a külterjesen megmunkált területek. Nekünk arra kellene törekedünk, hogy ezek a nádasok nemhogy fogyjanak, de még szaporodjanak. Mert ha tízszer akkora területen lennének, mint amilyenek most vannak Magyarországon, ha észszerűen gazdálkodunk, akkor is kevés lenne. Volna nád, lenne páraaképződés és lecsapódás is. És a maláriakérdést is meg lehetne oldani úgy, hogy azért megmaradjanak a vadvizek.

Van ugyanis a maláriakérdés megoldásának olyan módja is, ami a lecsapolás kétes értékű munkáját feleslegessé teszi. Mert ha van olyan mocsaras terület, ahol aránylag igen kevés a maláriaterjesztő szúnyog, akkor van lehetőség arra, hogy az ott talált feltételeket a malária által veszélyeztetett területeken is alkalmazzuk. Nem mindent csak a laboratóriumokban lehet megoldani. Sokszor sokkal célravezetőbb, ha az ősi hagyománvokat és talán még többször a természetadta lehetőségeket figyeljük meg és használjuk ki.

Van a magyar gazdasági életnek egy olyan szárnyas állatja, amelyet szerencsére még nem tettünk tönkre idegen keresztezéssel. Még az ősi fajtából való és a legkritikább esetben támadják meg a betegségek. Ennek az állatfajának a tenyésztésével megoldanánk a malária-kérdést anélkül, hogy a vadvizeket le kellene csapolnunk.

Ez a szárnyasunk a kacsá.

A kacsá a mocsarak lakója. Azt szűri, abban lefetyel, abban érzi magát a legjobban. Csak olyan vízbe szeret belemenni, amelyben, ha tó tágast áll; eléri a feneket.

Amint már tárgyaltuk, a maláriaterjesztő szúnyogfajta életfeltétele a hullámzásmentes csendesvíz: a mocsár. De ez az életeleme a kacsának is. És a

kacsa csőrében van a tudósok megállapítása szerint a világ egyik legtökéletesebb tapogatója. És mert a kacsa a mocsarak lakója, ott szereti megszerezni a táplálékát, természetes, hogy óriási pusztítást végez a víz színén úszó petecsónakok és petecsillagok között, de ugyanúgy a kikelt lárvák között is. És ha nem is mind falja föl, éppen elég, ha ott úszik, vagy mászkál a petével vagy lárvával telített pocsolyában, a vizet így állandó mozgásban tartja, a peték és a kikelt lárvák elpusztulnak. Ezt figyeltem meg a mocsárvidékeken.

Ahol sok kacsát tenyésztenek, nincs maláriás megbetegedés és igen kevés a szúnyog. Ezt ellenőrizheti akárki.

Ha lecsapolás vagy olajozás helyett a malária által veszélyeztetett mocsár-vidékeken nagyobb arányú kacsatenyészeteket rendezünk be, ezzel nemcsak a malária-kérdést oldjuk meg — a jövő gazdasági életében óriási jelentőségű-nád- és gyékénytermő területek elpusztítása nélkül —, de olyan óriási jelentőségű olcsó népélelmezési cikkhez jutunk, aminek a fogyasztása igen fontos lenne az amúgy is rosszul táplált magyar gyerekeknek.

Régebben mindenütt, nagyon sok helyen még most is, koratavasztól késő őszig, vagyis a kacsának 3—4-hetes korától kezdve, amíg a vizek be nem fagynak, soha nem adtak és nagyon sok helyen most sem adnak semmiféle ennivalót. Tavasztól őszig még csak fel sem mennek a tanyába a kacsák. Amíg a vizek be nem fagynak, alig lehet őket kihajtani a vízből.

Kacsát természetesen nemcsak mocsaras vagy vadvizes vidékeken tartanak. Igen sok helyen, sőt újabban a legtöbb helyen zsákból tenyésztik a kacsát. És mégis kifizető. Mennyivel jövedelmezőbb lehetne, ha, mint régebben és nagyon sok helyen még most is, a kacsára bíznánk, hogy a mocsarakban a táplálékát megkeresse. Hiszen aki látott már nyáron ilyen mocsarat, és megpróbálta, hogy legalább egy összemarékkel kimerítsen belőle, annak nem kell bizonygatni, hogy ezek a mocsarak szinte sűrűbb a benne lévő

milliárd meg milliárd élettől. A kacsza kényelmesen megtalálja benne a szükséges táplálékát, akármilyen nagyétű is. És akármilyen sok lenne is a kacsza egy bizonyos területen, még akkor se lenne probléma a tartásuk, mert a kacsza azonkívül, hogy szemestakarományt és mindenféle rovarot megeszik, még legel is.

Meg kellene szervezni a mocsári gazdálkodást.

Ezt a következőképpen gondoltam el: legjobban a Közjóléti Szövetkezetek tudnák végrehajtani.

Először már ősztől kezdve az ország területén ta lálható összes eladásra kerülő kacsatojásokat össze kellene vásárolni. Ezt vagy már mint tojást kellene a segélyezésre szoruló családok között kiosztani és a családok tyúkkal költetnék ki.

A kacsza általában rossz kotlós. De vannak olyan kacsák, amelyek maguk is szívesen költenek és kiskacsáikat a vízen is úgy őrzik, hogy nincs az a varjú, vagy vércse, amelyik csak egyet is el tudna belőle vinni.

Ha az ilyen jó költő kacsáknak a tojásait összegyűjtenék és a belőlük kikelt rucákat és gácsérokat kereszteznék, ki tudnánk tenyészteni a jó költő kacsákat. Ez már csak azért is igen fontos lenne, mert az anyakacsza a legjobb kacsapásztor.

De amíg ezt tervszerűen meg nem tudjuk csinálni, addig vagy tyúkokkal, vagy ami egyelőre célravezetőbb és észszerűbb lenne, költőgépekkel kellene kiköltetni és a mocsárvidékeken sokgyermekes családoknak valamilyen előre megállapított feltételek mellett 4—500 darabonként tenyésztésre kiadni.

Mindenütt a Közjóléti Szövetkezet legalább holdanként 4—500 kacsára számítva megfelelő betonból készített ólakat készíttetne, amelynek az alsó részében a kacsák, a felső, teljesen elszigetelt, tehát betonozott részében a magyar paraszt parlagi tyúkok kapnának elhelyezést.

A Közjóléti Szövetkezetek az első évben a tojás- vagy kiskacsakölcsönzésen kívül pénzkölcsönnel biztosítanák a családok megélhetését, amelyeknek a mocsarakhoz közel kellene lakniok.

A Közjóléti Szövetkezet gondoskodna a nyaranként kétszeri tépésről, a tollnak az értékesítéséről. A segélyezett családok a kölcsönt tollal fizetnék vissza.

A Közjóléti Szövetkezeteknek kellene gondoskodni a kacsá és tojás értékesítéséről.

Kb. nyolc évvel ezelőtt az Országos Közegészségügyi Intézethez benyújtott beadványban leírtam az összes megfigyeléseimet és előadtam az ezekből adódó itt felsorolt lehetőségeket. Az illetékes szakorvoshoz utasítottak, — a nevét nem akarom leírni — hosszú beszélgetés után azt mondta: „Lehet, hogy igaza van, de akkor igen sok kacsá kellene ám. És mit csinál avval a sok kacskával, ha már nem lesz szűnyog?”

Édes jó Istenem! Erre akkor se tudtam és most se tudok mást felelni, csak azt, hogy akkor megesszük a kacská. Hát olyan nagy baj lenne az, ha a parasztság is olcsó kacsahúshoz jutna?

Ha az a cél, hogy a malária-veszélyt megszüntessük, akkor meg kell csinálni.

Ha az a cél, hogy a vadvizeket ne tüntessük el és ha itt vannak, ne legyenek kihasználatlanul, — ezért is meg kell csinálni.

Ha az a cél, hogy a dolgozó Magyarország élet-színvonalát emeljük és erre még ilyen kihasználatlan óriási lehetőség van, — azért is meg kell csinálni.

Szóval, ha az előbb felsorolt három érv bármelyikét vesszük is, — függetlenül a másik kettőtől, — érdemes megcsinálni. Még ha nem is oldanók meg a malária-kérdést, még ha kételkednénk a fent leírt malária elleni védekezés helyességében, akkor is meg kellene csinálni. A gondolkozó embernek még ha nem is orvos, ha nem is szakember, ha csak egy kicsit is ismeri a magyar életet és ismeri a magyar kacsá élet-módját, ezt nem igen kell bizonygatni.

Jóformán a kacsá az az egyedüli háziállatunk, szárnyasunk, amit nem sikerült idegen keresztezésekkel tönkretennünk. Eddig a kacsá a legellenállóbb a baromfi-betegségekkel szemben. Ha elkülönítve tartjuk a tyúkoktól és más baromfiaktól, ha

nem közös udvaron és hálólhelyen vannak és ha nem közös vályút használnak, — akkor a legkritkább esetben történik meg, hogy „a maga dögibe” pusztuljon ei.

A sekélyebb vizű mocsarakat úgy kellene sugár alakban árkolni, hogy egy-egy kacsatenyészet minden árka egy ólhoz vezessen és a többitől elzárható legyen. Azért volna így jobb, mert az ilyen fölhányt árkokat nagyszerűen lehetne vizetszerető növények beültetésével kihasználni. Természetesen, ahol nagyobb összefüggő vízfelület van, akár ezrével lehetnének együtt a kacsák, a megszokott éjjeli helyére úgyis mind visszamenne.

A kacsá igen gyakran kereszteződik a vadkacsával. A vad gácsér igen szívesen van a szelíd kacsák között. Annyira szívesen, — ezt magam is megfigyeltem és a gazdák ezer példát is mondanak rá, — hogy olyan helyen, ahol ilyen mocsarakban tenyésztenek kacsát, de hozzászoktatják őket, hogy éjjelre a tanyába az ólba menjenek, igen sokszor a vadkacsá is fölballag és beül az ólba a szelíd kacsával, mintha csak ő is közéjük tartozna. Reggel aztán ugyanúgy lesétálnak együtt.

Ezt a kacsatenyészetet nemcsak a mocsarakban és vadvizekben lehetne megcsinálni, de az öntözés cím alatt leírt tárolók is sok-sok ezer kacsának és sok magyar családnak adnának életlehetőséget. Hiszen beláthatjuk, ez kerülne legkevesebbe. A megvalósítása sem lenne nehéz, mert ősi minta után történne. Nem idegen kísérleteken, hanem hazai gyakorlaton alapulna.

Ha azonban így még tovább, akkor egy pár év alatt eltüntetünk minden vadvizet, kiszáradnak a nádasok, mint az Izsák melletti Kolontó. A szemtermelésre ráfizetünk, nem lesz hasuránk, még a melegágyakra sem, nemhogy a kiültetett vetemény! tudnánk védeni a késő tavaszi és kora-őszi fagyok ellen. Nem kell, csak egy száraz év, s a nagy lecsapolási buzgalommal odajutunk, hogy — mikor már a 30-as években oly sokszor és olyan sok helyen megtörtént még a kutakban sem lesz víz.

Nem azt mondom én, hogy ne csatornázzunk. Nem azt mondom, hogy ne vigyük el a felesleges vizet. De igenis azt, hogy ne vigyük el minden vizet. Necsak a pillanatoknak, necsak a mának, a jövőnek is éljünk. Magyarországnak, mint már oly sokszor hangsúlyoztam, nincs más útja, ha nem akar elpusztulni, csak a kertgazdálkodásra való áttérés.

Viszont víz nélkül nincs hasuragazdálkodás és a Kárpátok medencéjében hasura nélkül nincs kertgazdálkodás.

Határbíró

Magyarország egyik eléggé fontos tényezője volt a pusztabíró. Még ha nem a földesúr, vagy valamelyik megbízottja választotta is, akkor sem a falvak érdekeit védte. Amolyan kiskirály volt valamennyi. Végtelen és féktelen önhittséggel és semmi tudással. Népünkben a rossz emlékük még most is él. Az egykori levitézlett pusztabíróság helyébe meg kellene valósítani a *határ bírói* intézményt. A határbírónak természetesen egészen más lenne a rendeltetése és a felkészültsége is.

Olyan gazdasági szakirányú iskolákat kellene szervezni, ahol a gazdasági szakoktatás mellett főtantárgya helyi népismeret lenne. A gazdasági szakoktatás, sem általános, inkább a helyi viszonyoknak megfelelő és szükséges tudásra készítené elő az odaküldött ifjú gazdákat.

2. Minden más tanító vagy nevelőintézettel szemben az idevaló bejutás ne a születéstől és ne csak a fiú erre való hajlandóságától függjön. Ebbe az iskolába csak azoknak lenne szabad bejutni, akik a gazdasági tudást nem elméletből, hanem gyakorlatból szerezték meg.

3. Ebbe az iskolába 20 évnél fiatalabbat nem lenne szabad felvenni.

4. Minden iskola csak egy-egy vidék gazdasági életét és lehetőségét ugyanúgy annak a vidéknek a népismeretét tanítaná. Minden ilyen iskolának olyan gazdasággal kellene rendelkeznie, ahol a tanítványok mindent gyakorlatban tanulhatnak meg. És az iskola gazdasága a hozzátartozó körzet minden fajta földjéből kellene, hogy rendelkezzen egy darabbal, amelyek egyben kísérleti-telepek lennének, ahol a gazdák szemeláttára történne minden kísérlet és gazdálkodás, ami annak a sajátos összetételű földnek és éghajlatnak a legjobban megfelel.

5. Természetesen egy ilyen határbíróra nem bízhatunk korlátlan kiterjedésű területeket, ha azt akarjuk, hogy a rájuk bízott feladatnak becsülettel megfeleljenek. Ha egy bizonyos meghatározott területű uradalomban kifizetődik szakképzett erdészt, vintcellért vagy gazdatisztet tartani, ugyanúgy kifizetődne a kiscgazdáknál is, ha egy-egy határrészen egy-egy szakképzett emberre bíznák a termelés irányítását.

Nem új dolog ez a gondolat, régen érezzük már, hogy a magyar falu gazdasági élete talán a legelmaradottabb egész Európában. *Koncz János, Grabovszky Miklós, Kiss Elemér, Gesztelyi Nagy László, Weisz István, Újhelyi Andor, Kliment Lajos, Piukovich József* és még sokan mások régen látják a magyar falu bajait, némelyiknek az elgondolása eléggé életrevaló is lenne, ha nem felejtették volna ki belőle a népismeretet. Legtöbbnek a tanulmánya e körül forog, mégsem tudtak rájönni a bajok gyökerére. Nem tudták megmutatni azt az utat, amelyiken a leggyökere sebben lehetne megváltoztatni a falura, a falun keresztül a magyarságra nehezedő hozzá nem értésből fakadó gazdasági nyomást.

A XVIII. század második felében az egész világot megelőztük gazdasági szakiskola felállításával, amit a csodálatos képességű, faluszerető *Tessedik Sámuel* a maga erejéből és emberségéből valósított meg.

Ami külföldről jön, akár jó, akár rossz, azt nálunk mind befogadjuk és ha csak egy kicsit is jó, —

nem minékünk, hanem azoknak, akik megcsinálták, még a szánk is tátva marad a sok dicsérettől: Lám, azok mennyivel különbek, mint mink vagyunk, lám, azok mit tudlak csinálni! De saját belső igazi értékeinket, azokat nem vesszük ennyire számba. Azt inkább iparkodunk elhallgatni és minél kisebb jelentőségűnek feltüntetni, mert hát nem is lehet az valami nagy dolog, amit magyar ember csinál. Annyi kisebbségi érzést neveltek belénk, hogy minden újabbkori magyarkodásunk mellett valahogy bele is törődünk ebbe.

Így voltunk például a Népfőiskolával is. Amikor a dánok csodálatosan fejlett és megszervezett gazdasági élete ejtette ámulatba mindig kifelé néző vezető férfiainkat, könyvek, tanulmányok, cikkek egész serege jelent meg a dánok meggazdagodásának útjáról és arról, aminek ezt a meggazdagodást köszönhetik, ami a földdel dolgozó népnek emberi öntudatot adott, nem beszélve a szakképzettségről: a Népfőiskolákról. A nagy kifelé bámulásban mégcsak eszükbe sem jutott, hogy azt a Népfőiskolát, amit a dánok megcsináltak, minálunk sokkal régebben megcsinálták, régebben, mint Dániában, régebben, mint a világ bármely kultúr-államában. Csak, sajnos, erről, keveseket kivéve, jóformán nem tudtunk semmit. Hasra esünk a csodálattól, hogy Dániában 40—50 esztendővel ez előtt Népfőiskola volt.

De olyan kevesen tudnak arról is, ami a pestmegyei Örkény községben történt: Pálóczi Horváth István örkényi birtokos a múlt század végén, a 90-es években 3000 holdat osztott szét saját földjéből az Amerikába kivándorolni készülő alföldi szegény-paraszatok között, s 1926-ban gazdasági népfőiskolát csinált nekik. Épületeket meg földet is adott hozzá a kísérleti telep számára.

Még kevesebbet tudunk arról, hogy nekünk 106 éves népfőiskolánk is van. El tudják képzelni, mit jelenthet egy öntudatra ébredt nép kulturális életében ennek a tudata?! Mennyi hitet ad egy népnek, ha ilyesmire tud hivatkozni! S mit tettünk ennek a tuda-

tosításáért? Bözödi: Székely bánja c. könyvétől, s a „Magyar Üt” egyik cikkétől eltekintve, mit tudunk erről a 106 éves népfőiskoláról? Jelent meg magyar nyelven legalább egy olyan könyv azelőtt, amelyik ezt a határtalan, önbizalmat adó kultúrkincsünket ismer-tette? Tanítottak erről valamit az iskolák valamelyiké-ben? Nem tudtak, vagy nem akartak tudomást sze-rezni róla? Nem hitték el, vagy talán még most sem hiszik el, hogy van olyan jelentőségű népünk tudatába átvinni ennek kultúrtörténeti és nemzeti jelentőségét, mint bármely felfedezés!

Ez a 106 éves népfőiskola a makkfalvai, ami azóta már hosszú időre visszaesett elemi iskolának. De 1940 telén Pálffy Károly veze-tésével újra Népfőiskola lett.

A télen én magam is végigjártam majdnem min-den Népfőiskolánkat. Voltam Makkfalván is. Végig-néztem a 106 éves Népfőiskolának a jegyzőkönyveit. Ennek az iskolának a múlt században olyan becsü-lete volt a székelység között, hogy a góbék a fiaikat még a huszadik faluból is elküldték a Népfőiskolára, ahol csak pár hónapos, sőt volt, amikor csak pár he-tes tanfolyamok voltak. Később elemi iskolát csinál-tak belőle. Elemi iskola volt a román uralomig. Sőt a románok alatt is. Román iskolai De Dózsa faluja, a Dózsa-ivadékok nem tudtak megnyugodni. Csináltak másik magyar iskolát. A románok azt is elvették. De ez a határral alig rendelkező nép, amely inkább házi-iparral foglalkozik, minden elnyomás ellenére újabb iskola építéséhez fogott. S az iskola tető alatt is volt, amikor a románok kimentek. Ezt a nagy áldozatkész-séget csak tudásszomjjal, csak a tudás értékelésével lehet magyarázni.

A téli első Népfőiskolán vagy húsz faluból jöttek össze a fiatalok és több volt köztük olyan, aki a tize-dik faluból jött és az édesapja, sőt az öregapja is a makkfalvai iskolába járt. És hogy milyen becsülete volt ennek a Népfőiskolának, erre csak egy példát említek meg.

Amikor éppen ott voltam Makkfalván, az egyik fiú, aki ott tanult, beteg lett. Nem akart betegen ott maradni és egy délután induló autóbusszal hazament a falujába, amelyik a hegyeken túl vagy 40 km-re volt. Késő este ért haza, két barátja, akik szintén szerettek volna már régebben is a Népfőiskolára bejutni; anélkül, hogy egymás elhatározásáról tudtak volna valamit, mivel autóbusz már nem ment, elindultak Makkfalvára még akkor éjjel a hegyeken keresztül gyalog — mégcsak nem is együtt, mert csak ott találkoztak az iskolában —, hogy vegyék fel őket a Népfőiskolára. Erről én magam meggyőződtem, mert éppen akkor voltam Makkfalván. De Pálffy Károly, ez a csodálatos lelkű pap (s még csodálatosabb, hogy képviselő is) azt mondta, hogy alig van olyan nap, hogy egy-két fiú ne jöjjön Isten-tudja melyik faluból a Népfőiskolára.

Egy kicsit sokat időztem a látszólag nem idetartozó témánál, a Népfőiskolánál. Szándékosan tettem, mert ennek az iskolának kellene olyanná fejlődni, ami nemcsak a népi öntudatot, de a népi tudást mind szellemi, mind gazdasági téren terjesztené. Természetesen ezeknek az iskoláknak nem holmi jótételek adományából kellene tengődni, hanem az államnak kellene fedezni minden kiadását és ellátni minden lehetővel, ami a tanítás és tanulás nyugodt menetét biztosítaná. Minden Népfőiskolán egyelőre az általános tudás mellett csak a helyi népismeretet, néphagyományt, népszokást, népdalt stb. és csak a helyi éghajlati és talajviszonyuknak legjobban megfelelő gazdasági ismereteket tanítanak.

A szakképzett faluvezetőknek hiányát igen sokan és igen régen érezték. *Tessedik Sámuel* ezt a hibát már évszázadokkal ezelőtt látta. Ő mondta, hogy „a parasztember Magyarországon micsoda és mi lehetne egy jól berendezett faluban?“, de Tessedik ezt nemcsak kérdezte, gyakorlattal felelt is rá. Aminek a jelentőségét, sajnos, az utána következő nemzedékek egészen a legújabb korig nem tudták értékelni. Mindent elfelejtettünk, amit ő csinált.

Azóta, főleg a múlt század vége óta mind többen és többen érezték a magyar paraszt gazdasági elmaradottságát.

1894-ben megalkották a mezőrendőri törvényt, amely sokak szerint még ma is Európában a legtökéletesebbnek tekintendő. Hogy milyen tökéletes ez, gondoljunk csak a végrehajtóira, a mezőőrökre. Milyen szaktudással rendelkeznek, kiket választottak meg eddig mezőőröknek? Leginkább azokat, akik semmi más munkára már nem igen alkalmasak. Akik még azért az éhbérért, amit egy mezőőr kaphat, még azért is hajlandók vállalni. És ha néha meg is tudja őrizni a rábízott határrészt a tolvajoktól, — maga kénytelen lopni, hogy ő és családja abból a jó fizetésből éhen ne halljon. Tudásban egy szinten áll a falusi csószókkal, akik szintén mindenütt a legelesettebbek.

A világháború után már annyira érezték ennek az állítólag tökéletes szervnek a tökéletlenségét, hogy 1923-ban a Földművelésügyi Minisztérium elrendelte, hogy a járási gazdasági felügyelő a polgármesterek és főszolgabírók és jegyzők támogatása mellett minden esztendőben kötelesek kioktatni a mező- és hegy-őröket az újabb gazdasági ismeretekre.

Természetesen ez az oktatás már amikor és ahol megtörtént, a járási székhelyen történt. És mert a legritkább esetben történt meg, hogy a falu ezt a költségmegterhelést vállalta volna, hogy ezeket a legtöbbször analfabéta és mindenki által lenézett mezőőröket akár tengelyen, akár vonaton a járási székhelyre szállítsa, ezeknek a szerencsétleneknek legtöbb esetben egész napot és éjjelt kellett gyalogolni, míg a járási székhelyre értek. És hogy mi maradt meg az előadásból ezeknek a szegény meggyötört páriáknak a fejében, azt elgondolhatjuk.

Igen tanulságos ennek az 1894. évi VII-ik törvénycikknek a 77. §-a, amely erről a mezőőri szervezetről intézkedik:

„Mezőőrként az eskethető fel, aki magyar állampolgár, gondnokság vagy csőd alatt nem áll, büntett

vagy vétség miatt vád alá helyezve vagy általában szabadságvesztés, büntetés alatt nincs, bármely büntett vagy nyereségvágyból eredő vétség miatt elítélve nem volt, hivatalvesztésre szóló ítélet hatálya alatt nem áll, erkölcsi tekintetben kifogás alá nem esik és 24-ik életévét betöltötte. A felesketés megtagadható még olyan elmebeli, testi, vagy erkölcsi fogyatkozás esetén, amely az illető egyént hivatása teljesítésére képtelenné teszi. *Írni-olvasni tudók hasonló minősítés mellett mások felett elsőbbséggel bírnak.*”

A mezőőrök nagy része, sajnos még ma is írástudatlanokból vagy rokkantakból adódik.

A csonkaország körülbelül 8 millió kataszteri holdat kitevő területén körülbelül 8000 mezőőr van. Ami pedig a javadalmazásokat illeti, még felét sem teszi ki a cselédbérnek. Miből és hogyan élnek ezek az emberek?

A magyar falu gazdasági problémája nemcsak hogy nem oldódott meg, egyre csak súlyosabbá válik. 1926-ban ennek a mezőőri szervezetnek a tartáhatatlanságát különböző tanulmányokban próbálták javítani, tartalommal megtölteni. Az egyik tervezet arról ír, hogy „Megengedhető-e, hogy a magyar falu határa ennyire elhanyagolt legyen és a termelés rendszertelenségbe süllyedjen?” Hogy tehát a falu határát nagy elhagyatottságából, árvaságából kiemeljük és hogy a határnak is legyen gazdája, állandó gondozója, a határgazda-i intézmény bevezetését sürgeti a tervezet. A határgazda nyugdíjképesen a XI. fizetési osztályban kezdi pályáját, járandóságához tartozik a hátsó tartásához szükséges takarmány és a községi mintagazdaság kezeléséből ráeső százalék. Képesítési feltételek: „Legalább a m. kir. földműves iskola elvégzése, a községi képviselőtestület tagja, annak gazdasági előadója, a községi és közbirtokosság ingatlanjának kezelője és az általában minden gazdasági irányú kérdésben szolgálatra álló szerv. A határgazda a mezőőrség közvetlen felettese, aki a mezőőröket állandóan oktatni és szolgálatukban ellenőrizni köteles.”

A keresés és a tapogatódzás még tovább folytatódik.

1929-ben jelenik meg „A gazdatitkárok”-ról szóló tanulmány. Célja, hogy „szébbé, jobbá tegyük általa a falu életét és egyengessük útját a magyar kiscgazda boldogulásának”. Állandó keresés, állandó küzködés a falu gazdasági elmaradottságával. Ügy gondolják el, hogy aki okleveles gazda, az havi 500 pengőért szerződtetett alkalmazottja a gazdakörnek. „A gazdatitkár tevékenysége kizárólag a gazdaköri tagok ügyeinek elintézésére korlátozódik.” Mindezek csak elgondolások maradtak. Keresések, tapogatódzások. Észszerűtlenségüknél csak a megszervezés költségei nagyobbak. Közben a bajok egyre nőnek, egyre tornyosulnak a magyar gazdasági élet egén, amelyekkel mind nehezebben tud megbirkózni a földművelésügyi kormányzat. Új elgondolásokat, új utakat keresnek a falu felé, amit sehogysem tudnak megközelíteni. Egyetlen elgondolásban sincs még halvány nyoma sem annak az útnak, ami egyedül célravezető lehetne.

1930-ban egy törvényjavaslat lát napvilágot, amely a gazdasági felügyelői szolgálat megszervezéséről szól. Ez már nemcsak elgondolás, nemcsak tervezet: valóság. Mind lefelé, mind felfelé megszervezi az egész gazdasági felügyelőség hierarchiáját (hatalmi szervezetét):

1. m. kir. ker. gazd. főigazgató,
2. m. kir. vm. gazd. igazgató,
3. m. kir. jár. gazd. felügyelő,
4. m. kir. közs. gazd. felügyelő,
5. gazdasági felügyelői gyakornok.

Minden község vagy közejegyzőség a hozzátartozó gazdasági felügyelőség számára 25—50 kat. hóid kiterjedésű mintagazdaságot és kísérleti telepet köteles létesíteni. 800—1000 kat. hold területre kerül egy-egy gazdasági felügyelő. A gazdasági felügyelőségek a közigazgatástól teljesen függetlenül, önálló hatóságokként jelentkeznek és működnek.

Ez a legújabb. Ez a napjainkig élő valóság, amelyik az államnak óriási költségébe kerül, de gyakorlati jelentősége lényegesen kevesebb. Mert itt is kifejejtették azt, aminek az alapjának kellett volna lenni, amire az egész szervezetet építeni kellett volna.

Nem elég az, hogy ezek a gazdasági felügyelők, főfelügyelők jó szakemberek. Gyakorlati jelentősége ennek úgyszólván nincs. Mezőgazdasági szakiskolánk is elég szép számmal van már, amelyek kísérleti telepekkel el vannak látva, s mégis a gazdai fűvészség az ott tanultakból otthon úgyszólván semmit sem valósít meg. Ezek az iskolák kiképeztek már kb. 30.000 aranykalászos és ezüstkalászos gazdáit, akik a gyakorlati életben csak annyira tudtak eljutni, hogy új kaszt gyanánt szervezkednek a parasztságban.

Én több, mint 20 esztendeje állandóan az országot járom. Volt idő, amikor kubikus taliga után, vagy gyalog, aztán kerékpáron és néha vonaton. Tehát elég sok helyre eljutottam a csonkaország területén. Ezek a gazdasági iskolák sem újkeletűek. Mióta megvalósultak, igen sok gazdafiút tanítottak meg a maguk módján gazdálkodni. De a nagybirtokokat, mintagazdaságokat és kísérleti telepeket nem tekintve, alig találtam az országban olyan kiscgazdát, aki az iskolában tanultak szerint gazdálkodott volna. Amint már előbb írtam is, a tíz ujjamon meg tudnám számlálni azokat a gazdákat, akik csak az észszerű trágyagödröt megcsinálták volna. Pedig külön-külön mindegyik belátja ennek óriási jelentőségét és mégsem csinálja meg. Beszéltem több olyan gazdával, akik Olaszországban és a többi nyugati paraszt-államokban jártak. Nagyszerűen el tudták mesélni az ott divatos észszerű, hihetetlenül gazdaságos takarmányozást, mind a savanyítás, mind a sózással való táperő megőrzést, sőt fokozást, mégsem találtam egyetlen olyan kiscgazdát sem, amelyik az ott tanultak közül bármit is megvalósított volna itthon.

Valami nincsen itt rendjén. Valamit nem jól csi-

nálunk, valami hiba csúszott és csúszik minden számításba, amit a parasztok körül tettek vagy tesznek.

Panaszkodnak a mezőgazdasági kamarák, panaszkodik a közigazgatás és panaszkodik minden olyan szervezet, amelynek valamilyen köze van a parasztsághoz. Sohasem azt és sohasem úgy csinálják, ahogyan kellene.

Hogy mennyire rossz úton járunk, hogy mennyire rosszul látjuk a hibákat és milyen rosszul próbálunk azokra orvoslást keresni, ennek bizonyosságául Piukovich József „A falu és földje” című könyvéből veszek át egy idézetet: „Kliment Lajos községi jegyző foglalkozik hosszasan a gazdatitkári intézménnyel. Többek között az alábbiakat írja: „Mint gyakorlati ember, ki a falusi viszonyokat túlon-túl ismeri, merem állítani, hogy a technikai kivitel elé őríási akadályok tornyosulnak.”

Ezután oldalakon keresztül sorolja fel azokat az okokat, amelyek szerinte olyan őríási akadályok, amelyek lehetetlenné teszik a gazdatitkári intézmény megszervezését. Többek között ezeket írja: „Tegyük fel, hogy vannak községek, amelyekben ideális állapotok uralkodnak. Van gazdakör, van helyiség, sok tagja van a körnek és tagdíjakat szívesen fizetnek. Megvan tehát a lehetőség, hogy gazdatitkárt fogadhassanak. Megfogadják. Kopasz ember vagyok, de mikor erre a megfogadásra gondolok, minden hajamszála az égnek mered. Hogy lehet még arra csak gondolni is, hogy a XX. században a legkisebb intelligenciájú emberek főiskolai végzettséggel rendelkező embereket egyszerűen csak megfogadjanak. A szegény pírja fut el, amikor e szerencsétlen ember hivatali jogállására gondolok.”

Azt hiszem, elég az idézetéből. A hiba, amit kerülgetnek, amit semmi szín alatt nem akarnak vagy nem tudnak megtalálni, éppen itt van. Ebben a szellemen van. Azt nem tartják különösnek, természetellenesnek, hogy a főúrnak, vagy gazdag földbirtkosnak, — ha akármilyen ostoba is — jó pénzért a

szolgálatába álljanak. Ez természetes. Ezt nemcsak eddig tették meg, ezt megteszik most is. De azon megrökönyödnek, azon kétségbeesnek s kopasz fejkön a hajsza égnek mered arra a gondolatra, hogy a nem a maga hibájából tudatlanságban maradt magyar parasztnak vagy parasztokból tömörült közösségnek, — akiből ők is élnek — még nemzetgazdasági szempontból is a szolgálatukba álljanak. Ezt nem tudják megtenni. Ebbe nem akarnak, ebbe nem tudnak belenyugodni. Nem tudják a magyar parasztot magukkal egyenrangúnak elismerni.

Nagyon szomorú, hogy a faluvezetők legnagyobb része csak annyira készült fel, mint Kliment Lajos, vagy még annyira sem. Hogy ez így van, bizonyítja az, hogy őt a felkészültebbek közzé sorolják. És ez az úr még csak azzal sincs tisztában, hogy műveltség és intelligencia nem azonos fogalom. Intelligencia az emberrel veleszületett érték — a műveltség viszont szerzett tudás. Egy írni-olvasni nem tudó paraszt lehet intelligensebb, mint egy tíz nyelvet beszélő egyetemi tanár, vagy községi jegyző. Jaj volna nekünk, — nem csak mint parasztnak, de mint nemzetnek is — ha a magyar paraszt befogadta volna és megtanulta volna azt a műveltséget, amit idegen minták után kapkodó, idegenbe bámuló középosztályunktól kaphatott volna.

Éppen ez az elzárkózás bizonyítja a magyar parasztok átlagának hallatlanul nagy intelligenciáját, hogy ösztönösen irtóztak ettől az *idegen* szellemi kultúrától. Mindig befelé, mindig az ősi parasztkultúra felé fordultak, amelynek gyökerei nem száz, hanem több ezer évesek, amit idegen szellemű középosztályunk, neveléssel, tanítással foglalkozó közegeink tudatosan vagy hozzá-nem-értésből iparkodtak letagadni, vagy kisebbiteni. A magyar parasztnak nem a műveltségen, de éppen az intelligenciáján tört meg minden ilyen törekvés.

Ennek az ősi magyar parasztkultúrának, a parasztok hallatlanul nagy intelligenciájának sajnos,

későn, eddig meg nem értett, csak megérezett, töredékekben hiányosan ismert virágai ejtik bámulatba a háború óta a „művelt” Nyugatot.

Gondoljunk csak a népdalainkra. De nem arra, amit a rádióban hallgatunk és nem a cigány muzsikára. Vagy gondoljunk hímzéseinkre, varrottasainkra, de nem arra, amit a Nemzeti Színház előtt árulnak. Vagy gondoljunk arra a hallatlanul finom ízlésre, amellyel a különböző vidékek magyarsága ünneplőbe öltözik. Ahogy az ünneplő magyar fiatalság ünnepel és táncol. Vagy gondoljunk mese- és mondavilágunkra, amiről még a fentebbieknél is kevesebbet tudunk. Gondoljuk el, hogy mind ezt a sok kultúrkincset, amit a magyar paraszt született intelligenciája és nem a középosztály idegenből vett műveltsége alkotott, milyen rosszul tudtuk eddig a „művelt” Nyugattal megismertetni: cigányokkal, vagy Gyöngös Bokrétával. És mégis az egész világ nem titkolt csodálattal néz felénk. Hiszen ok nem arra kíváncsiak, hogy mennyire tudunk asszimilálódni, nem arra kíváncsiak, hogy hogyan tudtuk vagy tudjuk átvenni a nyugati kultúrát, őket mindez nem érdekli, ők nagyon jól tudják, hogy mi ezt csak majmoljuk — rosszul, ők arra kíváncsiak, ami a miénk. És *csak* a miénk! Ami bennünk született, velünk fejlődött és csak úgy lehet megcsinálni, — elénekelni vagy dalolni — ahogy mi tudjuk megcsinálni, — elénekelni vagy dalolni. Mi, parasztok, s nem a középosztály bármilyen művészei. Ez a paraszt kultúra az igazi magyar kultúra. Ha valamiért megbecsülnek bennünket, csak ezért becsülhetnek meg és nem azért, amit más nemzetektől magunkra vagy magunkba szedtünk. Erről a Kliment Lajosok úgy látszik, semmit sem tudnak. Mert ha tudnának róla valamit, ha szellemileg lenne valami közük ehhez a magyar szellemi kultúrához, akkor „nem állna az égnek kopasz fejükön a haj”, akkor nem szegye élnének ennek a népnek magárahagyatottságában, nagyobb műveltségéért folyó harcában — nem mint egyénnek, hanem mint közösségnek — a szolgálatába állni. Ha Kliment La-

jos tudott volna valamit erről a kultúráról, nem írta volna le az előbb idézett sorokat.

Ez az úr, anélkül, hogy tudott volna róla, rámutatott arra a hibára, amibe ő is, és minden faluvezető esett és esik még most is. Valami felsőbbrendű lénynek képzelik magukat a parasztok fölött, akikhez legjobb esetben csak vállveregetve leereszkedni akarnak, akivel szegyeinek minden közösséget. Mint ha nem ők lennének az okai annak, hogy ez a nép minden iránt bizalmatlan, akár jó, akár rossz, ami felülről jön. Az ilyen faluvezetőtől hogy fogadhatnak el még a jót is? Hiszen a legutolsó parasztba is szorult legalább annyi önértet, mint amennyi abban van, aki a fenti sorokat leírta. Minden oldalról csak menteni akarják a parasztságot, de megérteni vagy megismerni eszükbe sem jut. Némelyek olyan szörnyűséget kennek rá, — amiért más kultúrállamban legalább is felakasztanák mint nemzetgyalázat — mind csak azért, hogy ők a maguk módján tovább menthessék. Az egyik ilyen ál-faluszerető és mentő még arra is vetemedett, hogy egy falukutatással kapcsolatban írt cikkében a következőket írta a magyar parasztról: „Nem isteníjtük mi a magyar falu népét, tudjuk rettentő bűneit, iszákosságát, paráznságát, káromló száját, szívtelen könyörtelenséget, szellemi tunyaságra hajló voltát, — néha az állatot felülmúló testi teljesítménye mellett”. Ez a cikk meg is jelent 1938 tavaszán egy heti lapban. Ezt az urat ezért a cikkért nem állították bíróság elé, nem büntették meg. Ez különben természetes is, hiszen nemcsak a maga véleményét írta meg. Bizonyítja az, hogy ebben az értelemben még csak nem is válaszolt a cikkére senki.

Ez az úr a magyar parasztság rejtendő bűneiről tud. Ennél kevesebb népismerettel kevesen mertek — még Magyarországon is — a népről írni. Ennek az úrnak nemcsak a népismeretével, de egyébírányú tudásával is baj van. Ennek az úrnak legalább annyit tudnia kellene, hogy bünt csak egyesek, bandák vagy társaságok követhetnek el. Egy nép soha. Nem egy nép, egy falu sem követhet el bünt. Ha egy falu min-

den lakója azonos bűnökbe esik, kultúrállamban már azokat sem lehet az elkövetett bűnökért felelőssé tenni, meg kell keresni az okokat, amelyek idejuttatták, így még nem gyalázott minket senki! Még ellenségeink sem, még Trianon után sem! És mert megírhatta, bizonyítja, hogy ez az általános felfogás a magyar parasztról. Ilyen szellemben vezetik a falut és ebben a szellemben akarják tanítani.

Ez a magyar betegségnek a gyökere. Nem vették a magyar parasztot ember számba és nem igen veszik most sem. Nem tudják, vagy nem akarják megérteni, hogy minden közeledésük, minden segíteni akarásuk, még a legjobb szándékú is, azért bukott el és bukik el most is, mert nem ismerik a népet. Azt hiszik, hogy idegen szellemben kigondolt bármilyen irányú vagy célú megoldásokkal a magyar parasztnál is lehet boldogulni. Látják, hogy nem sikerül s mégsem úgy csinálják, ahogy kellene.

Mindezeket azért tartottam szükségesnek elmondani, hogy lássuk, hogy az eddig taposott út sohasem vezet célra.

A jövő faluvezetőjének akár szellemi, akár gazdaságig téren akar bekapcsolódni a falu szellemi és gazdasági irányításába, a népismerettel kell kezdeni. Népismeret nélkül lehet féken tartani a népet, de előbbre vinni a falu ügyét soha. A földművelésügyi kormányzat most meginduló tíz évre tervezett gazdasági szakkiképzési munkaterve csak úgy felelhet meg a hozzáfűzött reményeknek, ha szaktanfolyamokon a szakdolgozattal egyenrangú tantárgy lesz a népismeret tanítása. A legjobb szakember sem boldogul a faluban népismeret nélkül. Ezt, azt hiszem, nem kell külön bizonyítani, erre van már példa éppen elég.

Levente szervezetek szerepe a köz ellátásban

Az utolsó évtized gazdasági problémái nálunk ugyanúgy, mint mindenütt, rákényszerítette a kormányzatot, hogy a külterjes szemtermelésre berendezkedett kis-államok fokozzák terméseredményüket. Mindenfelé vannak az országban téli gazdasági szaktanfolyamok, ahol a gazdaiifjakat tanítják meg több hasznot hozó észszerű gazdálkodásra. Van is már kb. 36.000 aranykalászos gazdánk.

De új gazdasági életünkben ez az aránylag nagyszámú kiképzett gazdaiifjú nem váltotta be a hozzáfűzött reményeket. A hivatalos szervek is igazolhatják, hogy alig van az országban olyan aranykalászos gazda, aki aszerint gazdálkodna, ahogy a téli gazdasági iskolában tanulta. Én állandóan az országot járom, nem vonaton, kerékpáron, előadásokat tartok, beszélgetek, tehát mindig közeli érintkezésben vagyok minden vidéken az arany- és ezüstkalászos gazdákkal. Itt szeretném megvilágítani, hogy mi az oka ennek. Merthogy a magyar paraszt akar tanulni és különben gazdálkodni, mint eddig, bizonyítja, hogy mindennek ellenére látogatják a téli gazdasági iskolákat.

Előbb már említettem, hogy nálunk, sajnos, nem éghajlati- és talajviszonyoknak megfedő gazdasági szakoktatást adnak. A másik főhiba, hogy a tanuló szakközégek sohasem tudnak igazán közel kerülni a tanítványok lelkéhez. Nagy hiba az is, hogy a kísérleti és mintatelepeink téli gazdasági iskolánk kertészetei nagybirtokszerű gazdálkodást folytatnak még akkor is, ha kicsinyben gazdálkodnak. Mert állami támogatásból vagy állami kézből tartják fenn, nem annyira a termelési költség, inkább a termés minősége és mennyisége a lényeges. A számításból mindig kimarad, hogy a magyar paraszt gazdasági lehetőségei mások, mint a mintagazdaságok, kísérleti telepek és szakiskoláké. Ez döntő kérdés, mert ha egyszer a magyar paraszt valamit megpróbált és n[^]ra úgy sikerült, mint ahogy az újabb gazdasági lehetőségre biztató szakember ígérte, már pedig a legritkább esetben sikerült úgy, nem igen meri megpróbálni még egyszer a kísérletezést. De a bajok gyökere mégsem itt van.

A legfőbb ok, amiért nem tudnak aranykalászos gazdáink látható eredményt felmutatni, patriarkális családi életünk. *Nálunk soha, seholye a fiatalok Gazdálkodtak és gazdálkodnak. Akár vő kerül a házhoz, akár a gazda fölcserpedett fia, szeretne valami újabb gazdálkodást vezetni, nem engedik az öregek.* Legtöbbször nálunk, hacsak véletlenül árvaságra nem marad a fiatal gazda, még 40 esztendőskorában sem ő gazdálkodhat. Neki kevés szava van, neki hallgatnia kell, mert az örökségre csak úgy tarthat igényt teljes egészében, ha tűr és hallgat. Ezért nem tudnak az aranykalászos gazdák sem úgy gazdálkodni, ahogy szeretnének. *Nem engedik az öregek.* Pedig ezt meg kell változtatni, ha meg akarjuk állni a helyünket a háború utáni gazdasági versenyben. Csak tervgazdálkodás lehetséges. Szerintem egyelőre a megváltoztatásra csak két lehetőség van. Az egyik az állami beavatkozás, ami még akkor sem lehetne valami célravezető, ha keresztül lehetne vinni. A másik, egyetlen célravezető mód, ha a fiatal gazdáknak a szülőktől

független gazdálkodási lehetőséget adunk. Aki egy kicsit ismeri népünket, az igen jól tudja, hogy már 14—15 éves kortól kezdve *legnagyobb álma a parasztlegéynek, hogy embernek nézzék, hogy ő gazdálkodjék. De sajnos, 95%-ban ez csak álom marad. Még akkor is, ha leszolgálta a katonaidőt és megnősült.*

Ha akármennyi is vannak testvérek és mind felnőttek is, bármennyire szeretnének is a gazdaságban új rendet bevezetni, amíg az öregek élnek, sohase sikerül. Még akkor se, ha az öregek már ténylegesen nem dolgoznak. Mindennek úgy kell lenni, ahogy az öregek akarják. *Nálunk, sajnos, szinte törvény az, hogy a gazdaság irányítása, az önálló gazdálkodás csak akkor jut a fiatal gazda kezére, amikor már rég kihalt belőle minden kezdeményezési vágy.*

Ezen kell változtatni és erre, amint már fentebb is írtam, csak egyetlen lehetőség van. Gazdasági lehetőséget adni a fiataloknak addig, amíg lélekben is fiatalok, irányíthatók és van hitük is áldozatot hozni, ha kell, anélkül, hogy ezzel szembe kerüljenek az öregekkel. Mert ezen múlik minden. És pedig a levante-intézményen keresztül.

Egyedül ez az intézmény tudja keresztül vinni gazdasági életünk új alapokra való helyezését és a szociálisabb közösségi Magyarország kialakítását. Elgondo'ásom szerint a következőképpen:

Minden faluban minden húsz levanteköteles fiatal legéynek és leánynak egy hold mintagazdaságának kellene lenni. Ennek minden munkáját a levanteórák alatt végezné el. És mindig a helyi éghajlati és talajviszonyoknak megfelelően a saját belátásuk szerint gazdálkodnának. De ettől függetlenül is annyi eddig kihasználhatatlan lehetőségünk van, amit a levanték igen kitudnának használni. Pl. alig van olyan falu, amely'khez legelő, egy csomó dülőút vagy erdő ne tartoznék. A levőkön lehetne szedni megfelelő időben szekfüt, kakukfűvet és más gyógynövényeket, nem is beszélve arról, hoey milyen óriási mennyiségű takarmány pusztul el nálunk, részben azért, mert nem tudják idejében lekaszálni, vagy azért, mert senkihez

sem tartozik. Egy pár hónappal ezelőtt egy pár aranykalászos gazdával az Ormánságot jártuk be. Szerencsére sok erdő van még. Az egyik falu határában kb. 50 holdas sarjú erdőn mentünk keresztül. Alig tudtunk átvergődni a félig száraz és félig élő, embermagasságú fűben és komócsinban. Az idejében levágott komócsin egyike a legjobb takarmányoknak. De ezt ezekben az erdőkben senki soha nem kaszálja le. Az aranykalászos gazdák szavai szerint is, akik velem voltak, azt állapítottuk meg, hogy csak azon a takarmány mennyiségen, ami évenként ebben az erdőben elpusztul, legalább 50 db szarvasmarhát lehetne eltartani. És ott folyik végig a falvak határán keresztül a Feketevíz és más csatorna, amelyeknek sok-sok holdat kitevő partján se a sarjút, még az aranyszénát sem kaszálják le. A leventék boldogan végeznék ezt a munkát. Természetesen a föld mellett kellene lenni a leventéknek rendes kis gazdaságoknak, ahol minden munkát ők maguk végeznének el. Ezekben a gazdaságokban az aranykalászos gazdák, a leventék minden újítást megpróbálhatnánk. $1\frac{3}{4}$ az ő észszerű és jól elvégzett munkájuk serkentené a többi, idősebb gazdákat is. Az államnak ez pénzügyileg nem jelentene sokat, mert erre a falvak szívesen áldoznának, ez csak a jóakaraton vagy rendeleten múlik. Szerszámmal, vetőmaggal szívesen ellátnánk az ifjúsági közösségeket az első években. Mert csak a legelső évben lenne rá szükség, sok helyen még akkor sem. Mert a közösség a levente órák alatt, sok hasznothajtó munkát tudna találni minden faluban. Én több helyen láttam a nyáron is, hogy jobbmódú gazdák az aratást megkésve végezték, s a búzának legalább fele kipergelt. Olyanról is tudok, ha kell, nevekkel is szolgálok, akik több hold búzát éppen ezért le sem vágta, talpon maradt és úgy pusztult el. Olyanról is sokról tudok, ha kell, bizonyítom is, hogy sok jó gazda megkésve vetette el a kukoricát olyan földbe, ahová bevethette volna idejében is. És ezt nem egy esztendőben, de minden esztendőben így csinálja. A kukoricája sohase érik be, de mert 60 holdja van, valahogy eltengődik.

Az elmúlt esztendőben is csak ennek az egyetlen drávapalkonyai gazdának, legalább 15 hold tejes kukoricája volt akkor, amikor november 13-án $\frac{1}{2}$ —2 méteres hó borította be száron. Ez a gazda a leggazdagabb a faluban, nem pusztul el egészen, mert 60 hold föld annyi jövedelmet mégis csak hajt, hogy nem hal éhen. De ez nem megoldás. Az, hogy a búzája elpusztult, kukoricája nem ért be, annak csak ő az oka és nem az időjárás, de nemcsak öneki kár, nemzetgazdasági szempontból is kár. *Kivételes időket élünk, ha a közösség és a nemzet érdeke úgy kívánja, az egyéni érdekeket alá kell rendelni a közösségi érdekeknek.* Az természetes, hogyha az ország veszélyben van, az egyén az életét is áldozza érte, ugyanolyan természetesnek kell hogy tartsuk azt is, hogy a közösség érdekében legalább kivételes helyzetben, legalább háború esetén a rosszul és hanyagul gazdálkodó gazdát rákényszerítsük a munkák idejében történő elvégzésére. És pedig a következőképen:

Az új falusi leventeparancsnok, vagy ha nem ő, a határbíró gazda felelős kellene, hogy legyen a határban történő minden munkák idejében való elvégzéséért. Minden faluban, minden minőségű földön, minden éghajlat alatt úgyis tudja minden gazda, hogy milyen véleménynek legkésőbb mikorra kellene a földben lenni. Aki ezt elmulasztaná, a határbíró a leventeparancsnokkal egyetértve, a leventékkal végeztetné el, vagy munkabérért, vagy részért, vagy egyszerűen kisajátítaná a rosszul megmunkált földet és megfizetnék érte az ott szokásos bérösszeget.

Ha csak bérért, napszámért *nem a szokásos legmagasabb napszámot kellene számítani, hanem legalább a kétszeresét, hogy a hanyag gazdát így is kényszerítsék a földnek idejében történő megmunkálására.* Ez vonatkozik nemcsak a szántás és elmulasztott kapálásokra is, de érvényesnek kellene lenni aratás idején is. Minden gazda iparkodna idejében elvégezni minden munkát, már csak azért is, mert az aratást is kétszeres részért kellene elvégezni. Mertha csak a rendes napszámot és részt számítanak fel, igen sok gazda

akadna, aki csak a leventékre várna, hogy azok neki dolgozzanak. Főleg olyan egykés vidéken, mint Sárköz és Ormánság, ahol nyáron igen nagy probléma a munkás. Mind a fiúk, mind a lányok a levante órán kívül is minden idejüket szívesen töltenék a saját gazdaságukban, ami az övéké, ahol mindent úgy csinálnak, ahogy ők akarnak és ahol a jövedelem 80%-át a saját belátásuk szerint használják fel. Még a megindulásnál sem volna okvetlen fontos az anyagi támogatás, mert színelőadások rendezésével és hasonlókkal a meginduláshoz szükséges tőkét e[^]ő tudnák teremteni. Minden falu leventéi külön önálló községet alkotnának, külön leventevezetővel, külön határbíróval, aki lehetne egy személy is, de lehetne kü[^]ön határbíró és kü[^]ön levanteparancsnok is. A határbírókat mindig a közösség választaná meg. Ha ezt megcsinálnák és látnák a gazdák, hogy az ifjúság jobban gazdálkodik, mint ők a régi rendszerrel eddig gazdálkodtak, az idősebb gazdák nemhogy szívesen eltanulnák azt, ami hasznosabbá teszi az ifjúság munkáját, de mert a példa előttük volna, szívesebben engednék az ifjúságot saját földjükön gazdálkodni, hogy a gazdasági szakiskolában nyert újabb lehetőségeket otthon is bevezessék. Nem veszítenék el a hitüket, nem fáradnának bele a várakozásba.

A lány leventékkal ugyanígy kellene csinálni, azaz a különbséggel, hogy szigorúan elhatárolni az a gazdaságukat annyiban, hogy meg kellene határozni azt, hogy milyen munkákat kellene nekik elvégezni, miket a fiúknak és miket kellene közösen elvégezni. Aratást, kapálást, szénagyűjtést természetesen közösen kellene csinálni még akkor is, ha ezt részért vagy bérért csinálnák, csak a rájuk eső részt természetesen ők kezelnék a saját belátásuk szerint. Az aprójószág-tartást mindenütt nekik kellene irányítani. Egy pár esztendő alatt minden ilyen faluközösség a saját gazdaságában egy, esetleg több családot is tudna alkalmazni. Igen fontos volna, hogy független legyen minden ilyen kis közösség egymástól is és a politikai falutól is. Próbáljuk csak számbavenni, hogy a közellátás

szempontjából is mil jelentene, hogy azzal a takarmánnyal, ami eddig elpusztult télen, falvanként nem ötven és nem húsz, csak 5 db szarvasmarhát számítsunk, ugyanannyi disznó!;, tyúkot, kacsát, libát, stb. Mit jelentene az az ifjúság kezén. Nem is beszélve arról, hogy milyen óriási fellendülés lenne, ha az öregek látva az ifjúság ésszerű gazdálkodását, otthon is aszerint gazdálkodnának.

Az egész ország leventeintézményei a gazdasági fölkeszültségükkel szinte automatikusan szövetkezettek lehetnének. A leventék minden termelvényét a levente-szövetkezet értékesítené. És minden szükségletüket a szövetkezet útján szereznék be. *Önállóbb, felelősségvallóbb ifjúságot kell nevelni De ezt csak úgy tudjuk elérni, ha már fiatalkorban lehetőségeket adunk neki az önálló munkára, aminek az elvégzéséért mindenkor felelős és ilyen alapon szívesen is vállalja a felelőséget.* Fentebb már írtam, hogy a jövedelmük 80%-ával a fiú és lány leventék önállóan rendelkeznének. 20%-át be kellene szolgáltatni a központnak, amiből a központ időnként és helyenként, ha valamelyik községben vagy faluban nagyobb beruházásokra van szükség, nagyobb összegű kölcsönnel segítsen.

Amilyen nagyok a lehetőségek, amelyek a falvakban és a helyét nem találó ifjúságban szunnyad. Egy pár esztendő múlva lesznek olyan falvak, ahol az ifjúság gazdasága a legjelentősebb lesz a faluban. Az ifjúság tudná megvalósítani az ismertetett hasuragazdálkodást, öntözést és mocsárgazdálkodást is.

A milliárdos beruházásnak csak egy igen kicsi ezrelékét kellene felhasználni, hogy a kihasználatlan energiákat az egyén és a közösség hasznára értékesítsük.

Egyke

Magyarország, sajnos, mindjobban és jobban az egykezes, a kipusztulás felé halad. Az utóbbi évtizedekben egyebet sem teszünk, mint ezen kesergünk. Még egy évtizeddel ezelőtt csak egykés *vidékek* voltak. Most ezek a vidékek kitágultak, egybemosódtak, általános lett az egyke.

Vannak vidékek, amelyeken a magyarság jövőjét reménytelennek tartják. Már számításokat is végeznek, hogy ha csak olyan mértékben pusztul is, mint eddig pusztult, mikor fognak egészen eltűnni, hogy csak az emlékük maradjon fenn.

Harminc év óta egyebet sem teszünk, mint csak szidjuk ezeket a szegény magyarokat olyan hibákért és bűnökért, amiért nem ők a felelősek. Ezer és ezer elgondolásunk van már, hogy ezt a kihalási folyamatot megállítsuk. Az eredménye csak az, hogy a magyarság egyre rohamosabban fogy. És csodálatos: keressük is a hibákat, találunk is, amelyekről azt hisszük, hogy azok, de mindig csak a parasztságban. A radikálisabbak a földreformmal vélik megoldani az egyke-kérdést. Bizonyos fokig célravezető is. De a földreform magában nem old meg Magyarországon semmit. Az életformát kell megváltoztatni. Új, becsü-

letesebb erkölcsi alapokkal rendelkező faluvezetőkkel kell a falu élére állítani. Mert gazdasági okai mellett erkölcsi alapja is van az egykének, de ennek a rossz, magyartalan erkölcsnek az alapja nem a parasztságban, hanem az évszázadok alatt kialakult idegen szellemben, idegen erkölcsű falu vezetőkben: a középosztályban van. Ezek felelősek a magyarság pusztulásáért. Csak ezt valahogy nem akartuk eddig meglátni. Az egyke nem a legnyomorultabb vidékek még nyomorultabbjai között terjed a legjobban. Akár a Sárközben, akár Ormánságban, akár másutt nézzük is, ahol régebben pusztul a magyarság az egyke útján, mindenütt a jobb módúak az egykésebbek, akiket nem az anyagiak kényszerítenek a gyerektől való menekülésre. És megnézhetjük mindenütt, az egész ország területén, másutt is, azok a leggyermek-íelenebbek, akiknek anyagi lehetősége, biztonsága el bírná tartani a legnagyobb számú családot is. Ezek mutatnak a szegényebbeknek példát. Hogy ez így van, azt hiszem, mindannyian tudjuk.

De miért van így? Miért kell ennek így lenni?

Miért tapogatódzunk jobbra-balra? Miért nem tudjuk megtalálni a bajok gyökerét? Megint csak azt mondhatjuk, mint eddig: mert nem ismerik a népet. És ha látják is a bajt, komolyabb áldozatot nem akarnak hozni. Az a szociális munka, ami Magyarországon folyik, enyhe szót használva, kegyes csalás, így van ez a szegénygondozásunkkal, családvédelmünkkel, a telepítésünkkel, mindennel.

1. A szegénygondozást úgy kellene megoldani, hogy mindenkinek életlehetősége legyen, hogy ne szoruljon senki könyöradományokra. Nem érzik ennek az alamizsnálkodásnak szörnyű nemzetietlenségét, Krisztustalanságát és emberietlenségét? Nem érzik ennek az erkölcsnek a tarthatatlanságát? Nem érzik, hogy a bajok gyökere itt van? Nem érzik még most sem, hogy ha nem akarunk elpusztulni, éppen ezen kellene elkezdni.

Emlékezzünk csak vissza: a világháború után volt idő, amikor egyesek Adyval szemben Szabolcska

Mihelyt szerették volna, mint nagy költőt kiátszani. Azzal indokolták, hogy Szabolcska mennyivel magyarabb, emberebb, Krisztushoz közelebb álló, mint Ady. Iskolai kötelező versünk volt, — talán az még most is. Szabolcskának egy karácsonyi verse . . . Ebből a versből gömbölyűre hízott urak, még gömbölyűbbre hízott nagyságák próbálták az ünnepeken a be esett, lázban égő szemű, rongyos kismagyaroknak megmagyarázni, hogy ennél szebb a világon sincs. Hogy Szabolcska nem azért akart király lenni, hogy uralkodjék és haragosait megbüntesse, nem is azért akart gazdag lenni, hogy mindazokat az élvezeteket megszerezze, amit a munkátlan nagy urak maguknak foglalnak le. — Nem. Szabolcska azért szeretett volna király lenni, azért szeretett volna gazdag lenni, hogy alamizsnát osztogathasson. Hogy legalább „Egy nap meg egy este, minden esztendőben” ne legyenek sírók, éhezők az országban.

Látszólag ez a vers egyáltalán nem tartozik szociális bajaink közé. Egy rossz vagy jó verssel kevesebb, vagy több, nem sokat számít. De mégis kénytelen voltam ezt a verset idézni, mert ez a vers fejezi ki legjobban mindünk a szociális gondolkodást.

Ez a legmagyartalanabb, legkrisztustalanabb, legemberlelenebb vers, amit én valaha olvastam. Szabolcska, elhiszem, akkor volt legboldogabb, amikor alamizsnát osztogatott. De akkor volt a legkrisztustalanabb is.

Ez a bajnak a gyökere. Ez a szellem megfeleltetett a múltban, — bár akkor som volt helyes — de most, amikor tele vagyunk siránkozással, tele vagyunk jajjal az egyre fogyó magyarság pusztulásán, ez a szellem tarthatatlan.

Nem érzik ennek a szellemnek a hazugságát? Kell, hogy szavakkal is megmagyarázzam? Mint ahogy Szabolcskának nem jutott, nekünk sem jut eszünkbe, hogy az alamizsna megalázó, hogy embertelen, hogy senkinek sincs joga alamizsnát adni! Olyan életformát kell teremteni, hogy senkise szoruljon a mások állítólagos jószívűségére. Az alamizsna-

osztogatás nem jószívűség. Az alamizsnálkodás: „A kegyes kegyetlenek kegyes kegyetlensége”.

Hivatkozunk Krisztusra, hivatkozunk magyarságunkra, amelynek mindannyian egyforma jogú tagjai vagyunk. És hogy mindenkinek kötelessége áldozatot hozni a magyarságért.

Hát én kérdezem, milyen áldozatot hoznak minálunk a nemzet elesettjeiért az álláshalmozók? Milyen áldozatot hoznak azok, akik a nemzet vagyónát alkotó akár magán, — akár közintézménytől olyan jövedelmet húznak, ami sokkal többre rúg havonta, mint tíz. néha talán húsz sokgyermekes család egész évi jövedelme? Mert ne felejtjük el, ezek magyarkodnak legjobban. Ezek tudják legjobban rezegetni el-elcsukló hangon „keedves magyar teestvérem” stb....

És mégse szégyelik azt az óriási jövedelmet elpazarolni, ami bőven elég lenne sok sokgyermekes magyar család boldogulására.

Nem alamizsnaosztogatásra van minálunk szükség, hanem becsületesebb életformára. Becsületes közösségben olyan gazdasági lehetőség mellett, amilyent a mi korunk már eddig is megteremtett, nem lenne szabad a társadalomnak olyan munkából kiüregedett, vagy bármilyen okból tehetetlen páriának lenni, akikről nem törvényes keretek között, de „kegyetlen kegyesek kegyes kegyetlenségével” segítenek.

2. Családvédelem és telepítés.

Az utóbbi években az egymásra tornyosuló bajok mindjobban időszerűvé tették a családvédelmet. Kezdjük érezni a felelősséget a szegény családokkal szemben. Kezdjük érezni, hogy a felelősség vállalása nélkül minden magyarkodás hiábavaló. És az alamizsnálkodás álszociális megoldás.

A sokgyermekes szegény családok szociális megsegítésében azonban mint mindenütt, nem azt az utat választottuk, amely a legmegfelelőbb lenne. Ez a házhelyhez juttatásos és telepítéssel családvédelem mai formájában tarthatatlan.

Még ha csak azzal akarunk segíteni a sokgyermekes családokon, hogy házhelyet, vagy házat jutta-

tunk nekik és biztosítjuk a folytonos munkalehetőséget, ez hagyján. Ez természetes, ez kötelességünk. Nemcsak a sokgyermekes családokkal, de minden dolgozni akaróval szemben is. De a telepítésnél a sokgyermekes család nem lehet egyedüli cél. Hiába telepítünk kiválasztás nélkül az egykés vidékekre akárhány sokgyermekes családot is egy-egy községbe, ha a szellemi felkészültséget nem vesszük figyelembe, — csak a páriák lesznek bármekkora darab föld, akármeekkora jövedelme mellett is.

Már pedig az lenne a cél, hogy az egykés vidéken uralkodó nemzetgyilkos erkölcsöt megváltoztassuk. Lehet így megváltoztatni? Megfigyelték az eddigi példákat? Hány esetet tudnak felsorolni, ahol ezeket a páriákat az egykés vidékek gazdái nem nézik le? Hány esetet tudnak felsorolni olyant, ahol ezeket a sokgyermekes családokat új telepítési helyeiken az ott talált közösség magával egyenrangúnak ismerte volna el? Elvértve pedig akad. De erről, sajnos, nincs statisztika, erről nincs kimutatás, pedig csak erről az egy-két esetről kellene megtanulni, hogy mi lehetett az oka, hogy ezt a párat nem nézik le, befogadják és még követik is.

Amint mondtuk, az eddig telepítettek között hála Istennek ilyen is van már. De sajnos, igen kevés.

A telepítésnél nem lehet cél az és csak az, hogy valakinek sok gyermeke van. Legalább olyan fontosnak kellene lenni annak is, hogy jó gazda is legyen. Értsen a földhöz is. Értsen valamit annak a vidéknek általa, a telepítésig egyáltalán nem ismert lehetőségeihez. Ebből a két feltételből eddig csak az egyiket vették számításba. Csak a sok gyermek volt a feltétel. Pedig a másik is van legalább olyan fontosságú. De a harmadiknak, amely szempontból pedig egyáltalán nem telepítenek még nálunk, annak kellene az első feltételnek lenni. Így az egyiket soha nem oldjuk meg, soha nem vetünk neki gátat. Az nem lehet megoldás, hogy minden egyes kihalt család földjére újabb és újabb sokgyermekes családot telepítünk.

mert hamarosan nem lesz honnan telepítenünk, mert mindenünnen fogynak.

A telepítésnél egy és szigorúan csak egy célt kellene szem előtt tartani. Nem annak, hogy a telepítettnek hány gyermeke van, hanem annak, hogy magyarság szempontjából hogy van felkészülve. Tud-e akár kisebb vagy akár nagyobb közösségnek példaadó munkájával és szellemi közösségével nem egyenlő tagja, de irányítója, vezetője lenni. Először csak ilyen embereket, vagy családokat kellene telepíteni még akkor is, ha azok fiatalok, ha azok nőtlenek, vagy ha még egy gyermekük sincs. Ezeknek kellene olyan életfeltételeket biztosítani, hogy sok gyermeket tudjanak nevelni. A szellemileg jobban felkészült parasztot csak irigyelni lehet és esetleg követni. De ha sok gyermeke van, akármilyen jó munkás is, de ha a száját csak akkor tudja kinyitni, ha eszik, vagy amikor a pipaszárat beledugja, az ilyen ember jó lehet arra, hogy vezessék, de semmiesetre se jó, hogy egy hosszú idő óta becsületté vált erkölcstelenséget megváltoztasson. Az ilyen embert mégcsak maguk közé sem fogadják. Ám az olyan embert, aki a jó munkássága mellett a mondanivalóit szavakkal is ki tudja fejezni, a parasztok, ha sokszor gyűlölik is, de tisztelik és becsülik.

Hogy szerintünk milyen lenne *ez* a telepítés, egy példával szeretném bemutatni.

Dél-Baranyában évről-évre terjed a kertészkedés. Szerencsére majdnem olyan arányban, mint az egyke. A világháború után Matty mellett a Dráva-parton eladásra került egy grófi birtokrész. De ez olyan föld volt. amit azelőtt csak legelőnek használtak. Ami nem legelő volt, ott víz volt és nádas. Ezer holdból 25 hold volt úgy, ahogy megmunkálva. Bácskertesről (Bács-Bodrog) egy pár élelmes család, akiknek már szíik volt a bácskertes határ, megneszelte az eladásra kerülő földet Baranyában, elmentek és igen olcsóért megvettek egy-egy darabban 40—50 holdat. A többi fennmaradt részre elhívták a rokonaikat. És megkezdték feltörni az addig szántásra alkalmatlannak

tartott legelőt. A gordisaiak, mattyiak csak mosolyogtak, nevettek a bácskaiak erőlködésén, hogy egy pár év múlva úgyis hazaszöknek. Mert ott nem lehet megélni. De a bácskaiak szaporodtak. Most, húsz év után négy népes pusztájuk van: Gyürüspuszta, Keserűpuszta, Tótföld és Eperjespuszta. Húsz év alatt ezek a telepések nemcsak, hogy az addig hasznavehetetlen földből földművelésre alkalmas területet csináltak, de rohamosan gyarapodtak, gazdagodtak.

Már Bácskerteszen azelőtt is kertészkedéssel foglalkoztak, azt próbálták megvalósítani itt is. Olyan eredménnyel, hogy 1940-ben több, mint 300 vagon paprikát vittek a belföldi piacokra, konzervgyárakba és külföldre a siklósi járásból. Nem beszélve a még nagyobb mennyiséget kitevő más kerti veteményekről. Most már nemcsak ők kertészkednek Dél-Baranyában. Az ő boldogulásukat megirigyelték a csendes, pusztulásba, kihalásba belenyugodott magyarok is. Példa volt előttük, a saját szemükkel látták, hogy a bácskai telepések egy hold földön több jövedelmet tudtak maguknak biztosítani, mint ők, ha tíz holdat búzával vagy kukoricával vetettek be. 1941-ben már a környező falvak egész sora paprikát termelt — holdszámra. Lázban van egész Dél-Baranya. Természetesen a kertgazdaságban sokkal több munkaerőt kell alkalmazni, mint a külterjes földművelésnél. De az egykés Dél-Baranyában nincs elég munkaerő. Négy-öt pengő napszámért és kosztért is alig kapnak munkást. A cigányokat — akiket pár esztendővel ezelőtt talán még ingyen sem fogadtak volna meg — most igen-igen megbecsülik, ők kapják az öt-hat pengős napszámot és kosztot. De nem is csak az emberek és asszonyok ám, hanem a gyerekek és lányok is. És veszekedések és haragok vannak a cigányok miatt, mert egymástól csalogatják el őket, több napszámért és ha ugyan még ott lehetséges, jobb kosztért. Mert itt egyébként is, ha valakit kosztra fogadnak meg napszámba, nem igen van olyan nap, hogy csirke, liba vagy kacsahús ne legyen és természetesen utána gyümölcs vagy tészta sülve vagy főzve.

Az erjedési, a tudatosítási folyamat megkezdődött, *alulról kezdődött meg!* Ezt kellene a földművelésügyi minisztériumnak minden lehető eszközzel kihasználni.

A segítség részben már meg is indult.

A földművelésügyi miniszter anyagi lehetőségével 1941 nyarán eddig tíz, kertészkedéssel foglalkozó délbaranyai és ormánsági falunak juttattunk egy-egy előbb leírt hasuraszövő állványt. Mindenütt megtanítottuk a hasuraszövőést s a vele való gazdálkodást. Az őszi fagyok ellen való védekezésre már ebben az esztendőben fölkészülnek több helyen, főleg a bácskaiak. Nád, hála Istennek bőven van, egyelőre a hitben és akaratban sincs hiány, most kellene mégjobban melléjük állni.

Ezeknek a délbaranyai egykés falvaknak a népe megirigyelte a bácskaiak kertészeti jövedelmét. Nagyon rosszul meg is tanulta a kiültetést. De nem tanulták meg a melegágykészítést, sem a földelőkészítést és egyáltalán nem tudtak arról, hogy melegágyi takaró, hasura is létezik. A bácskaiaknak van primőr (tavaszi zsenge) termelésük, mert csonkaországunk legdélibb részén laknak és melegágyi gazdálkodással már június végén tudnak zöldpaprikát piacra vinni. Sok magyar falu kiültetett paprikái még a virágzástól is messze voltak ekkor. Ők csak akkor tudtak piacra vinni, amikor már nem igen volt ezeknek ára. Amikorra a bácskaiak már óriási pénzeket raktak zsebre a korai paprikáért.

Ezeket az embereket meg kellene tanítani melegágy készítésére, melegágyi gazdálkodásra és hogy hogyan kell a földet a paprika alá előkészíteni. Ezekben az embereken a vágy már felébredt, a vágy valósággá vált, kertészkednek, de még nagyon rosszul. Itt kellene a segítségükre lenni, hogy bele ne fáradjanak, hogy el ne veszítsék a kedvüket.

A hasuragazdálkodást mindegyik faluban úgy, ahogy lehetett, már ebben az esztendőben megvalósítottuk.

Az egyke szempontjából azonban ez nem elég. Sajnos, egyelőre az én anyagi lehetőségem nem engedi meg, hogy az elgondolásaimat vagy kísérleteimet gyakorlatba úgy vigyem át, ahogy szeretném. És sajnos, a földművelésügyi minisztérium által részemre megszavazott pénzzel sem úgy rendelkezhetem, ahogy szeretném, ahogy kellene.

Minden délbaranyai, ormánsági kertgazdaságra áttérő községben legalább egy vagy eddig ottlakó, vagy még ebben az esztendőben betelepítendő értelmes, öntudatos több gyermekes családot kellene a földművelésügyi minisztériumnak, de még inkább a Közjóléti Szövetkezeseknek vagy Családvédelmi Alapnak először a legjobb magvakkal a hasuragazdálkodáshoz szükséges náddal és zsineggel, ha nem is ingyen, de legalább olcsón ellátni.

És ha olyan nagyon benne vagyunk a segítségben, próbáljuk meg itt hasznosítani a főiskolások segítő munkakészségét is. Már a jövő évtől be kellene vezetni minden ormánsági, sárközi, vagy más egykés vidékeken egy-egy értelmes gazdának a betelepítését és megsegítését. Rendszeresíteni kellene mindenütt, hogy minden kertgazdasággal foglalkozó család a második gyermek után, ha az anya áldott állapotban van, vagy kicsinye van, egész nyárra a kertgazdaságba az ő munkaerejének pótlására egy főiskolás fiú vagy leány munkasegítségét kapja államköltségen. De csak azok kaphatnak, akik a földjüket intenzívebben használják ki, akik kertgazdasággal foglalkoznak és csak a második gyermek születése után, a harmadik gyermekkel kezdődne ez a segítség. Az ormánsági falvakban már is az járja mindenütt, — mert van egy pár olyan kertészkedő család is, ahoi 4—5 gyermek van —, hogy „milyen jó azoknak, nem köli napszámot fogadni, nem köll drága napszámot fizetni, azoknak érdemes gazdálkodni”. Ezt mondják mindenütt, de a kertészkedést az elmúlt évben és ebben az esztendőben megpróbálta gazdaságába bevezetni sok-sok egykés család is. Mert a nagyobb jövedelem őket is izgatja. De ha nem állunk melléjük, visszatér-

nek szépen a külterjes szemtermeléshez, mert annyit mégis csak tudnak termelni az aránylag nagyobb területű földön, hogy eltengődnek belőle.

Így kellene megcsinálni.

Saját magukkal beláttatni, hogy nincs más útjuk, csak a kertgazdálkodásra való áttérés és a kertészkedő család csak úgy tud igazán boldogulni, hogyha a több munkáskezet igénylő kertművelést — napszám kifizetés nélkül — a család látja el. És ha még azt a könnyítést is megadják annak az állatian bokát dolgozó anyának, hogy lebetegedése esetén ingyen munkaerő kerül az ő helyébe, szívesen vállalja az anyaságot, mert nem kell neki bizonygatni, hogy csak az ő haszna, ha kertgazdaságukban szaporodik a munkaerő. Az első években, vagy mondhatnánk úgyis, az első évtizedekben — ha szociálisabb életformára rendezkedünk be, — az állam biztosíthatná azt is mindenütt, hogy minden áldott állapotban lévő anyának a hatodik hónap után az állam gondoskodik a mezőgazdaságban a helyettesítéséről. Ha ezt meg tudnánk csinálni, gyökerében oldanánk meg az egykekérdést.

Amint előbb is mondtuk, az egykének nem csak gazdasági, hanem erkölcsi okai is vannak. Az emberiséget arra a fokra, ahol most áll, az örök elégedetlensége, az örök nyugtalansága hajtotta. A közösségi életnek egyik fő rugója a hiúság. Ettől nem tud szabadulni egyetlen társadalmi réteg sem. Főleg akkor nem lehet szabadulni tőle, amikor egy társadalom osztályokra, kasztokra tagozódik. Amikor egyikből a másikba nehéz az átjutás. És ha sikerül is, mindig igen nagy ára van. Ezeket előre bocsátva kijelenthetjük, hogy az egykéért a középosztály, falusi intelligencia, a faluvezetők is felelősek.

Idegen kultúrán nevelődött középosztályunk, faluvezetőink mindig szegyeitek, ha valami rokonsági kapcsolatuk volt a parasztsággal. Legtöbb faluvezető, tanító, pap és jegyző is büntetésnek veszi, ha kisebb faluban, várostól messzebb eső helyen kell szolgálatot

teljesítenie. Mert nem *hivatást*, csak *hivatalt* vállalnak. Mindegyik azt érzi, hogy ő különb, mint a parasztok, azokkal tehát közösséget, barátságot nem is vállalhat. De nem is vállaltak eddig és nem is vállalnak most sem. A jegyző, a pap és a tanító legtöbbször helyen, ha már kénytelen vele, szóba áll és látszólag barátságot is köt a parasztokkal, de ezt a barátságot nem az értelmi képesség, hanem az illető paraszt vagyoni helyzete határozza meg. Mindig csak a jobb módú gazdákkal tartanak látszólag barátságot, de még azokkal sem úgy barátkoznak, mint egyenrangúakkal, hanem csak úgy lefelé, vállveregetve. Így van ez még most is mindenütt kivétel nélkül. Csak a zsírosnyakú, a legjobb módú parasztokkal tartanak fenn nemhivatalos érintkezést. De ezt is csak szükségessé teszi a rossznak tartják. Bizonyítja, hogyha véletlenül a másik falu vezetője, vagy az állam, vagy egyház magasabb rangú képviselője látogatja meg őket hivatalosan, akkor már székelyeknek meghívni a barátoknak fogadott parasztot, székelyeknek az asztalhoz ültetni, mert az megalázó, ha még olyan zsírosnyakú paraszt is, mert mégis csak paraszt. „Ha ló nincs, számár is jó” elvből és mert ebből a felemás barátságából anyagi előnyökhöz jutnak, szorultság esetén elfogadják ezt a barátságot. De csak a jómódú paraszttal barátkoznak. Akinek kevesebb földje van, annak ő előttük kevesebb a becsülete is. A parasztember becsülete a falu vezetők előtt a holdjai számával emelkedik, vagy fog. Még ha olyan szellemi képességgel lenne is megáldva, amilyennel sem a jegyző, sem a pap, vagy tanító nem rendelkezik, ha szegényakkor csak véletlenül történhetik meg, hogy akár hivatalos, akár magánügyben történt látogatásnál, még csak le is ültessék. Nemhogy az asztalukhoz meghívják. Ilyenre régebben nem is volt példa. Igaz, hogy most sem sok van.

Minden parasztnak, akár szegény volt, akár gazdag, ezt mindenütt éreznie kellett.

Ez; az egyikének az igazi oka.

Aki nem élte a paraszti életet, akit még nem aláztak meg olyan semmiségekért, mint minket, azoknak ez hihetetlenül hangzik. De azok az emberek, azok a szegény parasztok, akik remegve fogják meg a hivatalos ajtó kilincsét, mert sohasem tudják, hogy az ajtón belül lévő, magát hatalmasnak képzelő úr milyen hangulatban van — azok nagyon is megértik ezt! Ettől a hangulattól a falu jó gazdáinak nincs mit tartaniok. Ha zsírosnyakú paraszt dugja be a fejét, az előbb még oly haragos úr menten megszeli. De ha véletlenül egy szegény flótás dugja be a fejét az ajtón, — jaj annak. Ezt én magam is, sajnos, sokszor tapasztaltam. Ezért egykézlik a zsíros paraszt. Ezt a megkülönböztetést, megbecsülést akarja egyetlen fiára átruházni. Nagyon jól látja mindegyik, hogy a megbecsülés nem neki, hanem a vagyonának szól. És a sok gyermek között megoszlik a vagyon, de megoszlik ám a megbecsülés is, ami után olyan nagyon áhítozunk. Akinek a holdjai kevesebbek, annak kevesebb a becsülete is. Annak még a köszönését sem úgy fogadja a tisztelendő vagy tiszteletes úr, a tanító, meg a jegyző. Ezt nagyon jól tudja mind a gazdag, mind a szegény. Itt nem segít a ráolvasás. Nem segít a szidás és nem segít a sokgyermekes családok betelepítése. Ezt az egész erkölcstelen erkölcsöt kellene alapjában megváltoztatni. Hogy az ember értékét ne a vagyoni helyzete határozza meg. Hogy becsüljék meg a szegényt is. Ezzel a szellemmel kasztokra bontották a parasztságot. Nem csak a falu vezetői nem becsülik a szegényebb parasztságot, de a gazdag paraszt sem becsüli sokra azt, akinek az övénel kevesebb holdja van. Még kevesebbre azt, aki a két keze munkájából él. A gazdag paraszt érzi, látja, hogy nagyon sokszor azok sokkal különbek, s még sem becsüli őket. Látja, hogy amannak még a köszönését is alig fogadják, — őt meg le is ültetik. Ezért nem kell neki a gyermek. És ezért nem kell a szegénynek sem. Mert ez nem családvédelem, amikor az embernek a családja szaporodásával a becsülete nemhogy emelkedne, de még inkább fogy.

Új erkölcs kell ide. Új faluvezetőkkel. Újra kell nekünk értékelnünk mindent. Új célokért, új utakra kell lépnünk az új, a becsületesebb, az igazabb, felelősségvállalóbb, magyar és magyar között különbséget nem tevő közösségi Magyarország felé.

A közjóléti szövetkezetek és a hasura- gazdálkodás

A közjóléti szövetkezetek igen sokat tehetnek ezen a téren. Házhely és házépítési akcióikkal mindenütt legalább egy párszáz négyszögöl területet juttatnak a segélyezett családoknak. Legtöbb esetben ezek a kertek a segélyezett családok minden ingatlanvagyonára. Ezekben a kertekben úgy kell gazdálkodni, hogy a családoknak a legtöbb jövedelmet biztosítsa. Itt meg lehetne valósítani mindenütt a hasuragazdálkodást. A közjóléti szövetkezeteknek kellene biztosítani a meginduláshoz szükséges hasuramennyiségei.

Nád van Magyarországon szerencsére éppen elég, csak tudni kell észszerűen felhasználni. Az nem lehet megoldás, hogy jó áron külföldre szállítjuk akkor, amikor itthon észszerűen felhasználva sok-sok magyar családnak sokkal nagyobb életlehetőséget biztosíthatunk vele. Talán sehol nem művelhetjük a földet olyan intenzíven, mint ezekben a kertekben. A családból egy páran mindig otthon tartózkodnak, nem olyan nagy probléma az öntözés és a hasuragazdálkodás.

Az utóbbi években igen nagy mennyiségben szállították a nádat külföldre. De csak a szépszájú nádat,

Az elmúlt télen igen kevés olyan nap volt, amikor a befagyott nádasokban dolgozni lehetett, amikor megbírta a nádvágókat a jég. Éppen ezért az elmúlt esztendőben óriási mennyiségben veszett el lábón a nád. A Velencei-tavon is száz és száz holdon maradt és marad igen sok esztendőben a nád, aminek semmi hasznát nem veszik. De ugyanígy van ez az ország majdnem minden részén, ahol nád van. A községekben, városokban és igen sok helyen a falvakban is tilos náddal vagy zsúppal fedni a házakat. Mert igen tűzveszélyesek, igen sok helyen megtörténik, hogy a nádat lábón gyújtják meg. De legtöbb helyen, ha levágják is, fűtenivalónak használják.

Egyetlen szál nádat sem lenne szabad külföldre szállítani. Mert azt hiszem azt nem kell bizonyítani, hogy a vele megvédett kerti veteményből legalább ötször annyi jövedelmünk van egy év alatt, mint amennyi a nád értéke.

A közjóléti szövetkezeteknek kellene az ország területén található összes nádat megvásárolni és hasurának megszövetni az ügyis ínségsegélyre szoruló sokgyermekes családokkal. Éspedig a következőképpen:

1. A nádat talpon meg kell vásárolni és művelni arra, hogy hacsak egy pár olyan téli nap van is, amikor a nádasok jegére rá lehet menni, mindenütt minden nádat levágjanak. Talpon ne pusztuljon semmi.

2. A levágott nádat elosztani azoknak a vidékeknek szegényei között, akiknek házat és vele kertet juttatott a szövetkezet.

3. A közjóléti szövetkezet legalább 50—60 csaiádonkint egy-egy hasuraszövőállványt juttasson hasuraltra díjmentesen.

4. A szövetkezetnek kell biztosítani a hasuraszövéshez szükséges spárgát és a hasúra kiterítéshez szükséges horgonyzott huzalokat is.

5. Minden házhelyhez és kerthez juttatott családnak legalább 500 folyóméter 2V2 szélességű hasurát kellene juttatni. Ennek az árát a közjóléti szövetke-

zetnek kellene előlegezni, amit a segélyezettek egy vagy két esztendőn belül terményben fizetnének vissza.

6. A közjóléti szövetkezeteknek meg kellene tanítani a segélyezett családokat először a hasuraszövésre, másodszer, amit olyan kevesen tudnak, a földet előkészíteni kertgazdálkodásra, a helyes trágyakezelésre, a melegágyak elkészítésére, a palánták kiültetésére, a hasuragazdálkodásra és mindarra, ami a kertgazdálkodáshoz szükséges. Ezt a tanítást, ha komoly eredményt akarunk elérni, nem akadémiát vagy más főiskolát végzett gazdászokkal kell csinálni, hanem olyan parasztgazdákkal, akik nem csak gazdálkodni tudnak, de ismerik népüket, hagyományait, szokásait, nem szakadtak el népüktől s szorgalmukkal és becsületességükkel példát tudnak mutatni.

Legalább vármegyénként kellene a Közjóléti Szövetkezeteknek egy-egy olyan gazdát megbízni a tanítással, akik kertgazdálkodásban járatosak és hasurával gazdálkodnak. Akik nemcsak beszélni, de gyakorlatilag meg is tudják mutatni, hogy mit miért és hogyan kell csinálni? Minden faluban a melegágy elkészítésétől kezdve a palántázásig mindent gyakorlati bemutatókkal közösen csinálnának meg. Az elméleti szakoktatás nálunk nem sokat ér. Mi csak a gyakorlatban hiszünk, mi csak a gyakorlat útján tudunk helyesen megtanulni mindent. Természetesen a piacszerzés is a Közjóléti Szövetkezetek feladata kell, hogy legyen. De ahol sokkal kevesebb a házhely és kerthez juttatott család, minthogy szövetkezeti úton lehetne az értékesítést megoldani, akkor is igen fontos a hasuragazdálkodás, ha a családok csak saját szükségleteiket elégítik ki. Amit a kertben megtermelnek, azért nem kell pénzt adni. És igen sokat jelent minden családnak, ha a kenyértől eltekintve minden más szükségletét a saját kertjéből fedezi. Igen fontos, hogy népünket rászoktassuk, hogy minél több zöldségfélélt fogyasszon.

A szabolcsmegyei Tiszaladányban, ahol a hasuragazdálkodást megkezdjük, több olyan fiatal gazda is

van, akik nemcsak, hogy igen jó gazdák, de jó előadók is, és becsületességükkel nemcsak a falujuk, de messze vidékek megbecsülését is kivívták. Ezeket a gazdákat kellene megnyerni (természetesen megfelelő ellenszolgáltatás fejében) arra, hogy népüket a kert és hasuragazdálkodásra tanítsák.

A borsodmegyei Hejőpapiban szintén van két fiatal gazda, akik évek óta hasurával gazdálkodnak. Akik nemcsak hogy jó gazdák, és igen jó előadók, de gondolataikat le is tudják írni a napilapokban és folyóiratokban.

De ilyen emberek, akiket a falujuk becsül, akik már hasurával gazdálkodnak, más vármegyékben is vannak. Vannak Pestmegyében, Kalocsa környékén, Baranyában Drávapalkonyán és környékén, Tolnában Medinán stb. Ezeket a gazdákat kellene a Közjóléti Szövetkezeteknek már az őszi munkák elvégzése után, más ksigazdákkal együtt, akár Pesten, akár az ország bármelyik részén összegyűjteni egy legalább háromhetes előkészítő tanfolyamra. Ahol más gazdasági vonatkozású tudnivalók melleit főképpen a közösség iránti felelősségre oktatnák ki őket megfelelő szakemberek.

Ezeknek a gazdáknak nagyrésze gazdasági szakiskolát és egyrésze még népfőiskolát is végzett. Ezeknek kell a faluvezetőknek lenni. Ilyen gazdákat kellene, ha egyelőre nem is minden járásnak, de minden vármegyének emberségesen megfizetni és alkalmazni. Ezt a Közjóléti Szövetkezeteknek kellene megcsinálni.

A mi világunk

A hibák felsorolása nem azért történt, hogy valakit vagy valakiket bántani vagy felelőssé akarnánk tenni. Annak nincs és nem is lenne semmi értelme. Ezek a hibák nem rosszakaratból születtek. Senkisémet tehetett a múltban arról, hogy egyetlen iskolában sem tanították meg az igazi hagyományok, a népi hagyományok ismeretére és megbecsülésére. De ebbe ne nyugodjunk bele, iparkodjunk ezután különbnek lenni. Törekedjünk arra, hogy mindent jobban csináljunk. Lássuk be, hogy csak azok a népek tudnak maradandót alkotni, akik ősi kultúrájukat építik tovább.

Minden kultúrnemzet társadalmi berendezésének alapja a néphagyomány, a nép szellemi és tárgyi kincseinek az összegyűjtése, azok megbecsülése és továbbépítése az európai közösségi kultúra hozzáadásával.

Ezen az úton még nekünk nagyon sokat kell tennünk mind szellemi, mind gazdasági téren. Hamis álmok, idegen ideálok után futottunk. Nem mi vagyunk a hibásak, hogy nem tanítottak meg bennünket ősi kultúránk ismeretére és szeretetére. De az idegenbe bámulás hála Istennek végét járja. Kezdünk magunkra találni, kezdünk abban is értéket látni, amit idáig szégyellünk. Minél többet tudunk meg más nemzetek

népi kultúrájából, annál jobban erősödhet a hitünk a jövőndőt illetőleg.

Nincs nekünk szégyenkezni valónk egyetlen más kultúrnemzettel, még a legnagyobbakkal szemben sem. Ha az egyetemes európai kultúrát vesszük is alapul, és számítást végzünk, hogy melyik nemzet milyen arányban járult hozzá ehhez a kultúrához, a nemzetek számarányát nézve, az elsők között is olyan elől vagyunk, hogy semmi okunk sincs a szégyenkezésre. Ami pedig a népi kultúrát illeti, nincsen a világon még egy nép, amely a lelkében élő alkotóerőt olyan csodálatosan, színesen, gazdagon tudná akár dalban, akár mese- vagy mondavilágában, öltözködésében, táncában, használati eszközeiben és munkájában kifejezésre juttatni, mint a magyar paraszt. Sajnos, még eddig keveset tudtunk megismertetni belőle, s abból is igen sokat csak rosszul. Es mégis annyit adtunk már a világnak ezen a téren is, hogy nincs okunk a szégyenkezésre. Nem kell szégyelni a magyar parasztot.

A gazdasági téren elkövetett hibákat még jóvá lehet tenni. Most vagyunk abban a korban, amikor érezzük a jelen tarthatatlanságát és új utakat keresünk, hogy az eljövendő gazdasági háborúban is megálljuk a helyünket.

Az ebben a kis könyvben felsorolt *ősi* hagyományokon alapuló *új* gazdasági lehetőségek már nem elméletek. A hasuragazdálkodást évek óta az ország legkülönbözőbb vidékein bevezettük s két év óta a Földmívelésügyi Minisztérium támogatásával folytatjuk. Ebben az esztendőben már ötven darab hasuraszövőállványt tudunk államköltségen a kertészkedő kisgazdáknak juttatni. Az ország különböző vidékein tíz helyen gazdálkodunk már hasurával. Kezdetnek ez is elég. Mert sajnos, eddig csak egyedül jártam az országot, de ha komolyan akarjuk megszervezni az egyedül életlehetőséget adó kertgazdálkodást, meg kell tanítani népünket a kertészkedésre, a hasuragazdálkodásra — ahol lehet —, a kevés költséget igénylő öntözésre és a mocsárgazdálkodásra is.

Legalább vármegyénként kellene beállítani még ebben az esztendőben egy-egy olyan már hasurával gazdálkodó értelmes gazdát, akik majdnem mind aranykalászosok vagy népőiskolát végzettek, mert tervszerűen ezeket tanítottam én eddig. Ezek nemcsak előadások útján, de gyakorlatban mutatnak meg mindent, a melegágy készítésétől kezdve a föld elkészítéséig. Természetesen még többet tudnánk csinálni akkor, ha vármegyénként nem egy, hanem több gazda végezné a gyakorlati oktató munkát. A mi népünknek a magyarázat már nem elég, abból eleget kapott, gyakorlat kell neki, és azt is szívesebben fogadja el a fajta iától, mint a nadrágos embertől. Ezekkel az emberekkel igen sokat tudnánk elérni, aránylag oly kevés költséggel, ami közvetve a termelés útján rövid idő múlva megtérülne. Ha vagy a földművelésügyi minisztérium, vagy a közjóléti szövetkezetek, vagy a Családvédelmi Alap Venné a kezébe a dolgot, 100.000 pengővel nemcsak a hasuragazdálkodásra, de az öntözésre és a mocsárgazdálkodásra is tudnánk a parasztságnak az országban több helyen követendő példát állítani.

A mostani keretek között így nem lehet tovább csinálni. Én sajnos, Baranyától-Beregig, Szombathelytől-Bihariúj csak kerékpárral járhatom az országot. (A kereskedelmi miniszter ebben az esztendőben nem adott szabadjegyet, ő valószínűleg nem is tud semmit az egész dologról. Kérvényem — több mint valószínű — nem is jutott el hozzá.)

A napi 150—200 kilométerek után éjjel előadásokat, nappal gyakorlati bemutatókat tartani és újabb 200 kilométereket karikázni nem lehet célravezető. Már csak azért sem, mert nem vagyok húsz esztendőös.

Lehet a magyar paraszttal boldogulni, csak nem vállveregetéssel. Szereti, várja a magyar paraszt, hogy tanítsák, örül, ha törődnek vele, de *magyarul* kell hozzáfogni. És hogy ezért még áldozni is tud erre, olyan példát mondok el, aminek az igazságáról bárki meggyőződhet.

1939 nyarán jutottam el a szabolicsmegyei Tiszaladányba, sajnos, akkor is csak kerékpáron. Ott csi-

náltuk ugyanis a legelső országos hasuragazdálkodási és elraktározási kísérletet. Jól tudták, hogy szegény vagyok, fizetést akartak adni, amiért hozzájuk elmentem. Télen még többször eljutottam hozzájuk. Többször tartottam nekik előadást nemcsak a hasuragazdálkodásról, de ősi hagyományainkról is. A legelső előadás alkalmával megkértem az ifjúságot, hogy énekeljenek el egy pár régi magyar nótát. Nem tudtak egyet sem. Vagyis nem akartak. És amikor sok unszolásra az egyik idősebb ember mégis elénekelt egy igazán szép magyar nótát, szégyenkezve vallották be, hogy azt ők is ismerik, de az csúnya. Bevallották azután, hogy tudnak ők ilyet többet is, de nem éneklük. Szégyeltek. Mint ahogy szégyelik mindenütt — valamikor szégyeltem én is — azt a nótát énekelni, amit az öreganyám dalolt.

A második előadáson már szebbnél-szebb ősi nótákat dalolgattak. Karácsony után meglátogatta a falut *Darvas József*, az ismert magyar író, akit a falu szélétől a hosszú falun keresztül ősi magyar nótaszóval kísérték addig a házig, ahol a hasuraszövő volt. Egyik nótájuk annyira megtetszett Darvasnak, hogy egyik azóta megjelent könyvében le is írta:

Mikor Isten világot teremtette,
 Legelőször a szegényt teremtette.
 Ha a szeeény szógalegény nem vóna,
 A jó gazda imádkozni se tunna.

A ladányiak szeretik a jó italt. Darvas tiszteletére is az egyik igen lelkes gazdánál bor mellett zsúfolódtak össze a falu gazdái. De nemcsak a férfiak, hanem az asszonyok, leányok is. Egész éjjel folyt a nóta. Ezt csak azért említem meg, mert éjfél után, amikor már igen sokan rózsaszínűnek látták a világot, akiknek már a nyelvük is alig pergett, egy-egy nóta előtt azon feleseltek, hogy *melyik a régibb*.

Később a Falukönyvtár Szövetkezet száz kötetes könyvtárát juttattuk el a faluba, ahol még csak gazdaköri helyiség sincs, csak a kocsmá, ahol csak inni

lehet. A saját könyvtáramból is vittem vagy száz kötetet. Ezek az emberek azelőtt ponyván és egy pár újságon kívül semmit sem olvastak. Az 1500 lelket számláló falunak már 200 kötet könyve volt. Azóta minden bevonulásnál igen kivették részüket, tehát keveset voltak otthon. És én is csak igen ritkán lehetek a faluban. És mégis több, mint ötven könyvet vittem azóta a ladányiaknak, a modern magyar írók munkáit (darábonként 4—5 pengő az áruk!), aminek a megvásárlására ők kértek meg.

Nem kivétel ez a magyar falu. Lehet a magyar paraszttal boldogulni mindenütt, csak törődni kell vele. Ezek a gazdák, akik Tiszaladányban, legelőször hasúrra val gazdálkodtak, névszerint: *M. Csikai László* és *Miklós* és *Jení László* stb., még a legnagyobb dologidőben sem sajnálják az időt, hogy átmenjenek valamelyik szomszédfaluba gyakorlatban bemutatni a gazdáknak a hasuragzálkodást.

De így van ez mindenütt, ahol hasurával gazdálkodunk. Mindenütt azokat a gazdákat kerestem, akik nemcsak maguknak dolgoznak, hanem a közösségért áldozni is tudnak és a képességük is meg van hozzá, hogy nemcsak a falujuknak, de a környéknek is vezetői legvenek. Ezeket a gazdákat kellene még ezen a télen valahol összegyűjteni valamelyik Népfőiskolán és a Népfőiskola elvégzése után megbízni őket, hogy a saját vármegyéjükben vagy falujukban megszervezzék a hasuragzálkodást.

Ezekben látom én az egészséges, életképes, új Magyarország gazdasági alapjait.

Ha könyvemet figyelmesen elolvasták, egyet fognak érteni velem abban, hogy kertgazdálkodásra való áttérés a magyar nép jövő boldogulásának egyik fő előfeltétele. Ezt tehát meg kell valósítanunk – éspedig inkább ma, mint holnap.

TARTALOM:

Új Magyarország felé	8
Gazdasági életünk átalakulása	9
A magyar szarvasmarha	10
A szalontai disznó.....	13
A bakonyi disznó	16
A birka	18
A magyar parasztló.....	19
A parlagi tyúk.....	20
Komondor	22
Gazdasági szakoktatásunk	26
A mai magyar gazdasági élet.....	30
Hasuragazdálkodás	37
Magtermelés	57
öntözés	65
Mit csináljunk a mocsarakkal?.....	73
Halárbíró	85
Leventeszervezetek szerepe a közellátásban	99
Kgyke	100
A közjóléti szövetkezetek és a hasuragazdálkodás.....	119
A mi világunk	123